

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Výtvarné umenie v materskej škole

Gabriela DROPOVÁ, Daniela VALACHOVÁ

Autorky: PaedDr. Gabriela DROPOVÁ, PhD.
Doc. PaedDr. Daniela VALACHOVÁ, PhD.

Recenzenti: PaedDr. Martina PAVLIKÁNOVÁ, PhD.
Mgr. Tünde LEGINUSOVÁ

ISBN 978-80-8052-530-9

Výtvarné umenie v materskej škole

Obsah

ÚVOD

1 UMENIE A DETI

- 1.1 Umenie
- 1.2 Od hry k umeniu
- 1.3 Od umenia k poznaniu
- 1.4 Od poznania ku komunikácii

2 VÝTVARNÁ INTERPRETÁCIA

- 2.1 Percepcia a recepcia vizuálneho diela
- 2.2 Analýza a interpretácia umeleckého diela
- 2.3 Semiotika, symbol a znak
- 2.4 Interpretácia & výchova a vzdelávanie

3 SPROSTREDKOVANIE UMELECKÉHO DIELA V MATERSKEJ ŠKOLE – PROJEKTY

- 3.1 Projekt Spoznávame slovenských výtvarných umelcov
- 3.2 Projekt Spoznávame umenie Gustáva Mallého
- 3.3 Projekt Výtvarné umenie a rozprávka
- 3.4 Projekt Výtvarné umenie a ilustrácia
- 3.5 Výtvarný projekt inšpirovaný druhmi výtvarného umenia

ZÁVER

Zoznam bibliografických odkazov

Úvod

Výtvarné umenie je univerzálnym jazykom bez hraníc a obmedzení, ktorým môžeme komunikovať s okolitým svetom. Dáva nám možnosť tvoriť, realizovať sa, vyjadriť svoje predstavy a sny. Zároveň robí náš svet krajším a bohatším.

Výtvarná tvorba je spojená s poznávaním a chápaním výtvarného umenia. V umeleckých dielach nájdeme pre výtvarnú činnosť inšpiráciu a naopak, prostredníctvom vlastnej praktickej činnosti získavame k výtvarnému umeniu bližší vzťah, ktorý nám otvára cestu k jeho pochopeniu.

Náš vzťah k umeniu sa vytvára už od detstva priamym stykom s umeleckou tvorbou. Vnímanie umeleckého diela je zložitý proces, v ktorom sa uplatňujú naše predchádzajúce skúsenosti s umeleckou tvorbou, naše vedomosti, predstavy, fantázia i naša vôľa. Aký zážitok si z výstavnej siene odnesieme, záleží tiež na našej pripravenosti umelecké dielo vnímať. Pravidelným kontaktom s umeleckými originálmi umeleckých diel sa naše citlivé vnímanie i chápanie umeleckého diela prehĺbuje.

V našej publikácii sa zameriame na sprostredkovanie výtvarného umenia v edukácii materských škôl.

Sprostredkovať výtvarné umenie deťom v materských školách môže profesionálne len učiteľka, ktorá má nielen pozitívny vzťah k umeniu, ale má aj dostatok teoretických vedomostí o tejto problematike.

Ponúkame teoretické východiská sprostredkovania umenia deťom v podmienkach materských škôl, problematiku výtvarnej interpretácie a zároveň venujeme priestor praktickým ukázkam edukačných aktivít, ktoré boli vyskúšané v edukačnej praxi, a tak môžu byť inšpiráciou pre učiteľky materských škôl.

Naším cieľom bolo priblížiť učiteľkám, ako sprostredkovať umenie deťom v materských školách. Táto téma ešte stále nie je vyčerpaná, a preto veríme, že každý, kto pracuje s deťmi v predprimárnom alebo primárnom vzdelávaní či mimoškolskej výchove, si nájde časť, ktorá ho bude inšpirovať k ďalšej aktivite.

Autorky

1 UMENIE A DETI

1.1 Umenie

Umenie je odrazom objektívnej skutočnosti v našich zmyslových orgánoch, je to však odraz subjektívny, ovplyvňovaný naším myslením, racionálnou, rozumovou stránkou osobnosti človeka, to znamená aj jeho intelektom (Read, 1967, s. 24).

Z vývoja samého umenia a jeho chápania v rôznych historických obdobiach sa do dneška udržuje známa dvojznačnosť v chápaní umenia:

- Umenie vo význame tzv. „krásneho umenia“ v zmysle schopnosti vytvárať umelé, krásne predmety v protiklade k prirodzeným, resp. dnes presnejšie jeho základných druhov (architektúra, divadlo, film, hudba, literatúra, maliarstvo, sochárstvo, tanec atď.), teda umenie vo vlastnom zmysle.
- Umenie ako zručnosť (odvodená hlavne z remesla), t. j. mimoriadna schopnosť k akejkoľvek spoločensky a pre praktický život významnej činnosti. (Gero a kol., 2004, s. 5).

Umenie je všade okolo nás, ale málokedy sa nad ním pozastavíme a zamyslíme. Lebo umenie nie je len v múzeách či galériách, alebo v starých mestách. Umenie je vo všetkom, čo robíme pre potešenie zmyslov.

Umenie je spoločenský jav a svojou najhlbšou podstatou je zakorenený v ľudstve. Umelecké dielo sa obracia na spoločnosť. Pokiaľ ide o umenie a umeleckú tvorbu, je to z jedného pohľadu pokračovanie tvorivého procesu v nás samých. Prírodný princíp sa týka tvarov, farieb, rovnováhy, rytmu alebo štruktúry. Druhá stránka diela je závislá od subjektu tvorcu alebo vnímateľa, od jeho špecifickej ľudskej podoby, od jeho psychologického typu, od osobnosti, ktorá potom nie je nikdy jednoduchou kombináciou individuálnych zvláštností.

Podľa H. Reada (1967, s. 223), jedného z najvýznamnejších teoretikov umenia, umenie má moc obnovovať vzťah človeka k skutočnosti. Read je presvedčený o veľkej meniacej sa a výchovnej funkcii a hodnote umenia, ktorého konkrétnym cieľom je „zladenie individuálnej jedinečnosti s jednotou spoločnosti“, zladenie nenásilné a spontánne, ako to už v staroveku žiadal Platón a potom u nás J. A.

Komenský. Platónova poučka znie, že umenie má byť základom výchovy, to znamená, že každý jedinec sa rodí s určitými vnútornými možnosťami, ktoré sú pre neho pozitívnymi hodnotami, a že jeho pravou úlohou je rozvíjať tieto vnútorné možnosti v medziach spoločenského poriadku natoľko, aby povolil nekonečné variácie typov. Umenie preto patrí do výchovy človeka.

Umenie môže byť chápané v rôznych podobách:

- Ako umelecká kultúra, čiže systém, ktorý tvoria umelci spolu s procesmi umeleckej tvorby, s umeleckými dielami a inštitúciami zabezpečujúcimi vznik, uchovanie a šírenie umeleckých diel.
- Ako umelecká tradícia, čiže tie umelecké hodnoty, ktoré si určitá spoločnosť vyberá z doteraz vytvorených umeleckých diel a ktoré majú čo povedať danej spoločnosti.
- Ako súbor umeleckých diel, čiže artefaktov vytvorených umelcami za účelom vypovedania o svete alebo o sebe, ako aj za účelom modelovania reality a ovplyvňovania vedomia percipienta znakovými štruktúrami umenia.
- Ako súbor aktivít, v ktorých sa umelecké predstavy spredmetňujú v umeleckých vyjadrovacích prostriedkoch. (Mistrík, 2001, s. 425).

Ak sumarizujeme poznatky o pojme „umenie“, tak ich môžeme zhrnúť do nasledovných bodov:

- Umenie je charakterizované ako určitý vzťah k skutočnosti (k svetu, k reálnemu životu a pod.), ako jej nápodoba, obraz, odraz, nadobúdanie, poznanie, hodnotenie, informácie o nej, eventuálne ako jej model – zároveň je tento vzťah charakterizovaný ako čin, činnosť, akcia, tvorivá premena skutočnosti.
- Tento vzťah je druhom estetickéj činnosti, estetického prejavu skutočnosti. Estetično je pritom v umení vždy spájané s ďalšími činnosťami a funkciami. Umenie je teda javom mnohofunkčným.
- Pre štruktúru umeleckého procesu sú príznačné hlavne tieto prvky: zmyslosť, zmyslová názornosť, city, vcítenie, obraznosť a imaginácia.
- Dôležitou charakteristikou umenia je jeho znakovosť, chápanie umeleckého diela ako znaku a jeho významu: umenie sa prejavuje ako jav viacznačný, viacvýznamový.

- Podstatným znakom umenia je rovnako forma a umelecké majstrovstvo, ktoré je podmienené talentom a vrcholí v umeleckej virtuozite.

Ak sa pozrieme do histórie, J. A. Komenský je v novom veku prvý, kto si z pedagogického hľadiska všíma to, že deti samy kreslia. Radí rodičom, aby dovolili kresliť deťom od najútlejšieho veku bodky, čiarky, háky, kliky, kríže, krúžky, a to v rámci hry na skrátenie dlhej chvíle. V jeho diele dokonca nájdeme miesta, ktoré by sme mohli priamo citovať. Sú to myšlienky o slobode a spontánnosti, ale aj to, že umelecký proces by mal byť modelom pre pedagogické a didaktické koncepcie. Komenský dáva niekoľkokrát umelecký postup učiteľovi za vzor. Radí, aby podobne ako umelec začínal aj učiteľ svoj riadený proces poznávania u veľkých celkov, od ktorých možno prejsť k detailom. Považuje zmysly za bránu celého poznania, ale uvedomuje si zároveň aj emocionálny význam umenia.

Pôsobivosť umeleckého diela je v priamom vzťahu k obrazotvornosti a fantázii dieťaťa predškolského veku. Dieťa si s obľubou predstavuje fantastické rozprávkové obrazy a javy, ktorých podstata sa mu vysvetlila. Estetický vzťah k skutočnosti vyjadrený umeleckým obrazom vedie dieťa k dotváraniu umeleckého obrazu, podnecuje jeho fantáziu, prirodzene ho núti k tvorivej činnosti, ktorá je úzko spojená s citovým prežívaním umeleckého diela. Umelecké dielo je dieťaťu materskej školy primerané vtedy, ak je mu svojím obsahom a formou vo všetkom novom, čo mu prináša, celkom zrozumiteľné a zmysluplné.

Našou úlohou je vytvoriť im na to vhodné podmienky, aby mohli aktívne umelecký artefakt pozorovať, skúmať a zároveň spoznávať výtvarných umelcov. Chceme u detí vzbudiť záujem o umelecké diela tým, že ich naučíme pozorovať, viesť tichý, individuálny dialóg s umeleckým dielom, a tak poznávať výtvarnú kultúru, výtvarný jazyk a výtvarnú terminológiu. Pri vlastnej výtvarnej tvorbe sa deti naučia, ako majú postupovať, akú techniku použiť v kresbe, maľbe, grafike, v modelovaní, objektovej či akčnej tvorbe.

Deti nekreslia technicky dokonale, ale žiadne akademické kreslenie, hoci by bolo akokoľvek dokonalé, nevytvorí z výborného kresliara umelca. Práve myšlienky, idey, dôležité otázky a poznanie, ktoré umelci vkladajú do svojej práce a pramena z ich vnútorných predstáv, tvoria základ toho, čomu hovoríme umenie.

1.2 Od hry k umeniu

Kresba je pre dieťa hrou. Pri hre rozvíja svoju psychomotoriku. Výtvarná hra učí dieťa tvorivosti. Umelecké vyjadrenie má svoje pramene v hre s líniou, tvarom, farbou, plochou a formou.

Výtvarné myslenie detí vychádza z pokusov, experimentovania, z úvah či myšlienok, ktoré smerujú k pochopeniu významu a obsahu. (Šupšáková, 2000, s. 10).

Táto hra je pre dieťa veľmi dôležitá. Tak ako zvieratá v prírode sa hrou pripravujú na prežitie, dieťa sa hrou učí tvorivým postupom riešenia problémov, aby ich vedelo využiť, keď vyrastie. Pre dieťa je tvorba hrou, experimentovaním, cvičením i dialógom. Dieťa sa učí kombinovať, ale aj improvizovať. Výtvarná tvorba dáva dieťaťu možnosť naučiť sa existovať v skupine, ale aj samostatne nachádzať riešenia. Predpokladom tvorivosti sú určité vlastnosti ako zvýšená vnímavosť, uchovávanie dojmov, obrazotvornosť a imaginácia, schopnosť vyjadriť sa, dobrá pamäť.

Ak je hrová činnosť rozvinutá, prirodzene spája všetky predmety v elementárnej fáze výchovy.

Prostredníctvom citov môžeme hru personifikovaním a objektivizáciou rozvinúť v smere dramatizácie. V materskej škole je dramatická hra „hra na niečo“ alebo „niekoho“. Je to hra, ktorá má dej. Dieťa má možnosť vyjadriť svoj pocit, predstavu pohybom alebo slovom. Dieťa sa v takejto hre dostáva do rôznych situácií a hľadá vlastné spôsoby riešenia, nadväzuje kontakt s druhými deťmi, spolupracuje a zároveň má možnosť vidieť reakciu spoluhráčov a spôsob ich konania. Vo verbálnej i neverbálnej komunikácii si deti navzájom odovzdávajú informácie, samostatne sa prejavujú, a tak získavajú nový zážitok s novým poznaním.

Napríklad: „Hra na sochy“

Metodické pokyny: Túto hru môžeme hrať s väčším počtom detí. Najlepšie pri pobyte vonku. Keď je dosť detí, vytvoria kruh. Keď je menej detí, stoja v rade pred vyznačenou čiarou. Dávame pozor, aby sa vystriedali všetky deti. Úloha: Jedno dieťa ide doprostred alebo vystúpi z radu. Nájde si tri deti – A, B, C. Najprv vezme za ruku dieťa A a zatočí sa s ním. Naraz ho pustí. Dieťa A urobí ešte niekoľko krokov. Potom zostane v nejakej vymyslenej pozícii a „skamenie“. Môže sedieť, ležať, sedieť na boku

a podobne. Potom príde na rad dieťa B a C. Všetky tri deti „skamenejú“. Dieťa, ktoré sochy roztáčalo, vyberie sochu, ktorá sa mu najviac páči. Vybrané dieťa si môže vybrať ďalšie tri deti a roztáčať ich. Ostatné deti sa vrátia do kruhu. (Pausewangová, 1995, s. 99)

Prostredníctvom zmyslového vnímania môžeme hru sebaaprejavom rozvinúť v smere vizuálnej alebo výtvarnej tvorby. Detská výtvarná tvorba je oblasť, v ktorej sa odráža celý rozumový vývin, zvlášť predstavivosť, fantázia, emócie. Výtvarná tvorba je umením i rečou dieťaťa predškolského veku. Výtvarná tvorba je pre dieťa príjemnou činnosťou, ktorá zamestnáva ruky i zrak. Pri výtvarnej tvorbe dieťa nepotrebuje partnera. Dieťa tvorí a zároveň sa hrá. Dieťa v predškolskom veku výtvarne tvorí to, čo o sebe, predmetoch alebo veciach vie, čiže výtvarná tvorba je obrazom toho, čo dieťa vie, čo pozná.

Napríklad: „Čarovné kreslenie“

Materiál: tenký papier, uhlový kopírovací papier, drevka, kancelárske spony.

Metodické pokyny: Každé dieťa potrebuje dva papiere a jeden uhlový, kopírovací papier rovnakej veľkosti. Papiere sa zopnú kancelárskymi sponkami. Každé dieťa dostane „drievko“ na kreslenie.

Úloha: Deti upozorníme, že majú papiere nechať zopnuté a povieme im, aby drievkom nakreslili obrázok. Deti budú oponovať, že predsa nebudú obrázok vidieť! Odpovieme: To neprekáža. Budeme predsa čarovať! A môžeme začať. Treba trochu drievkom pritlačiť, ale nie veľmi, aby sme neroztrhli papier. Keď deti skončia kreslenie, dáme sponky dolu a vyberieme uhlový, kopírovací papier. Kúzlo je hotové. Na druhom papieri deti vidia svoje kresby. Dostanú nový spodný papier a v čarovaní môžeme pokračovať.

(Pusewangová, 1995, s. 9)

Prostredníctvom intuície môžeme hru rytmickým cvičením rozvinúť v smere tanca a hudby. Aktivita, pohyb a rytmus je prirodzenou potrebou dieťaťa predškolského veku. Pohybom v rytme deti vedia spontánne vyjadriť hudobné cítenie, ktoré dieťaťu prináša radosť.

Napríklad: Deti počúvajú hudbu a môžu pohybom vyjadriť rytmus – chôdzou na špičkách, poklusom, behom v kruhu či v priestore, tancom, skokom, poskokom vyjadria, čo cítia.

Prostredníctvom myslenia môžeme konštruktívnu hru rozvinúť v smere zručnosti. Konštruktívne hry sú dôležité pre rozvoj zrakovomotorickej koordinácie, uchopovania, chápania priestorových vzťahov, rozvíjania obrazotvornosti.

Napríklad: Deťom dáme škatule rôznych veľkostí a vyzveme ich, aby vymýšľali, čo všetko sa z nich môže postaviť. Iným variantom môže byť dotvorenie škatúl iným materiálom.

Podľa Aristotela: „Vyučuje sa dieťa štyrom celkom: rečníctvu, telocviku, hudbe a kresleniu.“ (Read, 1967, s. 254).

Tieto štyri vývojové stránky: dramatizácia, kresba, tanec s hudbou a zručnosti tvoria štvoricu, ktoré dohromady tvoria jednotu. Dramatizácia zahŕňa rôzne spôsoby podania ako rečnícke aktivity, čítanie a materinský jazyk. Tanec spája hudbu s telesnými aktivitami. Kresba zahŕňa maľovanie, kreslenie a modelovanie. Zručnosti spájajú v sebe meranie, konštruovanie, biológiu, pracovné zručnosti a niektoré základné poznatky z fyziky a chémie.

„Hra nie je len prostriedkom, s ktorým dieťa objavuje svet, je to činnosť, ktorá mu v útlom veku v najvyššej miere prináša duševnú rovnováhu. Hrová činnosť dieťaťa je odrazom jeho vnútorného psychického života.“ (Read, 1967, s. 183). Pedagógovia už dávno docenili veľký význam hry a myslitelia vyzdvihli jej cenu v mnohých stránkach. Tí, ktorí pracovali s malými deťmi, ukázali do najmenších podrobností, čo pre dieťa hra znamená. Hra je pre dieťa dychom života, lebo v hre dieťa nachádza psychickú pohodu a môže rozvíjať svoje prania a fantáziu, aby ich integrovalo do rozvoja svojej osobnosti.

Deti používajú svoju fantáziu, hry a snenie, aby mohli znovu prejsť zážitkom a premýšľať o ňom. Jednou z ciest, ako sa dostať k obrazu zafixovaného v myslení, je umenie. Freud nazval toto chápanie „primárnym procesom“. Niekedy práve umenie umožní deťom zdôveriť sa so zážitkami, o ktorých by sa inak neodvážili rozprávať.

Dieťa v hre postupuje inak, ak je skôr zamerané intuitívne, inak, ak kladie dôraz na zmysly, inak, ak jeho doménou sú city, a opäť inak, ak u neho prevláda racionalizmus. Práve stretnutie s výtvarným dielom dáva príležitosť nadviazať rozhovor s videným, viesť dialóg, odkrývať tajomstvá seba i okolitého sveta. Vo výtvarnom zážitku sa dieťa stretáva s výtvarnou formou a dopátra sa určitých obsahov. Preto máme využiť všetky možnosti pri poznávaní výtvarného umenia, výtvarnej kultúry.

Kontakt s umením formou hry dieťa kultivuje, odhaľuje jeho osobnostné kvality, dáva mu slobodu prejavu. Umelecká činnosť je činnosť poznávacia, motivačná, emocionálna, komunikatívna. Rozvíja senzibilitu, spája emócie a racionálny prístup. Rozvojom sa dieťa učí porozumieť, ale aj spoznávať vlastné emócie.

1.3 Od umenia k poznaniu

Deti sa môžu s umením stretnúť hlavne v galériách alebo v školách.

Ako vnímať výtvarné dielo, ako s ním komunikovať čo najvhodnejším spôsobom, aby spoznávanie umeleckého diela bolo pre dieťa prínosom, aby dieťa v ňom našlo informáciu, ktorú maliar v diele zanechal?

Aby sa vizuálna komunikácia rozvíjala, treba ju rozvíjať už v ranom veku, a to prostredníctvom vhodných metód. Dieťa treba „naučiť“ vnímať obrazy, objavovať v nich informáciu, premýšľať o tom, ako dielo vznikalo, aké farby maliar použil a prečo. Odpovedať si na otázky, ktoré nám v súvislosti s výtvarným artefaktom napadnú. Ak sa toto dieťa nenaučí prostredníctvom kontaktu s umeleckým dielom a pomocou odborníka, len ťažko ho výtvarné dielo zaujme neskôr, pretože mu nebude rozumieť, nebude vedieť vnímať ani zmysel tvorby umeleckého diela. Je možné, že dieťa celkom stratí záujem o výtvarné umenie.

Reč a komunikácia

Myšlienkovú činnosť charakterizuje nielen vzájomný vzťah so zmyslovým poznaním, ale aj úzky vzťah s rečou a myslením. Myšlienka nachádza v slove nutný materiálny obal, pomocou ktorého sa stáva bezprostrednou skutočnosťou pre iných ľudí i pre nás samotných. Čím dôkladnejšie je premyslená tá alebo oná myšlienka, tým presnejšie a výstižnejšie sa dá vyjadriť v slovách, v hovorenej alebo písanej reči. Reč sa zároveň stáva prostriedkom výmeny, odovzdávania myšlienok a skúseností medzi ľuďmi. Spojenie myslenia s rečou svedčí o sociálnej, spoločensko-historickej podstate ľudského myslenia (Pardel, Boroš, 1973, s. 361).

Jazyk je prvotným prostriedkom komunikácie propozicionálnych myšlienok. Predstavuje univerzálny prostriedok: každá ľudská bytosť, ktorá má normálnu inteligenciu, osvojuje si svoj materinský jazyk a bez námahy ho používa (Atkinson, 1995, s. 358).

Formy myslenia predstavujú rečovú podobu, v ktorej človek zachytáva a potom na základe vykonania myšlienkových operácií vyjadruje výsledky svojho myslenia.

Jazyk je prostriedok racionálneho a komunikačne operatívneho zachytenia skutočnosti, nástroj myslenia a spoločenského dorozumievania (Pardel, Boroš, 1975, s. 395).

Každý organický systém môže udržať svoju existenciu iba na základe neustálej interakcie s okolím. U človeka sa utvorila druhá signálová sústava, a tak sa človek orientuje vo svojej činnosti na základe nielen „signálov“, ale aj slova a reči.

Proces komunikácie prebieha medzi hovoriacim, odosielateľom, t. j. zdrojom, ktorý správu zakóduje a vyšle ju do cieľa, t. j. počúvajúcemu – prijímateľovi, ktorý správu prijme a dekoduje ju. Odosielateľ a prijímateľ sú komunikanti.

V jazykovom dialógu používajú obidvaja komunikanti rovnaký jazyk. Vo výtvarnom umení to tak nie je. Jazyková konverzácia medzi umelcom a divákom je iste prípustná, keď sa obidvaja rozprávajú, ale ak sa tvorca výtvarného diela obracia na diváka alebo spoločnosť, jednoducho na vnímateľa, nepoužívajú rovnaký jazyk. Médiom ich dialógu je umelecké dielo. Sú tu teda podstatné rozdiely:

- nie je tu spoločný jazyk,
- nie je tu ani dialóg,
- komunikačný proces je v rámci tohto komunikovania jednosmerný,
- vzťahy nie sú ekvivalentné,
- komunikácia je sprostredkovaná.

Z toho vyplýva, že výtvarné umelecké dielo nie je len prostriedkom konverzácie, že nie je len prvotným sprostredkovaním, ale slobodnou realizáciou, objektivitou, ktorá vo svojom pôsobení je skôr výzvou ku komunikovaniu než bežné komunikovanie.

Každé dielo je predmetom nových objektov v daných materiáloch. V jazykovom sprostredkovaní sú relatívne hotové slová a relatívne hotové pravidlá. Takže ide skutočne len o ich používanie. V umeleckej tvorbe nie je hotové nič, materiál musí umelec pretvárať, pravidlá, ak nejaké sú, sú relatívne nevypracované. Keď umelec výtvarné dielo vytvorí, dielo vedie s divákom vlastný dialóg.

Na druhej strane stojí divák. Ani on nie je obyčajným príjemcom správy alebo obyčajným užívateľom jazyka. Na výstupe tohto zvláštneho komunikačného procesu divák najprv prijíma estetický zážitok. Zvláštnu úlohu dostáva divák, ak má svoj zážitok z umeleckého diela vyjadriť slovne. Môže to urobiť spontánne, bez nárokov na vedeckosť, objektivnú platnosť a presnosť. Je to divák kvalifikovaný, komunikant, ktorý v tomto zmysle sa právom nazýva interpretom a jeho činnosť interpretáciou. Môže postúpiť potom ešte ďalej, k hodnoteniu ako kritik v kritických činnostiach, kde súdi a hodnotí.

Umelecké dielo je nielen osobné. Ako plný osobný prejav oslovuje spoločnosť, a preto bez zvláštneho dôkazu môžeme uznať, že je to komunikácia. Rozlišujeme dvojakú komunikáciu:

- komunikáciu určitého emocionálneho stavu,
- komunikáciu určitého poznania alebo myšlienkového stavu.

Proces komunikovania sa týka celej sféry ľudského duševna, emocionálnych a rozumových zážitkov. Obe oblasti sa síce líšia, ale nedajú sa celkom oddeliť. Prostredníctvom reči môže dôjsť k samotnej interpretácii.

Na výstupe stojí divák, vnímajúci, ktorému je vnútený neznámy jazyk. Divák teda prvotne nevníma znaky, ktoré má dešifrovať, ale estetický zážitok. Dielo je totiž prvotne prežívané.

V záverečnom štádiu tvorivého procesu sú dôležité komunikatívne schopnosti. Výtvarná komunikácia je tá schopnosť človeka, ktorá umožňuje pretlmočiť vnútorné zážitky do neverbálnych symbolov. Kto vizuálne vníma, obyčajne sa naučí aj výtvarnými formami komunikovať. Výtvarná komunikácia je schopnejšia prenášať ľudské myšlienky a city ako bežná verbálna komunikácia, a pritom je schopná odovzdať aj tie významy, ktoré sa najčastejšie odovzdávajú verbálnym jazykom.

Problém komunikatívnosti v umení úzko súvisí so schopnosťou interpretácie. Najvýraznejšie delenie týkajúce sa problému využíva vnímateľ umeleckého diela, a to delenie obrazov na realistické a abstraktné. Realistické obrazy majú väčší potenciál komunikatívnosti, dajú sa ľahšie „rozlúštiť“ opisom známych životných situácií, ktoré sa dajú podprieť o istú reálnu skúsenosť. Obrazy „nerealistické“, abstraktné sú v procese komunikácie sporné. Ich posolstvo je presvedčivé a veľmi osobné. Presný obsah je však veľmi ťažko overiť. Pri interpretácii je veľmi ťažké nájsť slovné ekvivalenty k pocitom, ktoré v nás obraz vyvoláva. Istá časť divákov považuje za dôležité len realistické obrazy a abstraktné odmieta, ignoruje. Chýba im motivácia, prečo by mali tieto diela vnímať, čo by v nich mali vidieť. Preto je potrebné hľadať v abstraktných obrazoch reálnu komunikačnú hodnotu. Riešenie komunikačného problému vidí J. Vančát v rozbití „dualistického“ modelu realistického a abstraktného zobrazovania – zasadením tohto problému do širšieho rámca nelineárneho komunikačného modelu (Vančát, 2000, s. 23).

Výtvarný a vizuálny jazyk

Výtvarné zobrazenie sa skladá z prvkov, ktoré nazývame výtvarným jazykom. Výtvarné kvality diela však nemôžeme redukovať na rozprávanie príbehu. Musíme sa zamerať aj na výtvarné zákonitosti, normy a pravidlá, ktoré vypovedajú o výtvarnom jazyku. Oproti vonkajšej dynamike sa odhaľuje vnútorná dynamika obrazu, vychádza sa z výtvarnosti, z výtvarného jazyka. Je zrejmé, že poznanie rôznych jemných odchýlok od bežného vizuálneho jazyka ovplyvňuje porozumenie diela a súvisí to hlavne s výtvarným vzdelaním príjemcu, jeho skúsenosťami, vnímavosťou a citlivosťou k výtvarným javom (Gero, 2000, s. 7).

Výtvarný jazyk nám teda umožňuje, aby umelec, autor výtvarného diela, mohol odovzdať nejakú informáciu príjemcovi. Na to je potrebný výtvarný talent a výtvarné zručnosti umelca. V každom historickom období si umelci vytvorili svoj vlastný umelecký jazyk, ktorý je odlišný od ostatných.

Vo výtvarnom jazyku stanovením základných elementov môžeme vychádzať z troch základných výtvarných činností, ktoré môžeme pozorovať u detí od predškolského veku, a to je kreslenie, maľovanie a modelovanie. V oblasti výtvarného umenia je to kresba, maľba a sochárstvo.

Vizuálny jazyk je jazyk ako každý iný v tom zmysle, že aj tento jazyk je potrebné sa naučiť. Do určitej miery je človek schopný porozumieť mu, ale ak ho chce vedieť využívať efektívne, štylizovane a zmysluplne, musí sa ho učiť a svoje schopnosti trénovať.

Zložky vizuálneho jazyka sú línia, škvrna a hmota, tvar, svetlo, farba, materiál. Spojenie línie a škvrny do tvaru, zmysluplné priradenie farby škvrne, povrchu ku hmote, výtvarné vyjadrenie predmetov a živých bytostí, naratívne výtvarné zobrazenia, uzavreté výtvarné celky, tak ako vo verbálnom jazyku sú samohlásky, spoluhlásky, slabiky, slová a vety (Gero, 2000, s. 8). K tomu, kde sa začína estetické, ako prvé môžeme uviesť skúmanie farby na človeka.

Výber farieb je pre umelca veľmi dôležitý. Prostredníctvom nich môže umelec pretaviť realitu videnú svojimi očami do obrazu. Nie je to však jediné poslanie farby. Jej úlohy sú nespočetné. Pomáha pri premietaní trojdimenzionálnych farieb na plátno, možno ju využiť dekoratívne, vyjadriť ňou pocit či vyvolať istú náladu. Farba máva často aj symbolický význam. Elementárny pochod, ako je vnímanie farby, je proces dynamický so silným primiešaním subjektívnych prvkov. Farba je spojená nielen s určitou symbolikou, čo platí hlavne o starom, hlavne kresťanskom umení, ale i to, čo

pokladáme ešte dnes za symbolické významy farieb. To je pomenovanie, ako tieto farby na nás skutočne pôsobia a aké reakcie v nás vyvolávajú (viac o farbách v druhej kapitole).

Estetické vnímanie je aktivita vnemov. Nikdy nevnímame farbu ako mŕtvu vec, ale ako niečo, čo je blízke našim vnútorným pocitom, alebo čo ich dokonca vyjadruje.

Bod, línia, plocha, priestor, tvar, svetlo, tieň podľa Kapsovej, E. (1997, s. 85) sú rovnako výtvarno-vyjadrovacie prostriedky výtvarného prejavu, tvaru písma, konštrukčného projektu, ako aj umeleckého diela. Až ich špecifické využitie v intenciách výtvarnej myšlienky, kompozícia, skladba im dáva zvláštny výraz, špecifickú silu pôsobenia. Až ono pretvára výtvarné elementy na výrazové prvky, ktoré sú podstatné pre umeleckú tvorbu. Výtvarné vyjadrovacie elementy majú výrazovú kvalitu aj samy osebe bez ohľadu na to, či ide o estetickú, umeleckú alebo čisto pragmatickú výtvarnosť.

Umelecké dielo nemá len význam estetický, ale i morálny, sociálny a náboženský. Má vlastnú štruktúru, ktorá vznikla procesom vydelenia z vonkajška, času a priestoru.

Umelecké dielo je predovšetkým zvláštne skutočnosťou. Nie je predmetom prírodným, nie je výrobkom vrhnutým do sveta. Vzniklo tvorbou, uskutočnením istej dokonalosti, relatívnym zavŕšením hmotnej skutočnosti v rozmedzí ľudských možností. Predstavuje nenahraditeľné bytie človeka. Jeho ojedinelosť je daná i jeho štruktúrou, ktorú si preto musíme podrobnejšie všimnúť. Štruktúrne je umelecké dielo organickou jednotou námetu, látky a formy.

Námet je výsek skutočnosti vonkajší alebo vnútorný, realizovaný v diele. Ak máme na mysli vnútornú skutočnosť, môžeme ďalej špecifikovať námet ako tému, kde sa uplatňuje tvoriaci subjekt. Ale aj vonkajšia skutočnosť vstupuje ako námet do diela prostredníctvom skutočnosti vnútornej, ktorú predstavuje autorova voľba a ponímanie.

Látka je hmotná stránka výtvarného diela so svojimi fyzikálnymi, chemickými a javovými vlastnosťami, niekedy prírodnými, inokedy umelo upravenými. Sem patrí i technické opracovanie alebo spracovanie diela.

Forma je aktívna, určujúca a konštituujúca zložka diela. Určuje časť hmoty, v našom prípade hmoty opticko-haptickej v novom spôsobe bytia. Preto je forma z týchto troch zložiek najdôležitejšia. Čo nie je vo forme, umelecky neexistuje.

Týmito zložkami nerovnakým spôsobom sú určené všetky hodnoty umeleckého diela. Ich súhrn nazývame obsahom diela. (Zvěřina, 1971, s. 79).

Algoritmus interpretácie môžeme najúspešnejšie vytvoriť z modelu výtvarného jazyka. Model výtvarného jazyka obsahuje všetky prvky, ktoré sa dajú nájsť vo výtvarných dielach. Z tohto modelu si vyberáme tie prvky, ktoré konkrétne dielo obsahuje.

Postmoderna radikálne a manifestačne odstránila zábrany, nedotknuteľnosť a tradície, ktoré nedovoľovali a obmedzovali výpočty a slobodu narábania s výtvarným dielom (Tropp, 2000, s. 9). Artefakty dejín umenia sa tak stávajú úžasným materiálom experimentovania a manipulácie. Ponúkame jednu z možností výtvarnej interpretácie podľa Troppa (2000, s. 9):

- Sprostredkovanie výtvarného diela.
- Základné údaje o výtvarnom diele, historicko-spoločenské pozadie vzniku, názov, meno autora, jeho najdôležitejšie diela.
- Identifikácia základných výtvarných prvkov a ich významy. Druhové a žánrové zaradenie diela.
- Tvarová analýza diela.
- Farebná a svetelná analýza diela.
- Povrchová analýza diela.
- Analýza kompozičných princípov.
- Ako sa odzrkadľuje tradícia v tematickej nadväznosti, v jednotlivých a kompozičných princípoch (tvar, farba, svetlo, povrch, priestor, rytmus, symetria, rovnováha...).
- Miesto výtvarného diela v celoživotnej tvorbe autora.
- Miesto autora v dejinách výtvarného umenia.
- Určenosť diela (napr. oltárny obraz, portrét, tabuľový obraz a pod.), ako spĺňa svoju úlohu?
- Sumarizácia estetických súdov a hľadanie hlbších súvislostí a individuálnych reflexií vo významovej a obsahovej vrstve diela.

Pri každom výtvarnom diele postupujeme individuálne s prihliadnutím na dôležitosť jednotlivých prvkov diela. Základom správneho prístupu k interpretácii je určenie hlavnej výrazovej charakteristiky diela. Ak je to napr. zvláštne zobrazenie priestorových vzťahov, tak to bude určujúci kľúč, ktorému sa bude podriaďovať analýza ostatných prvkov. Teda príjemca si vytvára pre každý obraz svoj vlastný algoritmus

interpretačných krokov, pri ktorom si samozrejme môže vypomáhať takýmto vzorovým algoritmom (Gero a kol., 2004, s. 82).

V materských školách si učiteľka vyberie postup výtvarnej interpretácie podľa veku a individuálnych dispozícií detí.

Jednotlivé formy interpretácie pomáhajú odhaľovať význam, podstatu a estetickú hodnotu výtvarných umeleckých diel. Vedú k možnosti dotvárať, pretvárať, obmieňať pôvodný význam. Sú schopné navodiť silný emocionálny zážitok pri procese pretvárania interpretovaného výtvarného artefaktu.

Rudolf Arnheim často vo svojich odborných prácach zdôrazňoval, že schopnosť chápať výtvarný život nie je privilegiom vyvolených, patrí každému človeku, ktorému príroda dala oči. Videnie vysvetľuje ako celú sériu dejov, ktorými si oko urobilo výber z mnohých vizuálnych podnetov tvoriacich obraz. Výber je mentálny proces, preto dvaja ľudia pozerajúci na ten istý objekt ho „nevidia“ rovnako. To, čo každý z nich vidí, je výrazne ovplyvnené subjektívnou skúsenosťou. Na základe tohto poznania sa dá konštatovať, že ak dieťa nakreslí postavu, nie je o nič menej schematickejšia ako postava, ktorú namaloval Rubens. Je len o niečo menej diferencovaná. Dieťa objavuje, ale nehľadá logiku v obraze, ktorý vníma. To, čo sa mu prezentuje pred jeho zrakom, spracúva ako celkový dojem (Šupšáková, 2000, s. 97).

Komunikácia s výtvarným dielom začína už pohľadom na umelecké dielo, resp. výberom daného diela na komunikáciu. V druhej rovine sa s dielom oboznamujeme, zisťujeme, kto je jeho autorom, aký je názov. Niekedy nás ku komunikácii vedie výber takých diel, ktoré nás zaujmú na prvý pohľad alebo sú od našich obľúbených autorov. Ďalej nasleduje skúmanie názvu, ktorý často odhalí samotnú informáciu. Pri komunikácii je dobré opísať aj spoločenskú situáciu, v ktorej dielo vzniká, a iné faktory, ktoré ovplyvnili tvorbu, napr. duševný stav umelca, materiálne podmienky.

K zážitku diela prispieva aj predstavivosť dieťaťa, vkus i vlastné očakávanie. Čím dlhšie a dôkladnejšie sa na obraz pozerá, tým viac mu dielo prezrádza. Zvláštne čaro obrazu je nezmazateľné a prehľbuje sa každým pohľadom. Niekedy je však ťažké porozumieť vizuálnemu jazyku, ktorým umelec hovorí, najmä vtedy, ak ho od diela delí časová a kultúrna bariéra, ak umelec zobrazuje dieťaťu neznámy predmet, prípadne ak predmet na obraze vôbec nemožno spoznať.

Ak chce dieťa získať nový pohľad na dielo, môžu mu pomôcť odpovede na otázky týkajúce sa autorovej obraznosti, kompozície, farebnosti a štýlu, ako i na otázky o autorovi. Kto ním je? Kedy a prečo obraz namaloval? Prečo si autor zvolil práve tento

námet a ako ho spracoval? Akým štýlom obraz namaľoval? Vyzerá realisticky? Aký typ kompozície charakterizuje obraz? Aké farby prevládajú, svetlé alebo tlmené? Aký druh farieb použil? Na aký materiál obraz namaľoval? Aké pocity vo mne vyvoláva? Na tieto otázky dieťaťu môže odpovedať pedagóg, ktorý má odborné vedomosti z oblasti výtvarného umenia.

Umenie nie je len výsledkom voľného úsilia, ale je aj darom, najjednoduchšou a najprirodzenejšou vecou na svete. Všade, kde sú úprimní a slobodní ľudia, môže vytrysknúť umenie. Preto je najdôležitejšie, aby dieťa v prítomnosti učiteľa, ale aj inde, bolo šťastné. Preto súčasná materská škola je alebo má byť dokonalým prostredím pre detské výtvarné umenie. Nepreháňame, ak povieme, že dokiaľ vzťah medzi učiteľom a dieťaťom sa nestane láskou, je detské výtvarné umenie, ako tomu teraz rozumieme, nemožné (Read, 1967, s. 266).

Deti, ktorých zvedavosť vedie neustále k poznávaniu nového, sa veľmi rady obracajú práve k umeniu. To im sprostredkúva informácie o skutočnosti cez ich zmyslové vnímanie, v úzkej súvislosti so zážitkami a skúsenosťami. Informácie o svete nie sú v umení triedené podľa formálnych kategórií ani podľa abstraktných kritérií. Preto sú deti schopné cez umenie získať oveľa viac informácií ako cez iné médiá.

Informácie o svete získané z umenia sa hneď stávajú súčasťou zážitkového sveta detí. Informácie a poznanie sa nemusia zložito transformovať z racionálne skonštruovaných schém do živej a praktickej skúsenosti – sú v tejto podobe podávané okamžite. Navyše sú podávané metaforicky a symbolicky, takže pre ich vylúpnutie je potrebná práca fantázie. Deti tak pri práci s umením získavajú poznatky a súčasne sa rozvíja ich emocionalita aj predstavivosť.

Získavanie poznania cez umenie (cez umelecké diela) je preto pre deti veľmi prirodzeným poznávaním (Mistrík, 2001, s. 429).

Výtvarné aktivity môžu prispieť k formovaniu človeka uplatniteľného vo svete a v našej európskej spoločnosti. Na to potrebujeme byť vzdelaní aj vychovaní. Preto sme pripravili výtvarný projekt s podielom teoretických poznatkov a súčasne s praktickou časťou. Hoci väčšinou si predstavujeme praktickú časť ako tvorenie, vytváranie, myslíme si, že praktická časť môže byť aj v rovine emotívno-expressívnej.

Výtvarné aktivity by mali prinášať deťom hodnoty, ktoré sú pre ne naozaj potrebné. Nie je to len spôsobilosť kresliť alebo poznať niečo z teórie. Ale porozumieť vizuálnemu jazyku, vedieť tvorivo myslieť, dokázať zaujať k videnému stanovisko, to sú dôležité hodnoty. Stretnutie s výtvarným umeleckým dielom môže byť vynikajúcou

Príležitosťou, ako prežiť umenie, učiť sa tolerovať rôzne spôsoby práce a rôzne názory. Nechceme vychovávať zo všetkých detí výtvarných umelcov, ale intenzívny dotyk s dôležitými témami, ktorý rozvíja emotívne i racionálne zložky osobnosti dieťaťa, mu pomôžu prekonávať životné prekážky. Deti sa nesnažia napodobniť známe výtvarné dielo, ale predovšetkým vyjadriť alternatívny postoj, podobnú situáciu, v ktorej by sa mohli ocitnúť. Vzdelávanie v oblasti umenia má smerovať k pochopeniu výtvarného umenia a špecifickému spôsobu poznania a komunikácie, k používaniu jazyka ako prostriedku na vyjadrovanie zážitku vo svete, k vytváraniu pozitívneho vzťahu k rôznym hodnotám na základe tolerancie a kritickosti.

Výchova umením a k umeniu

Prebudiť záujem o umenie, prostredníctvom umenia poskytnúť citový zážitok, otvárať priestor na osvojenie si informácií o vývojových etapách dejín umenia, rozvíjať a učiť sa schopnosti „čítať“ hodnoty, význam umeleckého podania a hľadať svoj vlastný názor. Je to súhrn schopností, ktoré nazývame „emočná inteligencia“. Patrí sem predovšetkým sebaovládanie, vytrvalosť, schopnosť vyvinúť úsilie a sám seba motivovať. Čo nám niečo pripomína, je obyčajne omnoho dôležitejšie, než čo to naozaj je. V emočnom živote môže identita vecí pripomínať hologram, lebo jedna časť vyvoláva obraz celku. Seymour Epstein zdôrazňuje, že zatiaľ čo racionálna myseľ logicky spája príčinu a následok, naše emocionálne myslenie to takto väčšinou nerozlišuje: spája jednoducho len veci a situácie, ktoré sa v niektorých rysoch vzájomne nápadne podobajú (Goleman, 1997, s. 10, s. 278).

Aristoteles sa zamýšľal nad ľudskými cnosťami, charakterom a príkladným životom a dáva nám neľahkú úlohu: usilovať sa o vedomé ovládanie nášho citového života. Naša vášeň, ak ju prežívame správne, obsahuje múdrosť, chráni naše myšlienky, naše hodnoty, naše prežívanie. Veľmi ľahko sa môže pokriviť a k tomu dochádza veľmi často. Podľa Aristotela nespočíva tento problém v samotnej citovosti človeka, ale predovšetkým v primeranosti citov a v jeho prejavoch (Goleman, 1997, s. 12).

Na verejnosti ešte stále prevláda názor, že výtvarné umenie a jeho podoby sú považované za nadštandardné. Zoznámenie sa s ním a porozumieť mu nie je až také dôležité pre bežný život. Práve tu je vhodná spolupráca múzeí, galérií a škôl, aby dosiahli spoločenské uznanie.

Návšteva múzea či galérie výtvarného umenia s deťmi predškolského veku je naozaj veľmi náročná záležitosť. Sú tu praktické problémy spojené s cestou do galérie, finančné náklady, doprava, dozor a bezpečnosť pri preprave, ktoré môžu odradiť nejedného pedagóga od návštevy múzea.

Preto odporúčame zvoliť ako alternatívu poznávanie výtvarného umenia v materskej škole prostredníctvom ilustrácií v detských knihách. Knihy sú deťom prístupné každý deň, môžu si ich pozerať samostatne alebo s učiteľom.

Ilustrácie v knihách pre deti či reprodukcie sú rovnako hodnotné ako originál umeleckého diela v múzeu. Tiež prispievajú k poznaniu sveta dieťaťa. Najdôležitejšia požiadavka na ilustráciu v knihe pre deti je požiadavka zrozumiteľnosti. Ilustrácia je pre dieťa predškolského veku zrozumiteľná, ak sú predmety zobrazené zreteľne, viditeľné, celé, nezakryté, plocha ilustrácie nie je preplnená.

Vo výtvarných aktivitách sa usilujeme o premenu elementárneho vzťahu vnímateľa k umeleckému dielu na vzťah kultivovaného vnímateľa umenia. S ilustráciou v detskej knihe alebo reprodukciou sa dieťa stretáva v materskej škole najčastejšie. Ak chceme vyhlásiť emocionálnu funkciu ilustrácie v knihe pre deti za základnú, pôjde nám o to, aby ilustrácia či reprodukcia vytvárala samostatnú rovinu emocionálneho pôsobenia. Môžeme uviesť celý rad mien umelcov, ktorých zásluhou sa ilustrácie kníh pre deti stali celkom organickou súčasťou výtvarného umenia: Fulla, Benka, Alexy, Hložník, Klimo, Brunovský na Slovensku, Trnka, Lada, Svolinský, Strnedel, Fuka, Müller v Česku, nehovoriac už o mnohých maliaroch a grafikoch, ktorí ojedinelými exkurziami do ilustrácie knihy pre deti originálne rozšírili jej škálu výtvarných prejavov. Tým sa zároveň spĺňa všeobecná dnešná požiadavka, aby ilustrácia uvádzala deti do výtvarného umenia národa, nie na jeho okraj. Deti majú však poznať nielen „kultúrne výtvarné dedičstvo“, treba im otvárať oči aj pre výtvarné umenie súčasné, rozvíjať ich citlivosť pre nové a najnovšie vo výtvarnom umení.

Obdivujeme koláže Alojza Klimu, ktoré pripomínajú plošnú asambláž, zaujímavé postupy pri kompozícii Vincenta Hložníka, farebné drevorezby Róberta Dúbravca, hravosť, s akou sa zmocňujú sveta A. Brunovský, Trizuliak, Viera Bombová, Miroslav Cipár, ale najmä umeleckú zvedavosť Ondreja Zimku, ktorá mu v celom jeho výtvarnom vývoji umožňuje pohybovať sa po najrozličnejších cestách inšpirácie, živosti a modernosti prejavu Fullu, Trnku a Strnada aj iných klasikov detskej ilustrácie, a preto tiež siahame do ďalších blízkych kultúr a do svetového umenia. Nemyslíme iba na spojitosť a vzťahy slovenskej a českej ilustrácie – edičné a kultúrne ambície nás povedú

k tomu, aby sme deti uvážene a takticky zoznamovali s ilustračnou a výtvarnou tvorbou takých veľikánov, ako sú napríklad Chagall, Picasso alebo Klee. Boli prví, ktorí upozorňovali na estetické hodnoty detskej výtvarnej tvorby. Považovali za potrebné vrátiť sa naspäť k línii, k tvaru, k látkovej forme predmetov, k ich plastickým hodnotám.

Vo vzťahu v predprimárnom vzdelávaní majú osobitný význam ilustrácie rozprávok. Je to spôsobené nielen tým, že rozprávka nimi očarúva deti, ale aj sprievodnými možnosťami využitia fantázie a jej umeleckej realizácie vo forme a obsahu ilustrácie. Hlavné faktory súvisiace so vznikom ilustrácie k rozprávkovým predlohám sa dotýkajú fabuly rozprávky, prieniku ľudových prvkov do ilustrácie, zobrazenia neskutočného sveta rozprávkovej fantázie a napokon odhalenia psychického procesu života, životného úsilia v rozprávkovom svete.

Výchovu umením a k umeniu smerujeme k výchove ozajstného vkusu. Na jeho rozvoji sa zúčastňuje pôsobenie prostredia, rozvíjanie poznania, šírka a hĺbka informácií o umení, cvičenia a ďalšie faktory. Individuálny vkus nemôže byť normou pre rás a charakter umeleckých podnetov, ktoré sa majú deťom dostávať. Ide o to poznať a brať do úvahy celý komplex činiteľov ovplyvňujúcich estetickú a etickú kultiváciu dieťaťa a skúmať ich význam pre obsah a zameranie výchovnej práce.

V každej materskej škole je knižnica, ktorá je zároveň malou obrazárňou. V nej sa môže dieťa stretnúť s výtvarnými dielami popredných maliarov. Zatiaľ čo s textovou stránkou kníh prichádza do styku prostredníctvom dospelého interpreta, s ilustráciami sa oboznamuje priamo, bezprostredným stykom, pomocou nich si dieťa vlastne „číta“ knihu. Skutočnosť, že v detských knihách pre najmenších je niekedy všetko akoby vypovedané výtvarnou rečou, že sa obrázkami fabuluje dej, vedie niekedy dospelých ku klamnej domnienke, že stačí v práci s knihou deťom sprostredkovať text a s výtvarnou stránkou knihy pracovať netreba.

Pedagogická problematika činnosti s knihou je však oveľa zložitejšia. Výchova schopnosti rozumieť výtvarnej reči a citlivo vnímať rozličné typy a štýly ilustrácií neodmysliteľne patrí k estetickému výchove a k aktivitám s detskou knihou. Edukačné aktivity v materskej škole i v tejto oblasti by mali byť podložené predovšetkým odbornými vedomosťami učiteľa, estetickým vkusom, rešpektovaním taktného a citlivého vzťahu k umeleckému výtvarnému dielu, ale aj poznaním detí svojej skupiny a úlohami vyplývajúcimi zo školského vzdelávacieho programu materskej školy.

Prezeranie ilustrácií v materskej škole začíname ako voľnú, neorganizovanú činnosť. Deti si samy vyberajú knihy, ktoré ich vonkajšími znakmi upútajú, listujú v nich, v hrových situáciách s nimi manipulujú (napr. leporelá). Učiteľka môže naaranžovať knihy tak, aby vynikla krása obrázkov na obaloch, aby deti na prvý pohľad upúťali. Pri spontánnom prezeraní ilustrácií deti vyjadrujú svoje dojmy, navzájom si vymieňajú postrehy a tu sa začína pedagogická práca učiteľky počúvaním týchto rozhovorov. Postupne učiteľka prechádza k prezeraniu ilustrácií s deťmi v prirodzených skupinkách v programe dňa. Nadviaže na detské rozhovory a nenásilne, vhodnými podnetmi zdokonaľuje ich schopnosť pozornejšie si ilustrácie všímať, rozvíja vnímavosť pre krásu farieb a tvarov, emocionálnu schopnosť potešiť sa pekným obrázkom. Môže vyzvať deti k porovnávaniu známych ilustrácií s rovnakým námetom od rozličných autorov, napr. obrázok mačky od J. Ladu z knihy Deťom, od L. Fullu z knihy Varila myšička kašičku, od M. Cipára zo Zlatej brány či od Igora Rumanovského z knihy Ako sa chytá radosť.

S najmladšími deťmi sa učiteľka rozpráva o tom, čo vidia na obrázku, vymýšľajú si pre mačku meno, hovoria, akú má farbu, porovnávajú svoje predstavy o mačke s obrázkami. Rozprávanie učiteľka môže doplniť riekankou o mačke.

Staršie deti vedia už na tom istom obrázku vystihnúť náladu (je veselý, smutný), všímajú si detaily, charakteristické znaky, podobnosť, farebnosť, ktorý obrázok by si vybrali na výstavu a prečo. Spájame výtvarné umenie s literárnym. Učiteľka upozorní deti na rôzne výtvarné štýly, objavuje s deťmi zaujímavé detaily v ilustráciách, spája ich so životnými skúsenosťami detí.

Edukačná činnosť s umeleckou ilustráciou teda predpokladá výklad, vysvetlenie, rozhovor, manipulovanie. Vhodnosť a šírku výchovného pôsobenia nemožno predpisovať, lebo vyplýva z výchovno-vzdelávacej situácie a predpokladá kultúrny vzťah dospelého k ilustrácii. Prax kladie naliehavo plno otázok a požiadaviek: Ako sa má realizovať aktivita s umeleckým dielom, reprodukciou, ilustráciou? Aký ma byť podrobný postup a spôsob realizácie? Kedy, kde a s akým výsledkom? Presný návod metodiky práce podať nemožno. Dávať presný návod na činnosť s umeleckým dielom niekomu, kto sám nevie, čo má a čo chce docieľiť, a kto sám nemá kladný vzťah k umeniu a k výtvarnej výchove, je rozhodne to najnerozvážnejšie, čo možno urobiť. Lepšie je v takomto prípade spoľahnúť sa na samotné pôsobenie umeleckého diela.

1.4 Od poznania ku komunikácii

Komunikovať znamená dorozumievať sa, zdieľať niečo s niekým. Aby sme rozumeli umeleckým dielam, treba sa nimi zaoberať.

Medzi detským svetom a svetom umenia sa utvárajú živé vzťahy už v predškolskom veku. V materskej škole má výtvarné dielo, reprodukcia aj ilustrácia osobitné miesto. Aj keď dieťa vníma umelecké dielo inak ako dospelý, vie ho zaujať, lebo ukazuje svet v inej podobe. V podobe, akú mu dala umelcova predstavivosť.

Vytvoriť atmosféru v materskej škole, v ktorej budú umelecké dielo, reprodukcia alebo ilustrácia pre dieťa prístupné, nie je ľahké. Záleží na prístupe učiteľky, ako vie vytvoriť prostredie, atmosféru, v ktorej dieťa začne vnímať dielo. Podľa spôsobu, akým učiteľka vie priblížiť deťom umelecké dielo, môže vyvolať v deťoch kladnú citovú odozvu. Ideálne je, ak začne s poznatkami, ktoré dieťa má, akými poznatkami a skúsenosťami disponuje. Len vtedy vie prejavovať radosť, lebo spoznáva skutočnosť, ktorá sa na obraze ešte znásobuje a zvýrazňuje. Deti rozprávajú o tom, čo ich na obraze najviac zaujalo. Sú to najčastejšie predmety v popredí, aj keď nie sú najdôležitejšie. Zaujímajú ich aj znaky, ktoré nie sú vôbec dôležité. Vtedy nastupuje úloha učiteľky, aby ich správne cielenými otvorenými otázkami priviedla k percepcii a recepcii diela. Aby odhalili a pochopili námet diela, je potrebné vytvoriť správne podmienky na hodnotiaci rozhovor. Dieťa má nedostatočné kompetencie vo výtvarnej terminológii, a tak ich učiteľka v elementárnej podobe dieťaťu predkladá. Pri tom pôsobí aj detská zásoba pojmov a predstáv, priama skúsenosť (napríklad dieťa zažilo podobnú situáciu, aká je na obraze), ale aj predchádzajúce stretnutia s umeleckým dielom, vedomie, že obraz vždy znamená niečo viac ako jednotlivé zobrazené veci. Pre dieťa je náročné zorientovať sa v priestorových vzťahoch a v perspektíve. Preto k percepcii a recepcii umeleckého diela v materskej škole vyberieme obrazy „čitateľné“, nie komplikované. Učiteľka pomáha deťom k postupnému pochopeniu zobrazeného námetu, pričom sústreďuje pozornosť na tie veci, ktoré majú najväčší význam, napr. ústredná postava. Otázky typu: „čo“, „ako“ a „prečo“ majú svoje opodstatnenie, lebo spájajú zobrazené predstavy. Príklady otázok:

- Ako sa ti kreslilo?
- Aké farby si použil? Ktoré farby sa ti páčia?
- Čo/kto je na obrázku? Kde to je? Čo robia? O čom premýšľajú? Ako sa majú? O čom sa rozprávajú? (prípadne: zahraj rozhovor).

- Chcel by si byť niektorou postavou na obrázku? Ktorou a prečo?
- Odohráva sa na obrázku nejaký príbeh? Ako by mohol pokračovať? (učiteľ môže vymýšľať príbeh spolu s dieťaťom).
- Čo ti to pripomína? Poznáš to? Zažil si to niekedy? Aké to bolo?
- Dokreslil by si ešte niečo? A podobne.

Otázok by nemalo byť veľa. Pri analýze námetu si môžeme všimnúť niektoré zvláštnosti umeleckých výrazových prostriedkov. Bližšie predmety nemusia byť vždy väčšie. Tiež môžeme upozorniť na prekryvanie predmetov, ktoré môžeme vidieť aj v prírode. Na vychádzke môžeme s deťmi pozorovať aj farebné javy, ktoré sa na obraze bežne vyskytujú, napr. pozorovanie v hmle nám vytvára siluety postáv, ktoré nevidíme zreteľne, alebo budovy v diaľke majú sivomodrú farbu a zblízka sú farebné (napr. O. Zimka – Ročné obdobia).

Pôsobivosť obrazu sa však začína až tam, kde umelec využíva svoje výrazové prostriedky na vyvolanie estetických emócií, ako sú kompozícia, farebná a svetelná harmónia, súlad proporcií, celkový výraz. V obrazoch hľadáme spojenie obsahovej stránky s myšlienkou diela. Učiteľka sa snaží o taký výklad, v ktorom myšlienka nie je vzdialená od výrazových prostriedkov. Tmavé farebné tóny nám vytvárajú smutnú náladu, a preto na obraze hľadáme farebné tóny, ktoré pôsobia príjemne, teplo. Môžeme hľadať príčinu, prečo umelec vytvoril taký obraz, prečo na ňom umiestnil postavy v strede alebo na okraj a pod. Obsah obrazu i umeleckú myšlienku je potrebné deťom dôkladne opísať. Môžeme časť obrazu zakryť a deti navrhujú riešenia pri dotváraní celku (napr. ako sme to urobili u Ľ. Fullu: Varila myšička kašičku).

Umelecké dielo by sme mali predstaviť tak, aby sa deťom objavilo ako krásny predmet i ako výsledok činnosti a myšlienok umelca. Pri percepcii umeleckého diela, ako je obraz namaľovaný, odhadujeme, koľko si to vyžiadalo mimoriadnych schopností a nadania. Pri vnímaní viacerých obrazov od jedného autora poznávame jeho osobité videnie skutočnosti a jeho výtvarné zobrazovanie (napr. A. Brunovský). Môžeme deti zoznámiť aj s umelcovým menom. Vtedy sa deťom vybaví obrazy, ktoré sme už videli (napr. O. Zimka: Suseda, Ročné obdobia, Mama sa vydáva). Ak poznáme nejaké zaujímavosti z umelcovho života, spríjemníme ním rozprávanie o umeleckom diele. Výber obrazov, reprodukcí alebo ilustrácií má zodpovedať možnostiam detskej percepcie a recepcie, teda ich rozvojovej úrovni v sociálno-emocionálnej oblasti. Vtedy má výtvarné dielo význam pre správne využitie vo výchove a vzdelávaní, vtedy deti získajú dobrý základ pri pochopení jeho osobitých znakov. Rozhovor realizujeme

s deťmi tak, aby usmerňované pozorovanie (percepcia, recepcia), rozprávanie skúseností a učiteľkine slová postupne smerovali k umeleckému obsahu a forme výtvarného diela. Učiteľka by si mala premyslieť, k akým záverom, cieľu chce touto aktivitou prísť, čo si chce všimnúť (napr. diagnostiku dieťaťa), prípadne aké vedomosti majú deti v tejto aktivite nadobudnúť (vizuálna gramotnosť).

Pri výtvarnom vyjadrení nestačí povedať, že dieťa chce niečo znázorniť, nejaký objekt, ktorý vidí, alebo cíti, ktorý prežíva. Prečo chce svoj vnem alebo cíti zviditeľniť? Prečo sa neuspokojuje s vnútorným alebo predstavovaným znázornením objektu alebo citu? Musíme si uvedomiť, že jeho prejav je zároveň vyjadrením alebo aspoň pokusom o vyjadrenie. Vyjadrenie zahŕňa úmysel pôsobiť na druhých a je teda činnosťou spoločenskou a na tomto procese sa významnou mierou podieľa emočná inteligencia.

Keď sa naše emočné centrá niečo naučia, už to nikdy nepustia. Emočné učenie prebieha v určitej forme po celý život. Naša citová logika je výhradne asociatívna. Prvky alebo vnemy, ktoré symbolizujú skutočnosť alebo vyvolávajú spomienky na určité udalosti, majú v našom myslení rovnakú váhu ako skutočnosť sama. Preto môžu prirovnania, metafory a predstavy priamo osloviť naše city tak, ako to býva v umení: v románoch, filmoch, poézii, piesňach, dramatizácii a operách. Veľkí duchovní učitelia ako Budha alebo Ježiš otvárali srdce svojich učeníkov tým, že hovorili jazykom citov: v podobenstvách, v rozprávkach a v príbehoch. Z čisto racionálneho hľadiska sa zdajú náboženské rituály a symboly nezmyselné: hovoria totiž jazykom srdca. Túto logiku ľudských citov výstižne opisuje Freud vo svojej teórii „primárneho myšlienkového procesu“. Je to logika náboženstva a poézie, psychózy a detí, snov a mýtov (Goleman, 1997, s. 206, s. 278).

Spomeňme si napríklad na pozoruhodné úsilie H. Reada, ktorý chápe rozvoj osobitného jazyka citov (t. j. umelecké vyjadrovanie) ako prostriedok dorozumenia medzi ľuďmi a vo vizuálnom jazyku (t. j. vo výtvarnom vyjadrovaní) vidí cestu k obohateniu ľudského myslenia prehĺbením fantázie. Read porovnáva dnešného preracionalizovaného človeka (myslí pritom najmä na preindustrializované kultúrne oblasti európske a americké), ktorému vinou technicko-racionálnej zložky života chýba vnútorná rovnováha. Obraz, reprodukcia či ilustrácia je pre dieťa živým a sústavným zdrojom schopnosti výtvarne sa vyjadrovať, je vzorom vizuálneho jazyka.

Readove názory by sme mohli doplniť myšlienkami Thomasa Munroa o výchove umením, ktoré mali svojich zástancov v Európe už pred dvoma generáciami. Syntéza Munroovho úsilia vedie k harmónii ľudskej osobnosti, k rozvoju záujmu

o umenie a lásku k umeniu. Cez lásku k umeniu má človek dospieť k láske k životu a prostriedkom k tomu je citlivý vzťah a citlivé hodnotenie umenia, predovšetkým výtvarného.

Dieťa už vo svojom ranom štádiu vývoja pred vznikom verbálnej komunikácie je spôsobilé graficky sa vyjadrovať a pomocou týchto grafických znakov aj komunikovať, samozrejme, na sebezprirodzenej úrovni rozvoja detského myslenia. Schopnosť vizuálneho vnímania a vyjadrovania sa rozvíja postupne s rastom intelektuálnych schopností.

Proces vizuálneho vyjadrenia vo svojej zložitosti obsahuje mnoho neočakávaných prekvapení pôsobiacich značným emocionálnym vzrušením najmä na začiatku a pri ukončení práce.

Schopnosť vizuálneho vnímania a vyjadrovania je úzko spojená aj s vnímaním farieb. Pretože svet je farebný, dieťa spolu s tvarmi vníma aj farby predmetov. Tieto sa učí rozlišovať a neskôr s rozvojom reči aj pomenovať. Na rozvíjanie farebného vyjadrovania treba citlivo analyzovať skutočnosť z hľadiska farebnosti, pripustiť subjektívne pohľady na farebnú stránku skutočnosti, farebne vyjadrovať určité subjektívne pocity alebo emocionálne stavy.

Napriek tomu, že dnešné deti používajú na svoje vyjadrenie iné pomôcky ako deti v minulosti, jazyk týchto kresieb zostáva konštantný. Deti sa riadia vývojom. Kreslia svet svojho vnútra a okolie, ktoré ich obklopuje. Detská kresba nám prináša dokument priestoru a času, v ktorom vznikala. Deti zaznamenávajú s nadšením všetko, čo sa okolo nich deje. Dôležité i menej dôležité, významné i všedné dni. Pre ne je všetko zaujímavé. S milou naivitou a jednoduchosťou odkrývajú nové pohľady, odkrývajú detaily, ktoré dospelému oku uniknú. Zaznamenávajú všetko, lebo sú zvedavé.

Detský výtvarný prejav ako prostriedok poznávania a komunikácie poskytuje kritický pohľad na vývin dieťaťa. Psychológovia ho na jednej strane vnímajú ako „okno“ do detskej duše a na druhej ako schopnosť poznávať dieťa. Detský výtvarný prejav používajú na meranie inteligencie. Je evidentné, že detský výtvarný prejav podobne ako i umenie v celej histórii sa interpretuje rôzne, dokonca niekedy sa stáva konfliktom záujmov a spôsobov interpretácie. Skupina bádateľov interpretuje detský výtvarný prejav z hľadiska edukácie. Ďalšia skupina ho vníma v spoločenskom, sociálno-kultúrnom či psychologickom kontexte.

Pre deti predškolského veku je umenie ako prostriedok komunikácie dvoma smermi – od dieťaťa a k dieťaťu.

Smerom od dieťaťa funguje umelecká aktivita ako komunikácia vtedy, ak cez manipuláciu s umeleckým materiálom dieťa odovzdáva obsahy svojho vedomia druhým deťom alebo dospelým. Málokedy to robí vedome a cieľavedome. Výtvarné umenie však dieťaťu poskytuje veľké možnosti na vyjadrenie jeho vnútorného sveta. Nemusí premýšľať o tom, ako pretaviť svoje zážitky do iného formálneho systému – do jazyka, čo by najmä menším deťom s ich nerozvinutými štylistickými schopnosťami spôsobovalo značné ťažkosti. Pomocou detského výtvarného prejavu môže dieťa vyjadrovať svoje pocity veľmi jasne, lebo toto vyjadrenie organizuje podľa zákonitostí pocitov a predstáv, nie podľa abstraktných či formálnych princípov. V priebehu pedagogického procesu dieťa ovplyvňujú rôzne faktory. Pri hlbšej úvahe o dieťati je nevyhnutné uvedomiť si systémy a subsystémy, ktoré na dieťa pôsobia. To nám umožňuje vnímať dieťa v jednote biologickej, psychickej i sociálnej. Spoločnosť tvorí širší okruh, v ktorom prebieha výchova. Pôsobí na školský systém aj na podmienky, v ktorých funguje rodina. Pôsobenie rodiny, školy i spoločnosti sa premieta vo vývoji dieťaťa a má naň vplyv v zmysle pozitívnom i negatívnom. A to sa prejavuje v detskom výtvarnom prejave.

V centre pozornosti pedagogického procesu stojí dieťa. Jeho výkon je v určitom momente ovplyvnený schopnosťami, zručnosťami, talentom. Treba mať na mysli jednotlivé psychické funkcie (motorika, zrakové a sluchové vnímanie, reč a pod.) aj to, že výkon vzniká súčinnosťou týchto zložiek. Vo väčšine prípadov sa na výkone podieľajú aj ďalšie zložky (pracovné tempo, motivácia dieťaťa, úroveň grafomotoriky atď.).

Smerom k dieťaťu funguje umenie ako komunikácia vtedy, ak cez emocionálne nasýtené obrazy dieťa dostáva správy o vnútornom svete druhých ľudí. Pochopiteľne, tieto správy sa svojou jednoduchosťou nemôžu rovnať veľkým románom s ich mnohostrannou životnou skúsenosťou autora. Deti získavajú cez umenie skúsenosti o svete a o druhých ľuďoch cez čiastkové skúsenosti – zážitok z rytmu materinského jazyka v básni, morálne normy spoločnosti cez rozprávky, cez hudbu, maľbu alebo cez bábkové divadlo. Takto získavajú a prehľbujú si predstavu o zážitkovom svete druhých ľudí. Výtvarné umenie deťom odovzdáva ľudskú skúsenosť prostredníctvom umeleckých diel. Slúži tak ako veľmi dôležitý článok socializácie a enkulturácie, pretože deťom rozširuje obzor z úzkeho rodinného alebo školského či

partnerského prostredia na všeludský obzor. V tomto procese zohráva dôležitú úlohu zmyslovo konkrétny estetický materiál a umenie v ňom i v samotnom živote detí vystupuje najmä v troch funkciách: ako hra, ako prostriedok poznania a ako prostriedok komunikácie. Do detského sveta výrazne vstupuje i súčasná kultúra a nové elektronické médiá, ktorých výhody je vhodné kombinovať s tradičnými umeleckými prostriedkami (Mistrík, s. 430, In Kolláriková, Pupala, 2001, s. 425). Detské kresby sú prostriedkom komunikácie a ako jazyku možno im aj porozumieť.

Výtvarne vyjadrovanie pomáha dieťaťu k sebakontrolu, sebauvedomeniu, prepájaniu duševných a manuálnych zručností. Zároveň upokojuje, vytvára nadhľad nad skúmaný problém, ktorý sa nedá vyjadriť slovom, čítaním a premýšľaním. Detský výtvarný prejav je hrou, je tvorbou, je jazykom, ktorým možno komunikovať, je dokumentom, ktorý hovorí o sebe, kultúre.

2 VÝTVARNÁ INTERPRETÁCIA

2.1 Percepcia a recepcia vizuálneho diela

Percepcia je proces zisťovania a uvedomovania si, ktorý prebieha prostredníctvom vnemov – zraku, zvuku, chuti, pachu a dotyku. Gero (2004, s. 39) definuje percepciu nasledovným spôsobom:

„Odras tvarov, farieb, línií a ich konfigurácií v našom vedomí. Prijemca si uvedomuje základné tvarové, farebné a lineárne vzťahy, čo by sme mohli prirovnať k schopnostiam čítať text. K priebehu tejto fázy recepcie je potrebné dekódovanie. Dekódovanie je použitie takej transformácie na zakódovanú správu, aby sa otvorila pôvodná správa, teda to, čo do diela „umelec vložil“. Dekódovanie je možné, len ak poznáme ikonografický i formálny jazyk výtvarného umenia. V ďalšej fáze procesu recepcie dochádza k reflexii, t. j. uvažovaniu o diele, a k rezponzii, t. j. k znovuprežívaniu umeleckého diela. Človek sa v myšlienkach vracia k dielu, uvažuje o ňom. Hľadá súvislosti s inými dielami, ktoré pozná. Často vzniká pocit naliehavej potreby nového kontaktu s dielom.“

Recepcia výtvarného diela je:

„...prijímanie výtvarného diela, v ktorom sa pokúšame osvojiť a porozumieť dielu. Proces recepcie obsahuje v sebe časový rozmer, pretože prebieha v čase.“
(Gero, 2004, s. 35)

Výtvarný artefakt podľa Gera (2004, s. 35) je materializovaná stránka umeleckého diela, ktorá nemá časový rozmer. Artefakt oživa v procese recepcie, ktorej oživenie predpokladá vnesenie časovej dimenzie do diela. Každý výtvarný artefakt je vyjadrený novými znakmi, ktoré sa musíme učiť dekódovať vždy nanovo. Situácia však nie je vždy beznádejná, lebo existuje spoločná znaková zásoba, asociačný fond, ktorý platí v istom kultúrnom okruhu, používajú ho umelci a poznajú ho aj príjemcovia. Spôsob usporiadania znakov sa riadi istými, aj keď pomerne voľne chápanými pravidlami.

Recepcia umeleckého diela sa začína motiváciou. Prijemca môže mať rôzny dôvod na to, aby sa rozhodol prijať umelecké dielo. Estetický zámer je rozhodnutie určitého subjektu k vnímaniu konkrétneho umeleckého diela, prípadne diela určitého historického obdobia, regiónu atď. Prijemca sa v tomto prípade naladí na určitý druh artefaktov, ktoré pri priamom vnímaní splnia alebo nesplnia jeho očakávania. V druhej fáze recepcie dochádza k vnímaniu, t. j. percepcii diela a k jeho dekódovaniu. (Gero, 2004, s. 37-38).

2.2 Analýza a interpretácia umeleckého diela

Na to, aby sme zmysluplne porozumeli dielu, musíme dielo interpretovať. Interpretácii predchádza analýza. Analýza odhaľuje v diele znaky, symboly, štruktúry, indexy, ikony a ich vzájomné vzťahy v štruktúre diela. Interpretácia z nich následne vyvodzuje významy.

Analýza znamená rozbor, rozklad na jednotlivé prvky, časti či zložky tak, aby sa dala pochopiť ich organizačná štruktúra, funkcia a význam. Analýza vizuálneho diela nasleduje po opise umeleckého diela a predchádza jeho interpretácii a súdu, v ktorom sa zameriavame na vzťah medzi jednotlivými prvkami vo vizuálnom diele a princípmi

dizajnu so zámerom priblížiť sa a porozumieť kvalite dizajnu, kvalite realizácie alebo spôsobu, akým je práca skompletizovaná.

Analýza je nevyhnutná cesta k pochopeniu, porozumeniu diela a predpoklad následnej interpretácie.

Interpretáciu sa pokúsime vysvetliť vychádzajúc z Baleku (1997, s. 150).

Interpretácia, z lat. interpretatio, znamená výklad, objasnenie, vysvetlenie. Vo výtvarnom umení ponímame interpretáciu ako výklad umeleckého (výtvarného) diela. „Cieľom výkladu je objasnenie podstaty diela, jeho významu, zmyslu, spoločenskej funkcie a pod.“ Dielo môžeme interpretovať z najrôznejších hľadísk, a to z hľadiska umelecko-historického, teoretického, sociologického, psychologického a ideologického.

Interpretácia môže približovať jedno dielo, skupinu diel, umeleckú školu, prúd, epochu. Súčasťou interpretácie môžu byť téma, motív, kompozícia, materiálové a technologické zložky diela. K interpretácii môžeme pristupovať z hľadiska horizontálneho rozboru, teda z hľadiska historického alebo z hľadiska vertikálneho – skladba diela.

Interpretácia nie je len odbornou vedeckou záležitosťou, ale je súčasťou každého estetického zžitia sa s umeleckým dielom. Umelecké dielo môže byť viacerými ľuďmi interpretované rôzne. Inak môže dielo interpretovať percipient v galérii, inak tvorca diela, inak a „povrchnejšie“ laik či prostý divák, inak hlbšie odborník.

Zámer autora v diele, teda autointerpretácia, sa nemusí zhodovať s objektívnym a dobovým pochopením výkladu diela. (Baleka, 1997, s. 150) To, ako je dielo interpretované, závisí od viacerých faktorov, a to:

- miesta, času,
- individuálnych poznatkov interpreta,
- schopností interpreta,
- kultúrneho pozadia, z ktorého interpret pochádza,
- poznatkov interpreta o diele, tvorcovi diela a historickom pozadí diela,
- od projekcie vlastných subjektívnych skúseností do diela,
- či nedostatočného interpretačného záveru.

Interpretačné metódy zodpovedajú vedeckému názoru, ktorého sú súčasťou, ktorý podmieňuje mieru objektivity interpretačného procesu. (Baleka, 1997, s. 150)

Kesner (1997, s. 17) uvádza:

„Tradičné dejiny umenia ako humanistická disciplína spočívajú na poňatí celistvej autorskej intencie. Cieľom interpretácie je odhalenie a reštaurovanie tejto intencie ako mentálneho stavu autorovej mysle. Tento prístup vyplýva z humanistického a osvieteneckého poňatia subjektu ako celistvej, nadčasovej entity založenej na akejsi všeobecnej ľudskej univerzálnej podstate.“

Takto sú ponímané „tradičné dejiny umenia“ Erwina Panofského a Ernsta Gombricha, ktorí sú predstaviteľmi tzv. obsahovej analýzy. Obsahová analýza kladie do popredia obsah diela, námet, sprostredkovanie myšlienky, ducha diela a jeho pravdu, posolstvo.

Vedecká, ale aj laická interpretácia musí prekonávať ťažkosti slovného vyjadrenia zmyslových hodnôt výtvarného diela, ktoré sa nedajú jazykom vyjadriť. Zámer autora v diele, resp. vlastná interpretácia tvorcu – autointerpretácia, sa nemusí zhodovať s objektívnym a dobovým pochopením výkladu diela.

Interpretácia je súčasťou každého prisvojenia si umeleckého diela, do stavby, významu, zložiek a obsahu ktorého preniká vnímateľ rôznym spôsobom a podľa rôznych predpokladov. Tieto sú dané znalosťami, zmyslovou citlivosťou, sociálnymi a osobnými predpokladmi, napr. individuálnymi poznatkami interpreta a jeho schopnosťami. Nesmieme zabudnúť na vplyv kultúrneho pozadia, z ktorého interpret pochádza, miesto, čas a dobovú atmosféru. Na interpretáciu majú taktiež vplyv poznatky interpreta o diele, o tvorcovi diela a historickom pozadí diela, projekcie vlastných subjektívnych skúseností do diela či nedostatočný interpretačný záver.

Umelecké dielo nie je otvorené ľubovoľnému výkladu. Interpret má väčšinou vytýčené hranice, pokiaľ vo svojom vlastnom výklade môže zájsť. Všeobecne sa za kritérium interpretácie považuje historická pravdivosť, to, čo je dielu adekvátne z interpretačného zreteľa doby a z hľadiska poznaných vývojových súvislostí umenia. Interpretačné metódy zodpovedajú vedeckému, filozofickému alebo estetickému názoru, ktorého sú súčasťou, ktorý podmieňuje mieru objektivity interpretačného procesu (Baleka, 1997, s. 150). Hranice predurčujúce našu interpretáciu sa môžu posúvať. Preto to, čo je za určitých okolností (v jednej dobe, na istom mieste, v určitej

komunitě) považované za vhodnú interpretáciu, za iných okolností môže byť chápané ako nadinterpretácia alebo úplný omyl.

Podľa Chvatíka (2003, s. 147) na to, aby sme umelecké dielo pochopili, musíme ho chápať v širšom kontexte, a to napríklad v kontexte kultúry určitej spoločnosti.

Umelecké dielo nie je jednoznačne daná alebo uzavretá štruktúra. Hmotná stránka diela tvorí objektívnu štruktúru potenciálnych možností vnímania, chápania a významového naplňovania zmyslu diela jeho príjemcom. Porozumenie zmyslu diela, jeho premena v estetický objekt nie je záležitosťou čisto individuálnou a subjektívnou, ale závisí od historickej a kultúrnej situovanosti príjemcu diela. Príjemca je konkrétne historicky a spoločensky situovaný, a tým je ovplyvnený aj jeho spôsob chápania umeleckého diela.

Ako ďalej uvádza Chvatík (2003, s. 148), dôležitým faktorom pri vnímaní vizuálneho diela je uvedomenie si jeho „časovej dynamiky“ týkajúcej sa:

formálnej stránky, tvarových zložiek, teda kanonizácie a inovácií, významovej stránky diela.

Významová stránka diela často presahuje do iných disciplín, preto sa aj mnohé disciplíny problematikou analýzy a interpretácie umeleckého diela zaoberajú, čo ovplyvnilo vznik rôznych prístupov, napríklad prístupu filozofického (Heidegger) a estetického (Mukařovský, Chadraba, na Slovensku Ján Bakoš a mnohí iní).

Interpretácie umeleckého diela si vyžadujú okrem iného aj vyjasnenie si aj keď základných, no veľmi náročných otázok:

- Čo je to umenie?
- Aký je zmysel tejto zvláštnej ľudskej činnosti a jej výsledkov, umeleckých diel?

Výtvarná interpretácia diela

Výtvarné dielo je interpretované inak než slovne, a to vizuálne. Medzi vizuálnu interpretáciu diela patrí napríklad citácia diela alebo jeho časti napr. v inom diele.

Medzi stratégie výtvarnej interpretácie patrí veľká škála postupov: „...od alúzie, → citácie, invokácie, kamufláže, komentára, persifláže, premaľby až po recykláciu

a reinterpretáciu, ktoré sú založené na reflexii umenia umením, interpretácie výtvarného diela iným výtvarným dielom“ (Geržová et al., 1999, s. 291).

Termínu výtvarná interpretácia je blízky termín aproprácia, čo znamená privlastnenie si niečoho, často bez povolenia, a redefinovanie jeho originálneho kontextu.

Výtvarná interpretácia taktiež artikuluje nové chápanie originálu umeleckého diela. Umelecké dielo už nie je len unikát – originálna tvorba autora, ale ním môže byť privlastnené dielo, citácia diela, citácia časti diela, citácia vlastného diela, reinterpretácia diela alebo recyklácia, rozklad diela (Geržová, 1999, s. 291-297). Ako ďalej uvádza Geržová, práce už nerozlišujú medzi originálom, kópiou a plagiátorstvom. „Ďalším dôležitým spôsobom výkladu je taktiež spôsob podania výtvarných diel v priestore, napr. inštalácie na výstavách, v stálych expozíciách atď., kde je súčasťou začlenenie diela do priestoru, zorný uhol, z ktorého sa na dielo pozeráme, a hra svetla a tieňa.“ (Baleka, 1997, s. 150)

Princíp interpretácie známeho diela je taktiež častou témou zadania na výtvarnej výchove a súčasťou edukačných programov v múzeách a galériách v rámci tvorivých dielní, animácií, arteterapií v galérii a i.

Interpretácia umeleckého diela

Medzi slovenských autorov zaoberajúcich sa aplikovaním práce s výtvarným umeleckým dielom do vyučovacieho procesu patrí Gero (2004, s. 83), ktorý vypracoval tzv. „algoritmus interpretácie“. Algoritmus odporúča použiť pri komplexnej interpretácii diela, umožňujúc tak odhaliť širšie súvislosti diela. Predpokladáme, že tento algoritmus je vypracovaný na základe Panofského metódy interpretácie, ktorá je posunutá do roviny, v ktorej môžeme využiť prácu s výtvarným dielom na hodine výtvarnej a estetickej výchovy. Na základe nižšie uvedených krokov by si mal príjemca vypracovať vlastný algoritmus, ktorý mu umožní individuálne aplikovať jednotlivé kroky. Gero ďalej odporúča zvoliť si pri každom diele určitý charakteristický prvok diela, jeho najdominantnejšiu črtu, ktorej sa bude celá analýza podriaďovať.

„Algoritmus interpretácie“ (Gero et al., 2004, s. 83):

1. Demonštrácia výtvarného diela v origináli alebo sprostredkovane.
2. Základné údaje o výtvarnom diele, historicko-spoločenské pozadie vzniku, názov, meno autora, jeho najdôležitejšie diela.

3. Identifikácia základných stavebných prvkov a ich významy. Druhovú a žánrovú zaradenie diela.
4. Tvarová analýza diela: Aké a koľko tvarových prvkov bolo použitých? Ako by sa dali tieto prvky pomenovať, charakterizovať? Aká je ich miera podobnosti k realite? Aká štylizácia, deformácia, výtvarné zveličenie boli v diele použité?

5. Farebná a svetelná analýza diela:

- charakteristická farebnosť, základné farebné akordy,
- porovnanie farebnosti s realitou a miera odklonu od reality,
- výrazovosť farieb a tónov, ich vzťah k téme,
- farebná symbolika,
- dynamika kontrastov a harmónie.

6. Povrchová analýza diela:

- povrch diela, použitý materiál, štruktúry, textúry, faktúry,
- rukopis autora, jeho zvláštnosti, vzťah k vyjadrenej téme.

7. Analýza kompozičných princípov:

- vzťah diela k priestoru a prostrediu,
- organizácia priestorových vzťahov, ilúzia priestoru, zvláštnosti priestorovej výstavby obrazu,
- hlavný charakter kompozície; na vzťahu akých prvkov je stavaná kompozícia: forma, svetlo – tieň, farba, priestor a pod.,
- princípy organizácie jednotlivých obrazových prvkov na základe rytmu, symetrie, rovnováhy, napätia,
- vyjadrenie pohybu v diele,
- vnútorná konštrukcia diela, základná konštrukčná schéma,
- rozmery, mierka a proporcionalita, hlavné proporčné vzťahy.

8. Ako sa odzrkadľuje tradícia v tematickej nadväznosti, v jednotlivých elementoch a kompozičných princípoch (tvar, farba, svetlo, povrch, priestor, rytmus, symetria, rovnováha...).
9. Miesto výtvarného diela v celoživotnej tvorbe autora.
10. Miesto autora v dejinách výtvarného umenia.
11. Určenosť diela (napr. oltárny obraz, portrét, tabuľový obraz atď.). Ako spĺňa svoju úlohu?
12. Sumarizácia estetických súdov a hľadanie hlbších súvislostí a individuálnych reflexií vo významovej a obsahovej vrstve diela.

2.3 Semiotika, symbol a znak

Názov semiotika vznikol z gréckeho slova „semios“, čo znamená znak. Jednou z najširších definícií semiotiky je definícia od Umberta Eca (1995), ktorý tvrdí, „že semiotika sa týka všetkého, čo môže byť brané ako znak“. Semiotika teda zahŕňa štúdium nielen toho, k čomu referujeme ako k „znaku“ v každodennej reči, ale k všetkému, čo označujeme ako niečo iné – znaky, slová, obrazy, zvuky, gestá a objekty. Za zakladateľa semiológie sa považuje Ferdinand de Saussure, podľa ktorého je semiológia veda zahŕňajúca taktiež sociálnu a všeobecnú psychológiu, ktorej úlohou je študovať znaky ako súčasť sociálneho života a skúmať podstatu znakov a pravidiel, ktoré ju riadia (Saussure, 2008). Semiotika je termín spájajúci sa s tradíciou Charlesa Sandersa Peirca a v súčasnosti sa používa ako zastrešujúci termín pre celý odbor. Medzi kľúčové osobnosti patria: Charles William Morris, Roland Barthes, Algirdas Greimas, Yuri Lotman, Christian Metz, Umberto Eco, Julia Kristeva, John Sturrock, N. Goodman a i. (Chandler, 2005).

„Kým pre lingvistu Saussura bola semiológia veda, ktorá študovala úlohu znakov ako súčasť sociálneho života, pre filozofa Charlesa Peircea je „semiotika“ formálna doktrína „znakov“ blízka logike“ (Peirce, 1931 – 1958, In Chandler, 2005).

Súčasní semiotici sa zaoberajú znakmi ako súčasťou „semiotického znakového systému“, postštrukturalistického prístupu a Genderovho prístupu. Študujú, ako sú

významy vytvárané nielen v rámci komunikácie a sociálnej interakcie, ale aj pri konštruovaní reality.

Chandler (2005) ďalej uvádza klasifikáciu C. W. Morrisa, podľa ktorej sa semiotika (sémantika) delí na:

- sémantiku: zaoberá sa zmyslom znaku a znakových systémov,
- syntaktiku (al. syntax): vnútorná štruktúra znakových sústav,
- pragmatiku: skúma vzťah existujúcich znakových systémov a ich používateľov (Morris, 1983, In Chandler, 2005).

Slovo symbol pochádza z gréckeho slova „symbolon“, čo v preklade znamená znak, poznávacie znamenie. Z etymologického hľadiska pojem symbol predstavuje niečo, čo je zložené z častí – pôvodne nejaký úlomok slúžiaci jeho majiteľovi pri neskoršom novom zosadení k preukázaniu totožnosti, t. j. poznania toho, čo bolo utajené. Až keď sú časti zostavené dohromady, ide o symbol a tento symbol sa potom stáva symbolom niečoho.

Kastová (2000) o symbole hovorí ako o viditeľnom znamení nejakej neviditeľnej skutočnosti: „Pokiaľ ide o symbol, musíme vždy zobrať na vedomie dve roviny: vo vonkajšom sa môže prejavovať niečo vnútorné, vo viditeľnom čosi neviditeľné, v telesnom duchovný aspekt, vo zvláštnom všeobecné. Pri interpretácii pátrame vždy po neviditeľnej realite, ktorá je za viditeľnou realitou, a hľadáme medzi nimi spojenie. Symbol sa vždy vyznačuje prebytkom významov, pričom túto významovú bohatosť nemôžeme nikdy úplne vyčerpať.“

Symbol a znak

Symbol odráža celkový osobný prístup k výtvarnej tvorbe, dochádza tak k jeho vyjadreniu vo všeobecnej forme, ale i vo forme umeleckej. Jeho konečná podoba a zmysel teda vyplýva z povahy a zamerania autora. Ide o originálne formovanie umeleckého výrazu a súčasne symbolu.

Symbolická interpretácia nie je aplikovateľná na tú psychoanalytickú. Význam prevyšuje priame zobrazenie, aj keď majú analogický význam (Laquet, 2002). Napríklad dieťa, ktoré nakreslí leva, môže vytvoriť kresbu preto, lebo si leva predstavuje, alebo môže lev symbolizovať moc a silu, ktoré ho odlišujú od ostatných zvierat.

Delenie symbolu

Obsah diela a jeho formu vyjadrenia je potrebné analyzovať na základe podrobného skúmania, pričom je dôležité poznať základné rozdelenie symbolov a ďalší možný výskyt znamení, znakov, obrazov atď. Symbol v akomkoľvek rozmere má rôznorodú povahu. Pokiaľ ho v diele dokážeme identifikovať, začne mať pre nás konkrétnu podobu. Z pozorovania a dôkladného štúdia kompozície je možné identifikovať prostriedky, ktoré pomôžu objasniť symbol, čím môžeme získať dojem, že objavujeme nový rozmer diela.

IKONICKÝ SYMBOL

Symbol zobrazujúci, podobný svojím výrazom niečomu známejšiemu, to znamená, že dochádza k zisteniu vlastností medzi zdanlivo nepríbuznými javmi. Vlastnosti nejakého symbolu sú podobné vlastnostiam iného, zdanlivo nepodobného symbolu, a tým dochádza k vyjasneniu. Ako príklad môžeme uviesť čiernu farbu a bielu lebku, pričom oba v nás môžu evokovať symbol smrti. Symbol a jeho význam vo forme ikony má veľa rovín možného chápania, no pokiaľ ide o symbol, ikonu v oblasti umeleckého diela, má obvykle hlavné roviny stanovené takto: ide o vysvetlenie, ktoré je znázorňované pomocou ikonografie (obrazopis, náuka o námetoch výtvarného umenia, najmä významných historických osobností) a ikonológie (náuka o význame, vzniku a premenách diela, vychádzajúca zo všetkých zložiek umeleckého diela). V tomto prípade ide o znaky uvádzajúce tzv. nemenný, určujúci charakter, ktorý má schopnosť vyvolávať asociácie, mnohokrát v idylickej rovine. Obraz či ikona je znak, ktorý sa vzťahuje k objektu a zároveň ho reprodukuje. Ide o zjednodušenú verziu originálu alebo zmyslové a rozumové priradenie.

KONOTAČNÝ SYMBOL

Ide o symbol rozpoznateľný pomocou emočného, expresívneho zafarbenia prevažne trvalého charakteru, kde na druhej strane jedného symbolu je nejaký zážitok, ktorý môže mať aj veľmi silno zafarbený charakter alebo vlastnosť, ako napríklad býk – sila, holubica – mier, kladivo – sila, koruna – moc atď. Zo zážitku sa potom vytvára ďalšie spektrum rysov vyvolaných stavom autora a pomáha nám tak mapovať situácie v rôznych epochách.

ABSTRAKTNÝ SYMBOL (V PRÍRODE)

Symbol je odpradáva považovaný za tajomný útvar. Môžeme o ňom hovoriť ako o výraze, v ktorom sa umelec odmieta prispôbovať doterajším ustáleným normám v prírode.

Mesiac – je základom symbolu a je delený na jednotlivé fázy, v ktorých Mesiac mení svoju podobu narastania. Ide o symbol života a smrti, pričom zatmenie symbolizuje smrť a spln zrodenie.

Most – s týmto symbolom sa stretávame najčastejšie v období romantizmu, pričom symbolizuje prechod na druhú stranu sveta. Mohlo ísť o začiatok nového života, snahu odpútať sa od vtedajších záväzkov, ale taktiež symbolizoval cestu smrti, prípravu na smútočný sprievod. Umelci často trpeli depresiami a svoje životy predčasne ukončovali. Východ slnka – je symbolom zrodenia, poprípade nového začiatku.

Strom – sa objavuje v spojení s dlhovekosťou, poprípade múdrosťou, ktorá naznačuje starobu. Pokiaľ je strom zobrazený v diele ako osamelý, tak môžeme predpokladať, že aj autor má pocit osamelosti, poprípade bezvýchodiskovej pozície. Hypiusová vo svojej práci o detskom výtvarnom prejave hovorí, že strom je symbolom samého seba, rastu, kontaktov s okolím, vyrovnania sa s minulosťou, a je podľa nej bežné, že dieťa počas svojho vývinu kreslí rôzne druhy stromov. Hypiusová definuje časti stromu takto:

- vetvy – dostredivosť charakterizuje introverta, odstredivosť extroverta. Taktiež môžu byť vetvy gestom paží, a to rozpažené či zvesené. Zmotané vetvy poukazujú na sklon ku klamanu;
- kmeň – označuje stabilitu svojho „ja“, poranenie kmeňa odkazuje na nejakú (nevedomú) traumy, poprípade problém, s ktorým sa dieťa nevyrovnalo, ako napríklad rozvod rodičov;
- korene – naznačujú, že dieťa si je vedomé svojej ukotvenosti v rodine.

Zvieratá – sú deťom veľmi blízke. Poznajú veľmi dobre aj tie zvieratá, ktoré nikdy nevideli, pretože sa o nich dozvedajú z kníh, filmov, rozprávok atď. Tradície pripisujú zvieratám určitú symboliku – páv je pyšný, líška prefíkaná, včielka usilovná a iné. Zobrazenie zvieratá môže predstavovať dieťa samotné a jeho vzťahy k vonkajšiemu okolitému svetu.

SYMBOL VS. ALEGÓRIA

Alegória sa v umení vyskytovala takmer do 18. storočia, pričom jej zobrazovanie sa mnohokrát odvíjalo od literárnych predlôh a predlohám alegorického zobrazenia

predchádzalo zobrazovanie mytologické. Alegória je na rozdiel od symbolu nehmatateľná. Je spojená s ilustratívnosťou, ideológiou a dochádza k jednoznačnému zviditeľneniu témy. Oproti tomu je znak tvorený útvarom, hodnotou a symbol je umelecký artefakt. Ak ide o akúkoľvek interpretáciu alegórie, dochádza k nej iba do tej miery, ktorá nezasahuje do zdanlivého konca, tzn. neustále môžu vznikať nové podnety na určovanie a označovanie. Ich znaky sa môžu líšiť i prepájať, nemajú jasné vymedzenie „priestoru“, symbol znázorňuje nejaký zážitok, myšlienku, jeho podoba prechádza vývojom. Je to niečo, s čím sa dá ďalej pracovať. Symbol býva autentický, abstraktný a pomocou neho môžeme pozorovať ukrytý dej.

Geometrický tvar ako druh symbolu

Výtvarné tvorenie dieťaťa obsahuje často množstvo geometrických tvarov, ktoré môžeme v tomto prípade považovať za symboly. Medzi geometrické tvary, ktoré vo všeobecnosti vo výtvarnom umení symboly zastupujú, patria:

1. Bod – je najelementárnejším symbolom. Je výrazom zastavenia (koncentrácie, kontemplácie), ak sa nachádza uprostred iného obrazca, potom symbolizuje stred, predstavuje trvalosť v zmysle prapríčin dejov. Body sú zoskupované do najrôznejších obrazcov – už dva body môžu symbolizovať rôzne významy, počet bodov v kompozícii môže súvisieť so symbolikou numerológie.
(Babyrádová, 2005)
2. Horizontálna línia – je výrazom pokoja, plynutia, pasívneho ženského princípu, lunárnych kozmických síl. Na horizontále býva znázorňovaný čas, ktorý sa rozprestiera na oboch stranách priamky donekonečna. Horizontálna línia je veľmi dôležitým kompozičným predelením, oddeluje spravidla svet pozemský od podzemia alebo naopak od sveta nebeského, čo je viditeľné v rozprávkových výjavoch deťmi často zobrazovaných. Dieťa umiestňuje na horizontálu figuratívne vyjadrenie deja, ktorý sa odvíja v časovej rovine zaznamenatej v dôležitom časovom úseku. (Babyrádová, 2005)
3. Vertikálna línia – je naopak výrazom vzruchu, ale i trvalého smerovania človeka k transcendentnu. Je spájaná s mužským kozmogonickým princípom, ktorý predstavuje aktívny prístup k životu. Smerovanie vertikály do hlbín spodného priestoru formátu je ale taktiež výrazom toho, že vertikála môže byť spájaná s podsvetím, ľudským nepoznaním a tmnými silami duše. Dieťa

používa niekedy vertikálne línie v podobnom zmysle tohto jeho pôvodného významu, a to na to, aby vyjadriло rýchlo sa odohrávajúci pohyb alebo historiku nabitú pohyblivými scénami a obklopenú pôsobením neznámych síl. (Babyrádová, 2005)

4. Dve línie – horizontála a vertikála, ktoré sa pretínajú, tvoria kríž.

- kríž je jedným z najstarších symbolov v umení a najviac súvisí s religiozitou. Už to, že v kríži dochádza k stretu dvoch línií, nám napovedá, že ide o veľmi dynamický symbol. V detskom výtvarnom prejave je kríženie línií veľmi časté, nemusí však hneď vyjadrovať filozofické či náboženské obsahy, aj keď výtvarná tvorba dieťaťa môže byť niekedy skutočne inšpirovaná osudovými námetmi. Otázkou je, či môžeme historický význam kríža vzťahovať na vysvetlenie obsahu detskej kresby či maľby. Ak budeme považovať za zdroj grafického prejavu dieťaťa archetypy nepoznania, v tom prípade bude odpoveď kladná. (Babyrádová, 2005)

Medzi niektoré tvary kríža patria:

- kríž v tvare T symbolizuje v detských grafických prejavoch postavu, pričom vo výtvarnej morfológii môžeme rozlíšiť niekoľko druhov kríža podľa dĺžky a sklonu línií, ktorými je tvorený,
- symbolickým vysvetlením rovnoramenného kríža je vyváženosť a harmonický prístup k svetu,
- kríž, ktorý je zložený z vertikálnej a diagonálnej línie, symbolizuje duševnú aktivitu,
- pri kríži v tvare X hovoríme o kontraste s krížom v tvare +, pričom X-ový tvar kríža je charakteristický svojím aktívnym výrazom a kríž v tvare + sa vyznačuje pokojom a pasivitou.

5. Medzi ďalšie základné geometrické útvary patrí taktiež esovito prehnutá línia –

sigma, ktorá je podobná špirále. Vyskytuje sa vo vodorovnej i zvislej polohe.

Dieťa s obľubou využíva tento symbol na znázorňovanie najrôznejších predmetov, ktoré považuje za dôležité – náušnice, súčiastky strojov a pod., ako aj pri znázorňovaní častí tela – napríklad nosa, ucha. (Babyrádová, 2005)

6. Kruh – má v detskej tvorbe oveľa väčší význam, aký mu je prisudzovaný,

a inokedy je mu prisudzovaný takmer kozmogonický význam. Tým, že kruh má

rozsiahly symbolický význam, dochádza u detí k jeho častému vytváraniu, z čoho nám vyplýva, že je najfrekvencovanejším symbolickým útvarom v detských výtvarných prejavoch. Duborgel ho dokonca spája s vrozeným pocitom spolunažívania človeka so zemou v najširšom slova zmysle: ... ide často o vôľu k objektivite ... ešte častejšie ide o vplyv elementu konkrétneho magického afektívneho myslenia. V mnohých z týchto zobrazení, v ktorých je základ zeme symbolizovaný kruhom, vidí Duborgel paralelu k zobrazovaniu zeme na stredovekých mapách, v ktorých je zem predstavovaná ako placka. Podľa neho zdieľa v sebe dieťa bytosť zasiahnutú už školským vzdelaním, ale zároveň ponorenú do tajomnosti sveta (Richter, In Babyrádová, 2005)

Kruh je v najvšeobecnejšom poňatí symbolom kolobehu, pričom môže symbolizovať aj priebeh udalostí ľudského života. Jeho tvar bez akýchkoľvek pridaných prvkov asocioje slnko (slnko v tvare kruhu a jeho lúče sa v detských výtvarných prejavoch nachádza veľmi často) ako zdroj tepla a svetla. Ak si vysvetľujeme symbol kruhu ako svetlo, často mu vo filozofickom a religióznom význame býva prisudzovaný význam nádeje a viery. V rovine filozofických významov najužšie súvisí s kategóriou času, pričom niekoľkonásobný kruh odvíjajúci sa v tvare špirály si môžeme vysvetliť ako znázornenie večnosti. (Babyrádová, 2005)

7. Kvadratický útvar štvorec – ako staticky pôsobiaci tvar je symbolom pozemskosti. Je výrazom štyroch živlov, a to vody, vzduchu, ohňa a zeme. Štyri rovnaké strany štvorca môžu však symbolizovať taktiež štyri ročné obdobia alebo rôzne svetové strany. Pri interpretácii symbolického významu štvorca musíme taktiež prihliadať na to, ako je postavený. Pokiaľ je postavený na jeden zo svojich vrcholov, je jeho tvar aktivizovaný a s tým súvisí aj zmena významu, ktorý symbolizuje. Pokiaľ sú oba tvary navzájom spojené (štvorec na základni a štvorec postavený na vrchole), ide o symboliku kontrastu aktivity a pasivity. Symbolom protikladov pozemského a nebeského je štvorec rozdelený uhlopriečkami. Nakoľko uhlopriečky vo vnútri štvorca tvoria trojuholníky, je potrebné aj tie brať do úvahy ako samostatné útvary. (Babyrádová, 2005)
8. Špirála – je zobrazovaná ľavotočivou alebo pravotočivou líniou, ktorá sa v sústredných kruhoch otáča okolo pevnej osi. Pravotočivá špirála znamená vo všeobecnosti dobro, nebo a šťastie, zatiaľ čo ľavotočivá predstavuje pekelné zatratenie. Tým, že je dynamickým útvarom, ktorý je neuzavretý, symbolizuje

predovšetkým dynamiku všetkých zmien prebiehajúcich v kozme, ale zároveň tým odkazuje, že je fixovaná na os, k pevnému rádu, v ktorého intenciách sa všetky zmeny odohrávajú. Špirály sa vyskytujú už v prvých psychomotorických detských čmáraniciach. Ich interpretácia je rôzna, no isté však je, že dieťa nimi spravidla symbolizuje nejaký dej. (Babyrádová, 2005)

9. Symetria – je konštantným rysom detského výtvarného prejavu. V širšom zmysle slova znamená symetria harmonický vzťah jednotlivých kompozičných elementov k výslednému celku. Živosť kompozície je však daná neustálym porušovaním presného rozvrhu asymetrickými zásahmi, ktoré sú intuitívne vyvažované. (Babyrádová, 2005)

Symbolika farieb

Farba ako taká a jej intenzita v nás evokuje rôzne pocity a tie môžu ovplyvniť našu myseľ a vnímanie. Výberu a použitiu farieb nemožno odoprieť psychologickú hodnotu, ale pri interpretácii je potrebné prihliadať na vek dieťaťa a taktiež individuálny kontext výtvarného diela. Pracovať je možné taktiež so všeobecnou symbolikou farieb, no napriek tomu by sme mali sledovať formy, línie a kombinácie farieb. Dieťa používa farby dvoma spôsobmi, a to realistickým, kde sa farba viaže s určitou predstavou a ostáva zachovaná vo svojej znakovnej hodnote (napr. modrá obloha) a naopak kde farba s predstavou nie je až tak veľmi viazaná a dieťa sa necháva viesť nepoznaným, čo vypovedá o jeho myslení a osobnosti najviac. Farbou krvi, ohňa, emocionality a sily je červená. Podľa doktora A. Bouveta je normálne, keď k nej dieťa pred šiestym rokom inklinuje vo väčšej miere. U chorých detí červená nemá taký sýty odtieň. Po šiestom roku poukazuje na tendenciu k agresivite a nedostatočnú kontrolu emócií. (Davido, 2001)

Používanie modrej znamená, že dieťa je dobre adaptované. Pokiaľ dieťa používa výhradne modrú farbu, ukazuje to na prílišnú sebakontrolu. (Davido, 2001)

Modrá symbolizuje pokoj, harmóniu, vyrovnanosť, ale taktiež povinnosť a pasivitu.

Žltá je farbou slnka, tepla a svetla. Podľa R. Davida (2001) je žltá veľmi často spájaná s červenou alebo používaná samostatne a niekedy poukazuje na veľkú závislosť dieťaťa od dospelého.

Použitie zelenej farby je porovnateľné s modrou, no odráža skôr sociálne vzťahy (Davido, 2001). Pôsobí upokojujúco, symbolizuje nádej, pokoj, vytrvalosť a taktiež silu a energiu.

Hnedá je farba zeme. Rovnako ako tmavé nevýrazné farby, a niekedy aj žltá, odráža hnedá farba zlú rodinnú i sociálnu adaptáciu dieťaťa a jeho rôzne sociálne konflikty (Davido, 2001).

Fialová farba vzniká spojením energeticky červenej a pokojnej modrej farby, z čoho vyplýva symbolika zjednotenia dvoch odlišných typov farieb. Malé deti siahajú po fialovej farbe veľmi zriedkavo. Často sa vyskytuje v spojení s modrou a prezrádza úzkosť a nepokoj. Podľa R. Davida (2001) je používaná hlavne v období zložitej adaptácie a niekedy sa vedľa nej objavuje zelená.

Farbou tmy, temnoty, prázdnoty a smútku je čierna. Objavuje sa v akomkoľvek veku a prezrádza určitú mieru úzkosti. Niekedy však svedčí o bohatom vnútornom živote (Davido, 2001).

V interpretácii kresby nemá farba absolútnu hodnotu, ale vo všeobecnosti teplé farby svedčia o vyrovnanosti, zatiaľ čo tmavé farby poukazujú na tendenciu k smútku, úzkosti, prípadne na odpor k niekomu alebo niečomu. Bledé odtiene vyjadrujú citovú nevyrovnanosť alebo zlý zdravotný stav (Davido, 2001).

Z psychológie farieb

Biela farba: znamená neutralitu, čistotu, úprimnosť, sebavedomie, majú ju radi ľudia vyrovnaní, milujúci slobodu a nezávislosť, odmietajú ju ľudia neistí, s nízkym sebavedomím.

Čierna farba: je to farba vzdoru, obľubujú ju filozofi, samotári, ľudia s originálnymi schopnosťami. Čiernej by sa mali vyhýbať depresívni ľudia.

Žltá farba: je farbou mysle, vyvoláva aktivitu, vhodná je do pracovných priestorov. Žltá je farba spontánnych ľudí, odmietajú ju tí, čo sa v živote veľmi sklamali. V Číne je to farba cisára.

Červená farba: znamená vášeň, prudkosť, činorodosť. Obľubujú ju ľudia tvoriví, sebavedomí, cholerickí, ľudia s prudkou povahou. Odmietanie červenej farby môže značiť nedostatok síl, únavu a vyčerpanosť.

Oranžová farba: pozitívna, blahodarná farba, radostná, predstavuje Slnko, teplo. Na ľuďoch, ktorí ju majú radi, značí kontrolovanú vášeň a pozitívnu energiu.

Hnedá farba: farba pôžitkov, pohodlných a spokojných ľudí. Hľadajú ju ľudia vyčerpaní. Odmietanie hnedej môže znamenať snahu o odlíšenie, ľahostajnosť k hnedej značí vyrovnanosť.

Ružová farba: značí sentimentalitu, obľúbená je u ľudí, ktorí sú síce romantickí, ale môžu byť aj nepraktickí.

Fialová farba: táto farba priťahuje ľudí diplomatických, zdržanlivých, uzavretých, originálnych, umelcov, ľudí s fantáziou, majú ju radi ženy v tehotenstve, ľudia s poruchami štítnej žľazy. Táto farba môže značiť aj nestálosť a nespokojnosť.

Modrá farba: obľubujú ju ľudia vnútorne bohatí, značí túžbu po pokoji, vernosť, dôveru, tradíciu. Odmietajú ju ľudia, ktorí majú strach z vlastného vnútra.

Zelená farba: majú ju radi tvrdohlaví ľudia, odvážni, tvoriví, samostatní, ktorí vedia viesť iných a tiež ľudia žiarliví. Táto farba posilňuje zrak a pozitívne ovplyvňuje mozog.

Sivá farba: neutrálna, neživá, značí strach, únavu, nedôveru, jej odmietanie môže značiť zmysel pre dobrodružstvo.

Nemecký spisovateľ Johann Wolfgang Goethe sa okrem iného zaoberal aj psychológiou farieb. Podkladal všetky svoje teórie faktmi z dlhoročného skúmania prírody a diania vo svojom okolí a práve on rozdelil farby na teplé a studené, aktívne a pasívne, svetlé a tmavé. Sformuloval tak trojuholník, ktorý sa neskôr stal základom modernej psychológie farieb. Rozdeľuje ho na šesť skupín, v ktorých sú buď dve primárne a jedna sekundárna, alebo dve sekundárne a jedna primárna farba. Týmto skupinám potom pridelil nasledujúce vlastnosti:

1. žltá, oranžová, červená – teplé, priateľské, veselé,
2. žltá, zelená, modrá – studené, čerstvé, hygienické, chladivé,
3. červená, fialová, modrá – chladné, vážne, dôstojné,
4. červená, oranžová, fialová – teplé, smelé, vznešené, mocné,
5. oranžová, žltá, zelená – svetlé, veselé, svieže, hrejivé, jarné,
6. fialová, zelená, modrá – temné, studené, vážne, chladné, jesenné.

2.4 Interpretácia & výchova a vzdelávanie

Spôsobilosť dieťaťa na školskú dochádzku závisí od najzákladnejších zo všetkých spôsobilostí – učiť sa učiť. Sedem najdôležitejších aspektov sa viaže k emočnej inteligencii:

Sebavedomie. Dieťa by malo mať pocit, že kontroluje a dokáže zvládnuť svoje pohyby, správanie a okolitý svet. Malo by byť presvedčené, že keď sa do niečoho pustí, stretne sa jeho snaha s úspechom a že mu dospelí v prípade potreby pomôžu.

Zvedavosť. Pociť, že je dobré a zaujímavé dozvedieť sa nové veci a že učenie je príjemné.

Spôsobilosť konať s určitým cieľom. Pranie a spôsobilosť ovplyvňovať dianie a jednať vytrvalo. To súvisí s uvedomovaním si vlastných schopností.

Sebaovládanie. Spôsobilosť prispôbovať a ovládať vlastné správanie sa spôsobom zodpovedajúcim veku a istým spoločenským normám a pravidlám: zmysel pre vnútornú kontrolu.

Spôsobilosť pracovať s ostatnými. Táto spôsobilosť je postavená na tom, ako dieťa dokáže byť chápané ostatnými a zároveň ostatným rozumieť.

Spôsobilosť komunikovať. Spôsobilosť dorozumievať sa a zdieľať s niekým vlastné myšlienky, pocity a predstavy. Táto spôsobilosť úzko súvisí s dôverou dieťaťa v ľudí okolo seba a s príjemnými pocitmi plynúcimi z činnosti s ostatnými deťmi alebo s dospelými.

Spôsobilosť spolupracovať a nájsť pri spoločnej činnosti rovnováhu medzi vlastnými potrebami a potrebami ostatných.

Interpretácia má vo vzdelávaní svojrázne postavenie. Učiteľ by mal ovládať interpretáciu komplexne. Samozrejme, od dieťaťa nemôžeme očakávať nič podobné.

Deti v materskej škole sa môžu zoznámiť so základnými charakteristikami jednotlivých umeleckých smerov, štýlov a diel. Učiteľ z obrovského množstva diel vyberá tie, ktoré pokladá z pozície dieťaťa za zaujímavé, pútavé svojím obsahom i formou pre výtvarné vzdelanie a hlavne veku primerané. V tomto prístupe je nesmierne dôležitá osobnosť učiteľa.

Pre pedagóga je nevyhnutné nadviazať komunikáciu, a to vzájomnú komunikáciu troch subjektov: dieťaťa, pedagóga a výtvarného diela. Je to jedna z podmienok úspechu a naplnenia cieľov stretnutia s umením. Deti zapojené do tohto komunikačného procesu síce nemôžu mať rovnaké zážitky, môžu však svoje zážitky vyjadrovať, a tak priblížiť svoje prežívanie ostatným zúčastneným. Vyjadrenie, expresia urobí zážitok jedného človeka bližší druhému. Ján Slavík nazýva priestor podmienený expresiou „empatická bublina“. Je to priestor alebo skôr spojenie, ktoré sa vytvára v atmosfére vnútorného zdieľania, podobného citového naladenia, v ktorom sú jednotlivé subjekty schopné vyjadriť svoj zážitok (Slavík, 1999, s. 3).

Komunikujúce subjekty sa učia nielen vyjadrovať svoje prežívanie, súčasne sa učia aj rešpektovať názor a videnie iného. Dobrá komunikácia je možná len vo vzťahu rovnocenných partnerov a pri tejto komunikácii sú všetci rovnocenní. Zo strany učiteľa je dôležitá citlivosť, otvorenosť vyjadriť svoje názory, ale aj vypočuť si názory ostatných a byť pri nich úprimný.

3 SPROSTREDKOVANIE V MATERSKEJ ŠKOLE

UMELECKÉHO

DIELA

V nasledujúcej kapitole uvedieme niekoľko výtvarných projektov a edukačných aktivít, ktoré sú zamerané na problematiku sprostredkovania umenia deťom v materskej škole. Projekty predstavujú len malú časť z možností, ktoré výtvarné umenie ponúka. Sú len malou inšpiráciou pre učiteľov.

Prostredníctvom projektov a edukačných aktivít má dieťa možnosť získať nové kompetencie: vyjadriť vlastnú fantáziu, myšlienky, pocity evokované umeleckým dielom vo verbálnej a výtvarnej podobe, zároveň používať výtvarné pojmy a rozvíjať divergentné a hodnotiace myslenie.

3.1 Projekt Spoznávame slovenských výtvarných umelcov

Zameranie projektu:

Projekt je zameraný na rozvíjanie interpretačných kompetencií detí tak, aby vedeli klásť otázky zamerané na podstatu umeleckého diela, aby vedeli premýšľať o jeho účele a o materiáloch, z ktorých bolo dielo vytvorené, z akých znakov sa skladá. Zároveň projekt umožní deťom prostredníctvom vlastnej výtvarnej interpretácie vyjadriť svoje názory na umelecké dielo a umožní deťom vytvoriť si vlastný pohľad na umelecké dielo a interpretovať ho.

Výkonové štandardy (špecifické ciele) definované Štátnym vzdelávacím programom ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie

Tematický okruh KULTÚRA – sociálno-emocionálna oblasť:

- experimentovať s vlastnosťami farieb a uplatňovať ich tvorivé variácie,
- pokryť celú plochu rozmanitými farbami,
- kresliť, maľovať, modelovať v rôznych polohách (ľah, kľak, stoj, sed),
- kresliť, maľovať, modelovať rôznymi technikami, tvorivo a s použitím rôzneho materiálu,

- kresliť, maľovať, modelovať plošne a priestorovo zobrazovať ľudskú a zvieraciu postavu,
- používať tvorivo rôzne výtvarné techniky,
- tvoriť s využitím fantázie kompozičné celky,
- vnímať a pozorovať krásu umeleckých diel,
- hodnotiť postupne umelecké diela, architektonické riešenia významných budov.

Edukačné ciele (čiastkové ciele):

- byť spôsobilý experimentovať s vlastnosťami farieb pri výtvarnom vyjadrovaní vlastných názorov a pocitov,
- byť spôsobilý pokryť celú plochu farbami pri výtvarnom vyjadrovaní,
- byť spôsobilý tvorivo využívať rôzne výtvarné techniky a materiály v rôznych polohách pri výtvarnom vyjadrovaní,
- byť spôsobilý citlivo, zmysluplne vnímať a komunikovať výtvarné umelecké diela,
- prezentovanie osobnostných a komunikatívnych kompetencií pri hodnotení výtvarných umeleckých diel.

Stratégie a metódy: rozhovor, praktické ukážky ilustrácií, reprodukcí, originálov – obrazov, individuálna aktivita, práca s knihami (prezeranie, vyhľadávanie, porovnávanie), aktivity skupinové, vo dvojici, individuálne.

Pomôcky: motivačné pomôcky, materiál na činnosť, stolíky, maliarske stojany, tabuľa, výkresy A3, A4, ukážky, knihy, relaxačná hudba.

Postup:

Priebeh: Motivácia učiteľom, ukážky ilustrácií, reprodukcí umeleckých diel či obrazov – originálov. Učiteľ upozorní deti na využitie plochy, farebnosti, hĺbky obrazov, svetla a tieňa, nabtvary i techniky, na rôznorodosť stvárnenia námetu. Kládne im primerané otázky k interpretácii verbálnej i výtvarnej.

Činnosť detí – za zvuku relaxačnej hudby si deti premyslia námet a výtvarnú techniku, ktorú použijú pri stvárnení svojej predstavy. Výtvarne sa vyjadrujú samostatne, vo dvojiciach, skupinovo podľa situácie prirodzeným spôsobom a individuálnym tempom.

Učiteľ pôsobí počas aktivít ako facilitátor (poradca).

Záver – deti vyjadria výtvarne svoje dojmy, postrehy, pocity, poznatky, zážitky a nápady. Pomenujú svoje dielka a vystavia ich.

V projekte predstavíme 11 zrealizovaných edukačných výtvarných aktivít, v ktorých učiteľ postupne zoznámi deti s výtvarnými umelcami a výtvarnými termínmi.

Termíny, s ktorými učiteľ oboznámi deti počas výtvarných aktivít: portrét, autoportrét, proporcie postavy, ilustrácia, svetlo a tieň, originálny obraz, pozadie, paleta, farba, zátišie, studené a teplé farby, parafráza.

Aktivita 1. Interpretácia ilustrácie Albína Brunovského: Portrét

Výtvarný námet: Môj kamarát

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): výkresy A3, suché a masné pastely, ceruzky, farebné fixky a tuše, drevka, vodové, temperové a anilínové farby, štetce, nádoby na vodu, obrusy na stoly, maliarske stojany.

Spôsob realizácie:

Motivujeme deti príbehom o návšteve výstavy v galérii. Zo škatule prekvapení vyberieme ukážku reprodukcí Albína Brunovského. Predstavíme autora. Zameriame sa na portrét. Vysvetlíme deťom, čo je portrét a autoportrét.

Otázky, ktoré môže klásť deťom:

Čo vidíte pred sebou na obraze?

Kto je ten chlapec?

Aký asi je ten chlapec?

Čo vlastne ten chlapec robí?

Aké meno by ste dali chlapcovi na obraze?

Je obraz namaľovaný alebo nakreslený?

Akou technikou namaľoval alebo nakreslil tento portrét autor Albín Brunovský?

Keby to bolo namaľované, ako by to vyzeralo?

Porozmýšľajte, kde by ste takýto obraz zavesili.

Čo vás na tomto obraze najviac zaujalo?

Komu sa obraz nepáči alebo ho vôbec nezaujal?

Priebeh:

Deti sa rozhodnú, s akým výtvarným materiálom budú tvoriť, či budú pri výtvarnej aktivite vo dvojiciach, individuálne alebo v skupine. Relaxačná hudba dotvorí atmosféru triedy. Pri vyhodnotení sa môžeme spýtať, kto koho znázornil, porovnávame odpovede detí s originálom. Deti vyjadrujú svoje dojmy, postrehy a pocity, tiež poznatky a nápady. Pomenujú svoje dielka menami kamarátov a vystavia ich. Na záver si pripomenieme autora ilustrácie Albína Brunovského a zábavným spôsobom porovnávame jeho ilustráciu s detskými produktmi.

Aktivita 2. Interpretácia ilustrácie Ondreja Zimku: Suseda

Výtvarný námet: Moja mama

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): výkresy A3, suché a masné pastely, ceruzky, farebné fixky a tuše, drevka, vodové, temperové a anilínové farby, štetce, nádoby na vodu, obrusy na stoly, maliarske stojany, modelovacia hmota, podložky, výtvarné palety pre každé dieťa.

Spôsob realizácie:

Motivujeme deti príbehom o návšteve výstavy v galérii. Zo škatule prekvapení vyberieme ukážku reprodukcí Ondreja Zimku. Predstavíme autora. Zameriame sa na zobrazenie ľudskej postavy. Vysvetlíme deťom, čo znamená zachytiť proporcie postavy.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Čo je na obraze?

Čím vás zaujali farby na tomto obraze?

Ako na teba pôsobí červená, modrá?

Ako celý obraz na vás pôsobí?

Kto by si tento obraz nezavesil doma a prečo?

Naopak, kto by si obraz doma zavesil?

Aký názov by ste mu dali?

Priebeh:

Deti si podľa svojej voľby vyberú výtvarnú techniku na stvárnenie predstavy o svojej mame. Rozhodnú sa pre skupinovú výtvarnú aktivitu, napr. modelovanie alebo výtvarnú aktivitu vo dvojiciach či samostatne, svojim prirodzeným spôsobom a individuálnym tempom. Pripomenieme si autora reprodukcie, deti vyjadrujú svoje nápady, dojmy, pocity a poznatky z výtvarnej aktivity.

Aktivita 3. Interpretácia ilustrácie Štefana Cpina: Utopený mesiačik

Výtvarný námet: Moje obľúbené zvieratko

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): výkres A4, A3, farebné papiere, fixky, tuš, drevka, farby, štetce, pastel, maliarske stojany, modelovacia hmota, podložky, paletky pre každé dieťa.

Obr. 5: Š. Cpin – Zvieratká

Obr. 6: Simonka, 6 r. – Moje obľúbené zvieratko

Spôsob realizácie:

Deťom predstavíme známe leporelo od Eleny Čepčekovej „Utopený mesiačik“ s ilustráciami Štefana Cpina. Leporelo je detskému veku primerané svojimi ilustráciami i textom. Vysvetlíme termín ilustrácia. Deti budú pozorovať ilustrácie zvierat pri čítaní textu učiteľkou. Vyberieme jednu ilustráciu z leporela, ktorú spoločne analyzujeme.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Pre koho a prečo boli vytvorené tieto obrázky?

Má tento obrázok nejaký príbeh?

Je obrázok nakreslený alebo namaľovaný?

Aké farby tam autor použil?

Sú tieto farby studené alebo pôsobia na vás teplo?

Čo vás na obrázku zaujalo?

Zavesili by ste si takýto obrázok do detskej izby?

Aký názov by sme dali tomuto obrázku?

Priebeh:

Deti sa rozhodnú, ktoré zvieratko majú najradšej. Necháme im čas na premyslenie za zvukov relaxačnej hudby. Deti výtvarne tvoria podľa svojich predstáv individuálne, vo dvojiciach alebo skupinovo. Pri vyhodnotení výtvarnej tvorby každý predstaví svoje dielko a pomenuje ho. Pripomenieme si slovenských výtvarných autorov a ich diela, s ktorými sa deti doteraz zoznámili.

Aktivita 4. Interpretácia ilustrácie Ondreja Zimku: Ročné obdobia

Výtvarný námet: Rok v prírode

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): výkresy A3, suché a masné pastely, ceruzky, farebné fixky a tuše, drevka, vodové, temperové a anilínové farby, štetce, nádoby na vodu, obrusy na stoly, maliarske stojany, palety.

Spôsob realizácie:

Deti rozdelíme do štyroch skupín. Z množstva obrázkov si vyberú obrázky podľa ročných období – jar, leto, jeseň, zima – z ktorých vytvoria súbory. Hovorca každej skupiny porozpráva ostatným, čo ktoré ročné obdobie so sebou prináša. Ostatné deti hľadajú zvláštnosti ročných období (napr. sneh na jar, teplo v zime). Vyjadrujú svoj názor na ročné obdobia, ktoré obdobie sa im páči a prečo. Predstavíme si obraz Ondreja Zimku Ročné obdobia. Vysvetlíme, čo je svetlo a tieň na obraze.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Čo myslíte, prečo si maliar Ondrej Zimka vybral práve tento námet?

Čím je obraz odlišný od obrazu Štefana Cpina? (porovnanie – ukážka)

Všimnite si Jar a pokúste sa ju opísať:

O čom sa dá povedať, že je na obraze najdôležitejšie, dominantné?

Kde je znázornené svetlo a tieň?

Ako na vás pôsobia farby?

Aký máte dojem z celého obrazu?

Ako ste zistili, že obraz je od Ondreja Zimku?

Priebeh:

Za zvukov relaxačnej hudby si deti premyslia, ktoré ročné obdobie je im najbližšie, ktoré obľubujú a ktoré nakreslia. Premyslia si techniku tvorenia, ktorou stvária svoje predstavy o ročných obdobiach v prírode. Počas celej výtvarnej aktivity môže v triede hrať relaxačná hudba kvôli príjemnej atmosfére. Deti môžu vyjadriť svoj názor, ako sa im dielko podarilo.

Aktivita 5. Interpretácia ilustrácie Ľudovíta Fullu: Varila myšička kašičku

Výtvarný námet: Varila myšička kašičku – voľné dotváranie

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): kópie ilustrácie Ľudovíta Fullu s výrezom určitej časti diela (výrez môže byť pre každé dieťa iný), fixky, pastel, pastelky, ceruzky.

Obr. 9: Ľ. Fulla – Varila myšička kašičku

Obr. 10: Andrej, 6 r. – Voľné dotváranie

Spôsob realizácie:

Zo škatule prekvapení vyberieme knihu Varila myšička kašičku ilustrovanú Ľ. Fullom.

Deti knihu dôverne poznajú a riekanky vedia naspamäť. Riekanky zaspievame a oživíme prstovými cvičeniami. Vysvetlíme deťom, čo je to originálne výtvarné stvárnenie.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Čo obrázok zobrazuje?

Prečo bolo toto dielo vytvorené?

Sú tvary a farby na obraze príjemné?

Aká je nálada obrazu?

Čo budú myšky asi jesť?

Zavesili by ste si obraz doma v detskej izbe?

Priebeh:

Nová technika zaujme deti svojou netradičnosťou a možnosťou pretvoriť celý obraz podľa seba. Počas aktivity nebudú reprodukcie z knihy deťom k dispozícii.

Vyhodnotenie bude prebiehať spoločne. Každý porozpráva, čo do výrezu výtvarného diela nakreslil. Deti môžu hodnotiť originalnosť a farebnosť, zvlášť vtedy, ak sa dotvorenie výrezu nezhoduje s originálom.

Aktivita 6. Interpretácia ilustrácie Ondreja Zimku: Mama sa vydáva, otec sa žení

Výtvarný námet: Pán majster Zimka, ja to skúsim

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): temperové farby, anilínové farby, vodové farby, pastel, fixky, palety, štetce, handričky, nádoby s vodou, maliarske stojany.

Spôsob realizácie:

Porozprávame sa s deťmi o rôznych rodinných udalostiach, medzi ktoré patrí i svadba. Zo škatule prekvapení vyberieme reprodukciu, predstavíme autora, priložíme reprodukcie, ktoré už deti poznajú a môžu ich porovnávať. Vysvetlíme deťom, čo je to pozadie.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Čo vidíte na obraze?

Kto sú tí dvaja vpredu?

Kto sú potom ostatné postavy?

Kde sú svadobní hostia a čo tam robia?

Prizrite sa tým svadobčanom bližšie a pokúste sa ich opísať.

Prečo sú tak zvláštne oblečení?

A kedy to asi bolo? Ako ste na to prišli?

Ako sú tam tie postavy namaľované?

Čo je tam ešte namaľované?

Obraz je namaľovaný alebo nakreslený?

Prečo si myslíte, že je namaľovaný?

A čím je to namaľované?

Aké farby tam autor použil? A na pozadie akú farbu použil?

Teraz vás nechám chvíľku rozmýšľať a povedzte mi, kam by ste ten obraz zavesili a prečo.

Čo vás na tom obraze zaujalo?

Je niekto, komu sa obraz nepáči alebo ho vôbec nezaujal?

Čo myslíte, ako by sa mohol volať tento obraz?

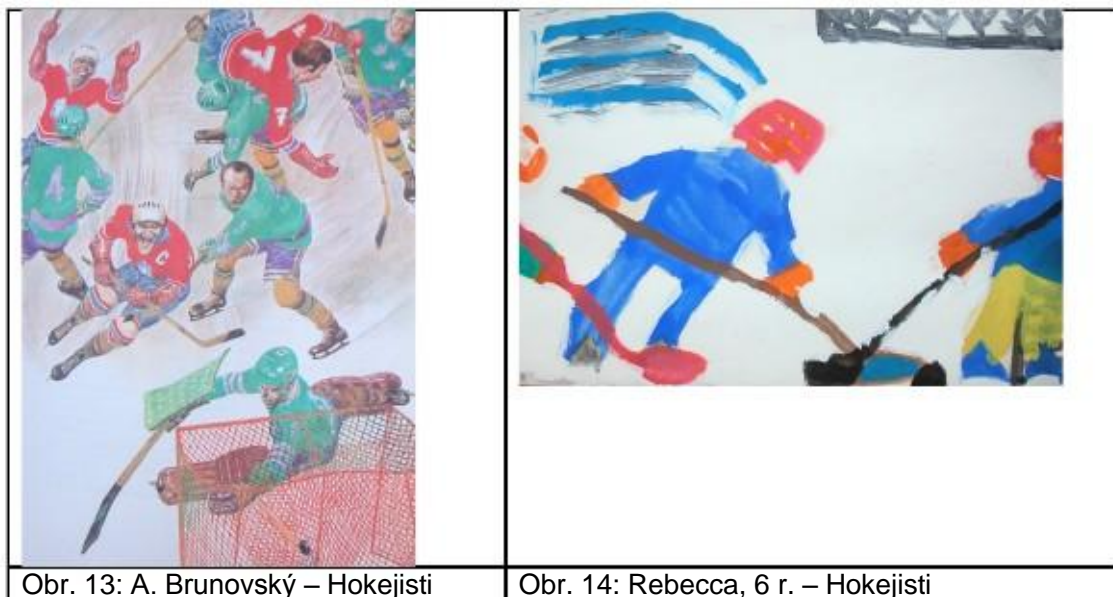
Priebeh:

Deti môžu mať obavu, že takýto námet nedokážu zachytiť. Môžeme im pomôcť rozhovorom, že môžu kresliť svoju rodinu – a tú predsa poznajú. Výtvarná aktivita môže pokračovať v príjemnej atmosfére za zvuku relaxačnej hudby. Každý predstaví svoj výtvarný produkt a porozpráva, čo sa mu podarilo, aké mal pocity a problémy pri tvorení.

Aktivita 7. Interpretácia ilustrácie Albína Brunovského: Hokejisti

Výtvarný námet: Hokejisti

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): výkres A3, tuš, pastel, fixky, temperové farby, vodové farby, štetce, drevka, stojany, palety.

Spôsob realizácie:

Výtvarnú aktivitu začneme v detskej knižnici prezeraním ilustrácií Albína

Brunovského z kníh Ľubomíra Feldeka. Bližšie deti zoznámime s autorovým životom

a so znakmi, ktoré sú pre jeho tvorbu charakteristické. Ponúkame deťom katalóg s jeho tvorbou, z ktorého majú možnosť vybrať si reprodukciu, o ktorej sa chcú rozprávať.

Vysvetlíme im, ako používať paletu.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Čo je podľa vás na obraze?

Prečo ste si vybrali práve tento obraz?

Porovnajte tento obraz s obrazom od Ondreja Zimku.

Ako na vás pôsobí obraz?

Kto by si ten obraz zavesil doma a prečo?

Aký názov by sme mu dali?

Priebeh:

Deti prejdú k stojanom a stolom, vyberú si materiál na výtvarnú aktivitu. Môžu tvoriť skupinovo, vo dvojiciach alebo samostatne, prirodzeným spôsobom a individuálnym tempom. Deti môžu pri maľovaní tvoriť s paletou. Celkovú atmosféru v triede dotvorí príjemná relaxačná hudba. Deti si svoje produkty ešte pred spoločným vyhodnotením môžu vzájomne ukázať a navzájom zhodnotiť. Pri spoločnom vyhodnutení každý predstaví svoje dielko.

Aktivita 8. Interpretácia ilustrácie Ondreja Zimku: Blúdiaci Holanďan

Výtvarný námet: Dopravné prostriedky

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): výkres A3, A4, A5, farby, štetce, maliarske stojany, fixky, tuš, drevka, pastel, palety.

Obr. 15: O. Zimka – Blúdiaci Holanďan

Obr.16: Martin, 6 r. – Dopravné prostriedky

Spôsob realizácie:

Deti zaujmú pohodlnú polohu v kruhu na vankúšoch. Zo škatule prekvapení vyberieme reprodukcie slovenských výtvarných autorov, s ktorými sa deti už stretli, a budú si pripomínať výtvarné termíny ako portrét, autoportrét, proporcie, ilustrácia, tieň, svetlo, farba, originál, pozadie, kresba, maľba, pohyb, postava, paleta a pod. Vyberieme deťom reprodukciu „Blúdiaci Holanďan“ od Ondreja Zimku.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Čo je na tomto obraze?

Kedy asi pláva táto loď?

Pozrite si farby, kedy by ste namaľovali takúto oblohu?

Čím vás zaujali farby?

Čím maľoval maliar tento obraz?

Čo je namaľované na lodi?

Myslíte, že má tento obraz nejaký príbeh? Porozprávajte ho.

Ako na vás pôsobí tento obraz?

Ako by sa mala volať táto loď?

Kto namaľoval tento obraz?

Priebeh:

Za zvukov relaxačnej hudby si deti v uvoľnenej polohe so zatvorenými očami premyslia námet i techniku výtvarnej aktivity, ktorou stvárnia svoje predstavy.

Aktivita 9. Interpretácia ilustrácie Alojza Klimku: Zátiešie

Výtvarný námet: Váza s kvetmi

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): výkres A3, A4, štetce, farby, fixky, pastel, maliarske stojany, tuš, drevka, palety.

Obr. 17: A. Klimko – Zátišie

Obr. 18: Patrik, 6 r. – Váza s kvetmi

Spôsob realizácie:

Deti motivujeme rozprávaním o návšteve v galérii a následne budeme vyberať zo škatule prekvapení knihy ilustrované Alojzom Klimkom. Poprezeráme si viaceré ilustrácie a zameriavame sa na zátišie. Vysvetlíme, čo je to zátišie.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Čím je obraz odlišný od predchádzajúcich?

Čo myslíte, prečo si maliar vybral práve tento námet?

Skúste opísať, aké kvety chcel maliar znázorniť?

Akým spôsobom znázornil toto zátišie?

Aký máte dojem z celého obrazu?

Zavesili by ste si doma takýto obraz s kvetmi?

Aký názov by ste dali obrazu?

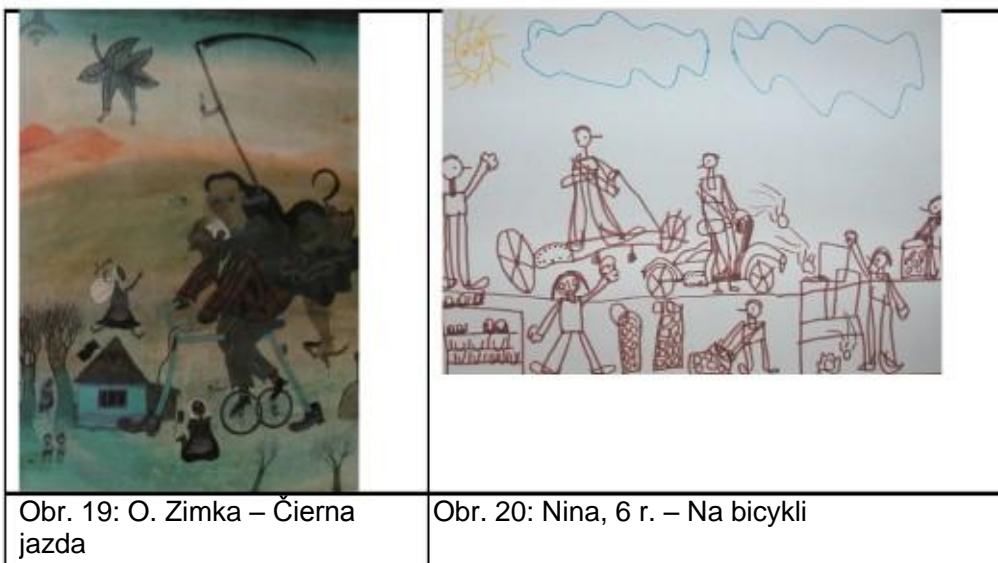
Priebeh:

Deti rozdelíme do troch skupín a pred každou skupinou vytvoríme zátišie s kvetmi alebo s ovocím. Počas celej aktivity vytvoríme v triede príjemnú atmosféru relaxačnou hudbou. Deti si môžu navzájom radiť a diskutovať o tom, ako sa kreslí zátišie. Výtvarné produkty hodnotíme spoločne s deťmi. Každé dieťa sa môže postaviť k výtvarnému produktu, ktorý sa mu najviac páči, a povedať, prečo si vybral práve tento produkt a čím ho zaujal.

Aktivita 10. Interpretácia ilustrácie Ondreja Zimku: Čierna jazda

Výtvarný námet: Na bicykli

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): pastel, fixky, tempera, výkres A4, A3, štetce, tuš, vodové farby, drevka, palety.

Spôsob realizácie:

Zo škatule prekvapení postupne vyberieme rôzne reprodukcie Ondreja Zimku.

Zastavíme sa pri reprodukcii Čierna jazda. V rámci dialógu umožníme deťom vyjadriť svoje postrehy, pocity, čo všetko vidia na obraze – farby, rozloženie.

Vysvetlíme deťom, aké sú studené a teplé farby.

Otázky, ktoré môžeme klásť deťom:

Čo máme na tomto obrázku?

Kto je ten pán na bicykli?

Kde je ten ujko a čo vlastne robí?

Pokúste sa opísať toho pána na bicykli.

Kedy to asi bolo namaľované?

Ako sú tam tie postavy namaľované?

A čo je to tam hore?

Je ten obraz namaľovaný alebo nakreslený?

Aké farby tam autor použil? Studené alebo teplé?

Kde by ste tento obraz zavesili?

Čo vás na tom obraze najviac zaujalo?

Ako by sme pomenovali tento obraz?

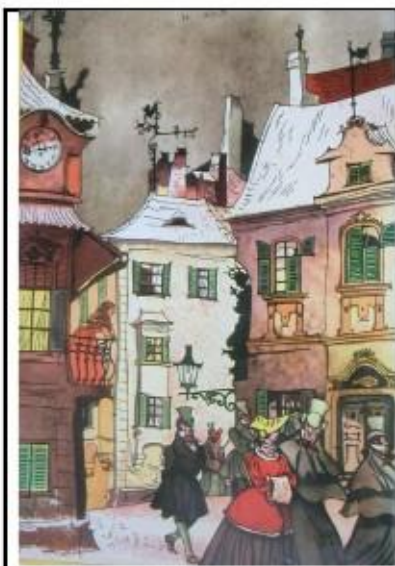
Priebeh:

Za zvukov relaxačnej hudby si deti v uvoľnenej polohe so zatvorenými očami premyslia svoju výtvarnú aktivitu, miesto, spôsob, techniku, materiál. Príjemnú atmosféru triedy vytvorí relaxačná hudba. Vyhodnotenie bude prebiehať na koberci, kde budú rozložené všetky výtvarné produkty. Každé dieťa predstaví svoj výtvarný produkt a vyjadrí svoje pocity, dojmy, poznatky a novonadobudnuté skúsenosti, postrehy, nápady, želania a návrhy.

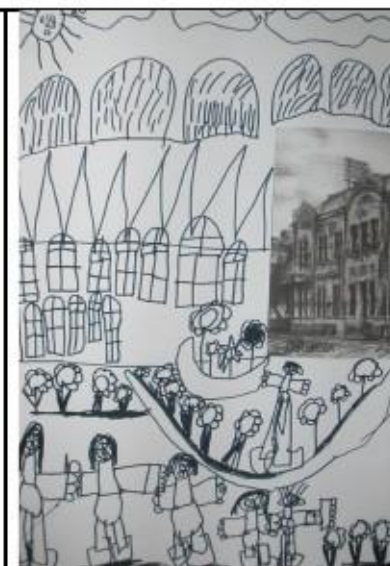
Aktivita 11. Interpretácia ilustrácie Vincenta Hložníka: Dievčatko so zápalkami

Výtvarný námet: Žilina, moje mesto (Parafráza)

Výtvarné inštrumenty (pomôcky): výkres A3, čierna fixka, pastel, vodové a temperové farby, štetce, tuš, drevka, voda, handričky, palety.

Obr. 21: V. Hložník – Dievčatko so zápalkami

Obr. 22: Filip, 6 r. – Žilina, moje mesto

Spôsob realizácie:

Deti sa pohodlne posadia v kruhu na vankúše. Zo škatule prekvapení vyberieme ilustrácie od Vincenta Hložníka. Zastavíme sa pri ilustrácii „Mesto“ a vyzveme deti, aby voľne porozprávali o tejto ilustrácii. Po diskusii sa zoznámime s autorom, jeho tvorbou, názvami niektorých ilustrácií a rozprávkami, ku ktorým boli ilustrácie

priradené. Prečítame si krátky úryvok z rozprávky „Dievčatko so zápalkami.“
Vysvetlíme deťom, čo je to parafráza a ako ju budú realizovať.

Priebeh:

Deti dostanú pripravené papiere A3 s nalepenou fotografiou niektorej časti mesta, v ktorom žijú. (Fotografie si môžu zhotoviť spoločne počas pobytu vonku alebo použiť obrázky zo starších kalendárov.) Za zvukov relaxačnej hudby si deti v uvoľnenej polohe so zatvorenými očami premyslia miesto, spôsob a techniku práce. Každé dieťa výtvarne tvorí svojim prirodzeným, individuálnym tempom. Výtvarné produkty spoločne vyhodnotíme.

Zhodnotenie výtvarného projektu:

V priebehu výtvarného projektu na deti budú pôsobiť stimulujúce faktory, ktoré ich podporia k výtvarnej tvorbe a verbálnemu prejavu. I keď deti pochádzajú z rôzneho sociálneho prostredia a bývajú často ovplyvnené rôznymi vplyvmi okolia i spoločnosťou, v ktorej žijú, vytvoríme pre ne atmosféru, v ktorej výtvarné umenie bude mať na ne pozitívny vplyv. Na výsledkoch sa bude podieľať i primerané tempo, zaujímavá motivácia, úroveň predčitateľskej gramotnosti, čo v našom projekte zvýši kvalitu výtvarnej interpretácie. Slobodná možnosť rozhodovania sa, vyjadrovania sa, nenásilná podpora a pomoc zo strany učiteľa bude viesť deti prostredníctvom hry k rozvíjaniu farebného videnia, rozvíjaniu detskej predstavivosti a fantázie vo výtvarnej interpretácii. Deti budú hľadať vo svojich výtvarných produktoch vzťah k prírode, budú vyjadrovať svoje postoje a uvedomovanie si seba samého, prežívať zmyslové a myšlienkové podnety. Budú skúmať vlastnosti výtvarného jazyka a jeho základných prvkov (farba, tvar, plocha). Objavovať výtvarnú reč techniky, nástrojov a materiálov a uplatňovať ich výrazové hodnoty. Budú hľadať vzájomné vzťahy a súvislosti vo výtvarnej interpretácii, zachytávať svet ľudí, zvierat, prírody a vecí a zároveň sa učiť poznávať výtvarné umenie a jeho autorov. Aktivity prispievajú k rozvíjaniu výtvarnej predstavivosti a zručnosti vo výtvarnej interpretácii.

Postupne zistíme, že deti sa zdokonalili vo výtvarnej tvorivosti (kreativite), fluencii (množstve zobrazených detailov, prvkov), flexibilitate (výnimočnosti), originalite (použití neobvyčajných prvkov farieb, nápadov), kompozícii (rozmiestnení prvkov v priestore, farebnosti (vo výbere nápadných farieb), vedení línie, ktorá bude vedená ľahko, hladko a jasne.

Deti zdokonaľujú svoje vnímanie, prekonávajú stereotypy, prejavujú svoju nezávislosť vnímania, poznávania (recepcie, percepcie) a postup interpretácie. Zdokonaľujú zručnosti pri výtvarných technikách, podobne ako koordinácia zraku, rúk a prstov sa zdokonaľujú. U detí sa prehĺbi vizuálna pamäť, pozornosť na nové, nepoznané objekty, obrazotvornosť, fantázia, myslenie, zvedavosť, nápady a myšlienky, postreh, riešenie problémov, slovná zásoba a kreativita. Deti sa stanú samostatnejšie v slobodnom rozhodovaní, naučia sa sociálnemu a prosociálnemu správaniu.

Projekt môžeme doplniť o ďalšie výtvarné aktivity s umeleckým dielom, reprodukciou či ilustráciou.

Kopírovanie ilustrácií

Spoločne s deťmi si vyberieme ilustrovanú knihu alebo navrhujeme deťom individuálny výber kníh v knižnici. Prekopírujeme najzaujímavejšie ilustrácie a budeme vyhľadávať novú farebnú škálu. Túto deti aplikujú do prekopírovaných kópií pôvodných umeleckých ilustrácií. Deti budú premýšľať o náhradách farebných škál v prekopírovaných čiernobielych ilustráciách. V závere aktivity budú deti porovnávať svoje nové výtvarné produkty s pôvodnou ilustráciou a porozprávajú o nich.

Záložka do knihy z ornamentov umeleckej ilustrácie

Problémovou úlohou detí bude vyhľadať ilustráciu, ktorá je drobným umeleckým artefaktom s ornamentom. Deti pretvárajú pôvodný ornament ilustrácie a vytvárajú záložku do knihy, prípadne navrhujú napríklad pohľadnicu pre kamaráta.

Okienko alebo hľadáčik

V hre ide o zisťovanie najzaujímavejších miest, plôch a motívov na pôvodnej umeleckej ilustrácii v detskej knihe. Deti si vyhotovia malý „hľadáčik“ – (okienko), ktorý môže mať rôzny tvar, a pomocou neho vyhľadávajú zaujímavé miesto alebo motívy, pričom si zároveň upevňujú zmysel pre kompozíciu – prihliadame na plochu vo výreze okienka.

Nájdene vybrané miesto na pôvodnej ilustrácii sa zväčší a samotná hra umožní nový kombinovaný variant s ďalším použitím odlišnej farebnej štylizácie od pôvodnej umeleckej ilustrácie. Výskumný hľadáčik tu funguje zároveň ako lupa výskumníka.

Celé „výskumné umenie“, teda výtvarné produkty detí, môžeme zostaviť do rozprávkového leporela.

Veľmi zaujímavé výtvarné dielka môžu vzniknúť aj používaním metódy pozorovania pôvodnej umeleckej ilustrácie priamo veľkou lupou. Táto alternatíva môže poslúžiť ako súčasť portfólia a má širší záber v prierezových témach.

Divadelné predstavenie podľa ilustrácie

Scénu pre divadelné predstavenie nájdeme vo vybranej detskej knihe. Cieľom tejto aktivity bude nájsť v knihe ilustrácie a vnímať ich celkové prostredie ako pozadie – divadelnú kompozíciu ako farebnú štylizáciu scény pre divadelnú hru, ktorú postupne budú pripravovať deti z pôvodného textu tej istej knihy ako nový, deťmi dramatizovaný scenár. Verbálna forma bude predstavovať dramatický scenár, ktorý zostaví učiteľ spoločne s deťmi z pôvodných textov knihy. Deti si z pôvodných ilustrácií detskej knihy vyberú postavy, ktoré si môžu vytvoriť postupne v papierovej, textilnej alebo inej podobe (napr. hračky).

Pexeso

Vytvoríme kópiu umeleckej ilustrácie v primerane veľkom formáte. Na zadnej strane, ktorá je čistá a prázdna, už pripravenej prekopírovanej kópie z pôvodnej umeleckej ilustrácie rozčleníme plošný priestor na políčka (štvorce alebo formáty pripomínajúce hru pexeso alebo puzzle). Na prednej strane prekopírovanej verzie dieťa vytvára nový farebný variant, štylizuje farebnú škálu, okrem toho môže kresbou a maľbou prácu ďalej dotvárať, aspoň niektoré vybrané plochy. Vytvorenú kresbu dieťa rozstrihá podľa vyznačených políčok a uloží si ich na kôpky v ľubovoľnom poradí. Podľa výtvarnej, obrazovej stránky umeleckej ilustrácie dieťa zostaví zloženú a výtvarnými technikami a variáciami dotvorenú ilustráciu do pôvodnej formy.

Inou alternatívou môže byť využitie pravidiel identických s konkrétnou hrou – pexesom: Tu môžeme vytvoriť identickú podobu dotvárannej prekopírovanej kópie tak, aby deti mali vždy dve rovnaké kartičky na hru. Kartičky rozdáme deťom a hádame, kto z nich má vždy súvisiaci pár. Vyhráva ten, kto má najviac párov kartičiek. Táto variácia rozvíja kreativitu, pamäťové schopnosti, rýchlosť a orientáciu detí vo výtvarnej aj verbálnej tvorbe. Výrazne podporuje komunikáciu a zážitok z nej.

Montáž vybraných ilustrácií

Princípom tejto variácie je zostavovanie nového umeleckého dielka, artefaktu deťmi tak, že z fragmentov rôznych ilustrácií a z rôznych detských kníh vytvoria novú alternatívu „umeleckej ilustrácie“. Deti sa sústredia na kompozíciu a výber motívov s cieľom, aby sa precvičovali vo výtvarnom dotváraní alebo rekonštrukcii pôvodných fragmentov ilustračného diela jedného alebo viacerých ilustrátorov. Opäť je tu široká možnosť kombinácie jednotlivých, už spomenutých variácií, pretože v sebe zahŕňajú množstvo výtvarných techník a umeleckých metód pri realizáciách záverečného dielka – zostavenej montáže. Montáž v sebe spája alternatívne prvky techník koláž, asambláž, dekoláž a iné.

Hľadáme zvieratká

V tejto aktivite vyberieme spolu s deťmi rôzne ilustrácie, ktoré majú spoločný obsah, napríklad znázornenie „mačičky“ od rôznych ilustrátorov. Vybrané ilustrácie budú spoločne porovnávať a môžu ich usporiadať do knižných celkov – skladaných kníh, leporel atď. Obrázky deti môžu doplniť pozadím, maľbou, kresbou alebo inou technikou.

3.2 Projekt Spoznávame umenie Gustáva Mallého

Samotné umenie bez vplyvu učiteľa málokedy fascinuje dieťa. Prístup pedagóga zohráva závažnú úlohu. Jeho vzťah k umeniu, efektívne zdieľanie poznatkov a interpretácia výtvarného diela dieťaťa je veľmi dôležitá.

Autorka projektu: Bc. Veronika Potocsiová, projekt bol riešený v rámci bakalárskej práce: Detský výtvarný prejav ako prostriedok poznávania osobnosti dieťaťa, PdF UK Bratislava, 2008, školiteľka: doc. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

Hlavný cieľ projektu: Priblížiť deťom výtvarné umenie prostredníctvom upriamienia pozornosti na výtvarné diela, použiť detský výtvarný prejav ako prostriedok poznávania dieťaťa.

Zdôvodnenie projektu:

Projekt obsahuje námety na edukačné aktivity s výtvarnými dielami slovenského maliara Gustáva Mallého, ktoré poslúžia ako inšpirácia k aktivitám. Ide najmä o upevňovanie vzťahu k výtvarnému umeniu, ale aj o snahu poznávať deti prostredníctvom ich výtvarného prejavu.

Gustáv Mallý nás zaujal svojimi dielami. Slovenský kraj, pracovitých ľudí a rodinu namaľoval s takou originalitou, že pri pohľade na jeho obrazy sa vieme vžiť do toho obdobia.

Teoretické východiská projektu:

Pre projekt sme vybrali slovenského maliara Gustáva Mallého. Narodil sa vo Viedni v roku 1879, ale ako sedemročný sa vrátil s rodičmi do Skalice.

Gustáv Mallý patril k zakladateľom Grupy slovensko-uhorských maliarov v roku 1903. Skupina sa venovala tematike slovenskej dediny, človeka a jeho života. Od popisného spracovávanía tematiky sa dokázal odpútať jedine Gustáv Mallý. Po impresionistickej fáze sa v dvadsiatych rokoch prepracoval k vlastnému štýlu expresívneho charakteru. Využívajúc ornamentálnosť ťahov štetca kladie vedľa seba viditeľné zväzky čiar, rozkladajúc plochu obrazu do fazetovaných plôšok ohraničených ostrou lámanou líniou. Tvorbu s líniou a jasnou čistou farbou obsahuje námet do dekoratívnej plochy. Aj v tomto období pretrváva ľudová tematika. V rokoch 1911 - 1932 viedol G. Mallý súkromnú maliarsku školu v Bratislave, v ktorej študovali mnohí umelci mladej generácie. Bol profesorom aj na Pedagogickej fakulte v Bratislave.

V roku 1949 sa vzdal profesúry pre zlý zdravotný stav. Zomrel v Bratislave vo veku 73 rokov.

Cieľová skupina:

5- až 6-ročné deti

Kľúčové slová projektu:

výtvarné umenie, tvorba, detský výtvarný prejav, výtvarná technika, fantázia, tvorivosť, analýza výtvarných diel.

Návrh časového harmonogramu:

Aktivity v projekte zahŕňajú desať stretnutí. V úvodnom stretnutí porozprávame deťom o maliarovi, o jeho práci, živote, tvorbe a ukážeme im niektoré jeho diela. Počas desiatich stretnutí predstavíme deťom raz do týždňa nové dielo Gustáva Mallého a následne nám poslúži ako inšpirácia pre výtvarné edukačné aktivity.

Výkonové štandardy (špecifické ciele) definované Štátnym vzdelávacím programom ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie

Tematický okruh KULTÚRA – sociálno-emocionálna oblasť:

- experimentovať s vlastnosťami farieb a uplatňovať ich tvorivé variácie,
- kresliť, maľovať, modelovať rôznymi technikami, tvorivo a s použitím rôzneho materiálu,
- používať tvorivo rôzne výtvarné techniky,
- tvoriť s využitím fantázie kompozičné celky,
- vnímať a pozorovať krásu umeleckých diel,
- hodnotiť postupne umelecké diela, architektonické riešenia významných budov.

Edukačné ciele (čiastkové ciele):

- byť spôsobilý experimentovať s vlastnosťami farieb pri výtvarnom vyjadrovaní vlastných názorov a pocitov,
- byť spôsobilý tvorivo využívať rôzne výtvarné techniky a materiály v rôznych polohách pri výtvarnom vyjadrovaní,
- podporovanie sociálnych kompetencií pri vnímaní výtvarných umeleckých diel,
- prezentovanie osobnostných a komunikatívnych kompetencií pri hodnotení výtvarných umeleckých diel.

Návrh jednotlivých aktivít v projekte:

1. Aktivita

	
<p>Gustáv Mallý: Autoportrét</p>	<p>Jonáš, 5 rokov</p>
	
<p>Lenka, 5 rokov</p>	<p>Kristína, 6 rokov</p>

Výtvarný problém: Hľadanie tvaru v rozfúkanom tuši, upravenie výkresu tak, aby bola škvrna jej prirodzenou súčasťou

Výtvarný námet: Stala sa nehoda

Výtvarné inštrumenty: výkres, farbičky, tuš

Výtvarná technika: rozfúkavaný tuš

Spôsob realizácie:

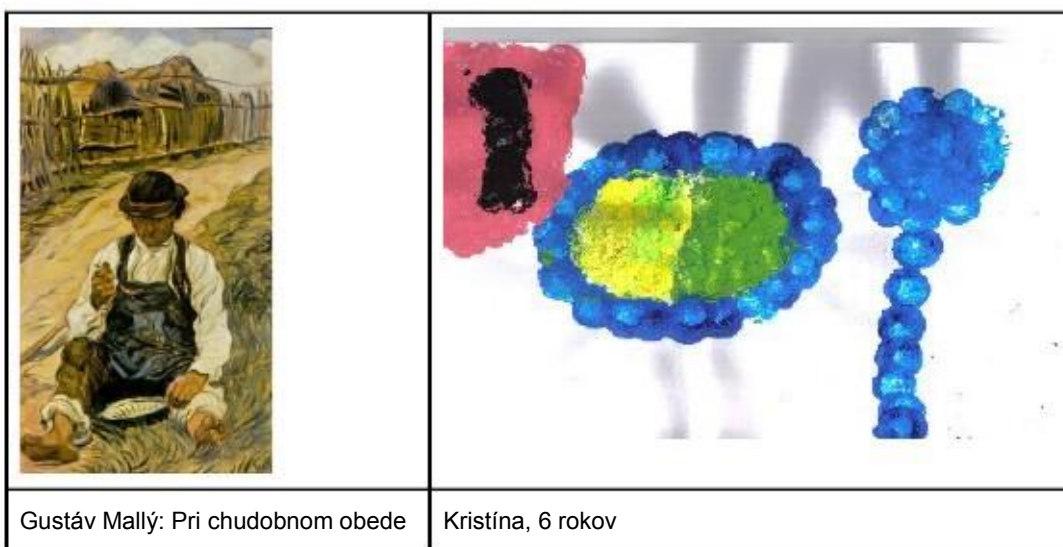
Motivácia – Maliar Gustáv si sadol na svoju obľúbenú stoličku pred zrkadlo a rozhodol sa, že namaľuje sám seba. Zobral si tuš a tenký štetec. Štetec namočil do tušu a práve, keď ho vyťahoval, niekto zaklopal na dvere. Keď sa postavil, drgol do stolíka a tuš sa mu vylial na výkres. Za dverami nikto nestál. Tak si namosúrený sadol a rozmýšľal, čo má s tým pokazeným výkresom spraviť. My mu ukážeme, že aj z výkresu, na ktorom je škvrna, sa dá spraviť pekný obraz.

Realizácia – Deti dostanú výkresy a na ne im kvapnú tuš. Úlohou detí je tuš rozfúkať po výkrese rôznymi smermi. Zatiaľ čo tuš schne, deti sa s pedagógom porozprávajú o tom,

čo vo svojom rozfúkanom tuši vidia, čo im škvrna pripomína. Keď tuš uschne, deti s využitím farbičiek dotvárajú, dokresľujú škvrnu tak, aby vyzerala prirodzene a výkres ako umelecký obraz.

Forma hodnotenia – Každé dieťa predstaví ostatným svoje dielo, porozpráva, čo v danej škvrne videlo a ako sa snažilo ju zamaskovať, aby bola súčasťou výkresu.

2. Aktivita

Výtvarný problém: Namáčaním korkovej zátky do farby znázorňovať jedlo (obed)

Výtvarný námet: Obed pre chudobného človeka

Výtvarné inštrumenty: výkres, temperové farby, korková zátka

Výtvarná technika: technika tlače – odtlačky korkovej zátky

Spôsob realizácie:

Motivácia – Deti, aj tento obraz namaľoval Gustáv Mallý. Čo na ňom vidíte?

Pomenoval ho „Pri chudobnom obede“. Čo asi ujo obeduje? Tento ujo je chudobný, nemá na výber, ale my mu namaľujme chutný a bohatý obed. Dobré?

Realizácia – Deti dostanú výkres, temperové farby a korkové zátky. Ich úlohou je korkovú zátku namočiť do temperových farieb a bodmi na výkres postupne znázorňovať jedlo – obed podľa vlastnej predstavy.

Forma hodnotenia – Každé dieťa ukáže svoj výkres a povie, aké jedlo (obed) znázornil (prichystal) pre chudobného uja a prečo.

3. Aktivita

Výtvarný problém: Vymodelovať z cesta produkty, ktoré by sa mohli predávať na trhu

Výtvarný námet: Na trhovisku

Výtvarné inštrumenty: voda, múka, soľ, miska, podložka

Výtvarná technika: modelovanie

Spôsob realizácie:

Motivácia – Tento obraz sa volá Pezinský trh. Boli ste už niekedy na trhu? Kde? Čo ste tam videli a čo tam predávali? My si v triede spravíme tiež trh. Ale najprv musíme niečo vyrobiť, aby sme mali čo predávať. Vymodelujeme rôzne predmety na predaj. Čo by sa asi tak dalo predávať na trhu?

Realizácia – Pedagóg prichystá cesto. Každé dieťa dostane približne rovnaký kus na modelovanie. Modeluje produkty, ktoré uzná za vhodné a bude ich vedieť na trhu predáť. Keď už niečo vymodeluje a ešte chce ďalej modelovať, pedagóg mu pripraví ďalšie cesto.

Deti sa na záver zahrajú na trh. Polovica predáva a polovica kupuje, potom sa vymenia. Podložky s cestom rozmiestnia po stoloch a nakupujúci si vyberá z produktov.

Forma hodnotenia – Pedagóg sa opýta detí, komu sa ktorý výrobok najviac páčil a čo si na trhu v triede kúpil. Výrobky si vyložia na výstavu.

4. Aktivita

Výtvarný problém: Odkrývacou technikou znázorňovať na výkrese, ktorý je natretý voskovou sviečkou a tušom, svoju rodinu

Výtvarný námet: Moja rodina

Výtvarné inštrumenty: výkres, voskové sviečky, štetec, tuš, drievko s ostrou hranou

Výtvarná technika: odkrývacia technika

Spôsob realizácie:

Motivácia – Deti, čo je to rodina? Kto môže byť členom rodiny? Maliar na tomto obraze tiež maľoval rodinu. Kto je na obraze?

Realizácia – Deti počas ranných hier dostanú výkres a voskové sviečky. Voskom prekryjú celú vrstvu výkresu a potom ho premaľujú tušom. Po chvíli, keď tuš uschne, odkrývajú s drievkom, ktoré má ostrú hranu plochy, a postupne kreslia postavy, ktoré znázorňujú ich rodinu.

Forma hodnotenia – Každé dieťa má možnosť predstaviť členov svojej rodiny, ktorých zobrazilo na výkrese.

5. Aktivita

Výtvarný problém: Namaľovať prírodu klovatinou, vymaľovať ju pastelkami a zmyť klovatinu vodou

Výtvarný námet: Krajina, ktorú som navštívil/a

Výtvarné inštrumenty: klovatina, štetec, pastelky, výkres

Výtvarná technika: odkrývacia technika kolovatinou a pastelom

Spôsob realizácie:

Motivácia – Ukážeme deťom obraz krajiny Gustáva Mallého. Toto je krajina. Ale krajinou sa nazýva aj Slovensko, Nemecko a pod. Aké krajiny, miesta ste navštívili? Kto sa zapojí do rozhovoru, porozpráva, ako vyzerala krajina, miesto, ktoré navštívil, čo tam robil, prečo tam bol, čo tam videl, ako sa tam cítil a pod. Po krátkom rozhovore deti maľujú krajinu, ktorú predtým verbálne opisovali.

Realizácia – Deti na výkres maľujú so štetcom, ktorý si namáčajú do klovatiny. Maľujú ľubovoľnú krajinu, miesto, ktoré navštívili. Keď klovatina uschne, plocha sa zamaľuje pastelkami. Potom sa výkres umyje vodou – klovatina sa zmyje a stopa pastelky tam ostane.

Forma hodnotenia – Pedagóg hodnotí aktivitu a tvorivosť detí. Spolu s deťmi vyhodnotí najlepšie práce, najzaujímavejšie zobrazenia krajíniek.

6. Aktivita

	
	
<p>Nikola, 6 rokov</p>	<p>Kristína, 6 rokov</p>

Výtvarný problém: Zobraziť slovenský kroj kriedou

Výtvarný námet: Slovenský ľudový kroj

Výtvarné inštrumenty: krieda, výkres A4, voda s nádobou, obrázky krojov

Výtvarná technika: maľba mokrou kriedou

Spôsob realizácie:

Motivácia – Viete, ako sa kedysi obliekali vaše prababičky a pradedovia? Nosili kroje.

Viete, ako kroje vyzerajú, z čoho sa skladajú? Nohavice, blúzka, vesta alebo sukňa, zásterka, čižmy atď. Ako pomôcku má učiteľka obrazový materiál. My si teraz nakreslíme

také kroje kriedou. Ale predtým, ako začneme, zaspievame si nejakú ľudovú pieseň (napr. Anička, dušička).

Realizácia – Učiteľka rozdá deťom výkres, kriedu, nádobu s vodou. Deti si môžu vybrať, či chcú robiť dievčenský alebo chlapčenský kroj. Kroj robia na celý výkres. Na suchý papier maľujú mokrou kriedou.

Forma hodnotenia – Každé dieťa predstaví svoj kroj, či kreslil dievčenský alebo chlapčenský kroj a z čoho sa skladá. Spoločne hodnotia pestrosť použitia farieb, umiestnenie a veľkosť namaľovaného kroja na ploche výkresu.

7. Aktivita

Výtvarný problém: Pokúsiť sa z kúskov farebného papiera zobrazit' kostol

Výtvarný námet: Kostol

Výtvarné inštrumenty: výkres, farebný papier, lepidlo, ceruzka

Výtvarná technika: papierová mozaika

Spôsob realizácie:

Motivácia – Viete, čo sa nachádza takmer v každom meste aj dedine? Je to vysoká budova, má zvonec, ľudia sa tam chodia modliť, je to kostol. U vás, kde bývate, máte kostol? Maliar Gustáv Mallý namaľoval takýto kostol (ukážka obrazu). Pokúste sa nakresliť tiež kostol, ale taký, aký máte u vás v dedine/v meste. Deťom opíšeme postup

– farebný papier nastriháte alebo natrháte a nalepíte ho na výkres tak, aby z neho vznikol obrázok kostola.

Realizácia – Deti dostanú výkres, lepidlo, farebný papier a ceruzku. Učiteľka im ukáže, ako majú postupovať. Ak chcú, môžu si kostol predkresliť, ale nemusia. Farebný papier si natrhajú na malé kúsky a lepia ho na výkres podľa predkreslených tvarov alebo podľa predstavy. Postupne by mal vznikať obrázok budovy kostola.

Forma hodnotenia – Deti zhodnotia tvorbu svojich kamarátov, pedagóg aktivitu detí a udržiavanie čistoty pri práci s lepidlom.

8. Aktivita

Výtvarný problém: Voskovými pastelkami namaľovať osobu hrajúcu na ľubovoľnom hudobnom nástroji, potom celú plochu namaľovať tmavou vodovou farbou

Výtvarný námet: Hudobníci

Výtvarné inštrumenty: výkres, voskový pastel, tmavé vodové farby, štetec, nádoba s vodou.

Výtvarná technika: technika s voskovou rezervou

Spôsob realizácie:

Motivácia – Deti, zaspievame si pesničku, ktorú ste sa naposledy učili a ja vám ju zahrám na klavíri. Na obraze Gustáva Mallého tiež starší pán hrá na hudobnom nástroji.

Viete, ako sa ten hudobný nástroj volá? A aké hudobné nástroje ešte poznáte? Ako vyzerajú, ako sa na nich hrá? (Použijeme obrázky s hudobnými nástrojmi.) My si teraz

spravíme taký malý orchester. Pokúste sa nakresliť osobu, ktorá hrá na nejakom hudobnom nástroji. Môžete sa inšpirovať obrazom Gustáva alebo obrázkami hudobných nástrojov.

Realizácia – Deti voskovým pastelom namaľujú na plochu celého výkresu osobu hrajúcu na hudobnom nástroji. Potom celú vrstvu výkresu namaľujú tmavou vodovou farbou.

Forma hodnotenia – Každé dieťa ukáže svoj výkres a povie, na akom hudobnom nástroji hrá postava na jeho výkrese. Pedagóg hodnotí tvorivosť, realizáciu a samotné nápady detí.

9. Aktivita

Výtvarný problém: Maľovanie voskom a vodovými farbami na biely textil

Výtvarný námet: Obrúsok do kuchynky

Výtvarné inštrumenty: biely textil, sviečka, štetec, vodové farby

Výtvarná technika: vosková batika

Spôsob realizácie:

Motivácia – Deti, kto vie, ako sa volá miestnosť, kde sa varí obed? My v škôlke máme takú miestnosť? Pôjdeme sa tam pozrieť – deti idú na exkurziu do kuchyne MŠ a s pedagógom si porozprávajú, čo všetko sa tam nachádza. Vy máte doma aké predmety v kuchyni? Naši predkovia mali takúto kuchyňu – pedagóg ukáže obraz Gustáva Mallého a s deťmi sa porozprávajú, čo na obraze vidia. Mnoho predmetov si vyrábali do kuchyne sami. Aby sme si skúsili, aké to je, vyrobíme si do kuchyne obrúsky, ktoré potom môžeme používať napríklad pod poháre.

Realizácia – Na textil (nastrihané kúsky starej plachty) namaľujú deti roztopeným voskom ľubovoľný obrázok (odporúčame väčšie tvary). Následne obrázok vymaľujú vodovými farbami.

Forma hodnotenia – Pedagóg zhodnotí úspešnosť detí pri maľbe na látku, ich fantáziu a tvorivosť. Kúsky textilu môže pedagóg aj zošiť a vznikne veľký obrus, ktorý môžu v triede použiť.

10. Aktivita

Výtvarný problém: Lepením rôzneho materiálu na výkres vytvoriť dedinu alebo mesto

Výtvarný námet: Dedina/Mesto, v ktorom bývame

Výtvarné inštrumenty: výkres, rôzne druhy látok, nožnice, lepidlo, prírodný a technický materiál

Výtvarná technika: koláž

Spôsob realizácie:

Motivácia – Viete, ako sa volá dedina/mesto, do ktorej/ého chodíte do škôlky? Čo všetko sa v nej nachádza? – rozhovor o základných veciach, ktoré sa nachádzajú takmer v každej dedine/meste. Vyskytuje sa v tej dedine/meste aj niečo výnimočné, čo sa nenachádza v každej dedine/meste? Na aké miesto pošlete cudzinca, ktorý navštívi vašu škôlku a chce vidieť najkrajšiu časť dediny/mesta? Sú ľudia, ktorí by chceli vidieť vašu dedinu, ale bývajú veľmi ďaleko. Preto sa im teraz pokúsite znázorniť dedinu/mesto, v ktorej/ktorom bývate tak, aby mali o nej aspoň obraz.

Realizácia – Deti, ktoré navštevujú materskú školu na dedine, znázorňujú dedinu a deti z materskej školy nachádzajúcej sa v meste znázorňujú mesto. Učiteľka rozdelí deti do skupín. Každá skupina má k dispozícii látky, z ktorých si vystrihujú domčeky, okná, oblaky či iné veci, ktoré sa nachádzajú v dedine/v meste, a rôzny technický a prírodný materiál ako doplnok. Členovia skupiny si tieto veci pripravia a po vzájomnej dohode ich nalepujú na výkres. Výsledkom ich spoločnej práce by mala byť koláž dediny/mesta.

Forma hodnotenia – Každé dieťa predstaví časť, ktorou prispel do spoločného diela, a povie, ako sa mu tvorilo v skupine. Pedagóg zhodnotí spoluprácu detí, ich vzájomné doplňovanie sa a spôsob komunikácie medzi deťmi pri vytváraní spoločného diela.

3.3 Projekt Výtvarné umenie a rozprávka

Rozprávka predstavuje samostatný žáner detskej literatúry. Dominuje v žánrovej skladbe detí predškolského veku. Rozprávka však môže mať väčší čitateľský záber a pri náročnejšie inštrumentovaných rozprávkach s hlbším alegoricko-symbolickým významom môže poskytovať morálny a estetický zážitok.

Rozprávka predstavuje možnosť na rozvoj detskej predstavivosti a tvorivosti, ktorá je dôležitá pre ich zdravý duševný a osobnostný rast.

Základnou vlastnosťou rozprávky je, že dobro víťazí nad zlom, a ak sú použité prvky zla, tak toto zlo je prísne potrestané. Rozprávka sa zakladá na fantastike, ktorá sa prejavuje v rôznych kategóriách v texte. Môže to byť v čase, v deji, v postavách alebo v priestore.

Autorka projektu: Bc. Anna Maderičová, projekt bol riešený v rámci bakalárskej práce: Odlišnosti v používaných symboloch v zobrazovaní rozprávky vo výtvarnom vyjadrení detí predškolského veku, PdF UK Bratislava, 2010, školiteľka: doc. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

Výkonové štandardy (špecifické ciele)

Prejaviť zručnosť a praktickú tvorivosť pri vytváraní produktov prostredníctvom výtvarných techník (PMO – PRÍRODA)

Kresliť uvoľnenou rukou, plynulo a smelo (PMO – JA SOM)

Zhotoviť výtvary z rozmanitého materiálu, rôznymi technikami, uplatňovať pri tom technickú tvorivosť (PMO – JA SOM)

Zaujať pozitívny postoj k zvieracej ríši (KOG – PRÍRODA)

Počúvať s porozumením (KOG – ĽUDIA)

Reagovať slovné na jednoduché otázky viacslovnou odpoveďou (KOG – ĽUDIA)

Kresliť, maľovať, modelovať podľa vlastnej fantázie, predstáv na tému (SEM – KULTÚRA)

Kresliť, maľovať, modelovať, plošne a priestorovo zobrazovať ľudskú a zvieraciu postavu (SEM – KULTÚRA)

Počúvať s porozumením a citovým zaangażovaním detskú autorskú rozprávku (SEM – KULTÚRA)

Názov projektu: O tom, kto je múdry (Blažková, 1998)

Veková skupina: 5 – 6 rokov

Časové rozpätie: týždeň – v rámci Mesiaca knihy

1. Aktivita

Edukačný cieľ (čiastkový cieľ): Byť spôsobilý kresliť zvieraciu postavu s uplatnením princípov portrétovej kresby

Výtvarný námet: Ako si mačky kúpili televízor – J. Blažková

Výtvarný problém: Kresba zvieracej postavy v podobe portréту

Výtvarná úloha: Nakreslite Lízičke a Princine spoločný portrét.

Výtvarné inštrumenty: kniha s rozprávkou, dve mačky (z výkresu, maňušky), zásterky, stoličky, magnetická tabuľa/nástenka, magnetky/špendlíčky, obrázky vecí, čo sú v rozprávke (obraz deda Čičina, váza), výkresy A4, farbičky, pastelky, prípadne podložky/obrusy

Motivácia: Rozhovor o knihách, o obľúbených knihách a hlavných hrdinoch detí.

Následne si prečítame daný úryvok. Po prečítaní úvodu rozprávky „prídu“ medzi nás dve mačky, jedna s modrými očami a druhá s ružovými očami. Spolu s deťmi dotvoríme mačky, pridáme im zásterky a následne spolu vytvoríme scénu na magnetickú tabuľu/nástenku, ako to u týchto mačiek vyzerá. Potom mačky začnú rozprávať o portréte deda Čičina a že by vedľa neho mali rady i ony spoločný portrét.

2. Aktivita

Edukačný cieľ (čiastkový cieľ): Byť spôsobilý zachytiť prostredníctvom techniky kreslenia zvieracie postavy v určitých situáciách podľa obsahu vypočutého príbehu

Výtvarný námet: Ako si mačky kúpili televízor – J. Blažková

Výtvarný problém: Kresba zvieracích postáv

Výtvarná úloha: Nakreslite Ďalekú krajinu z rozprávky. Nakreslite, čo vás na deji zaujalo.

Výtvarné inštrumenty: kniha, mačky, výkresy A4, farbičky, pastelky, kriedy, sladká voda, handričky, tuš

Motivácia: Deťom prečítame ukážku, zahráme sa na postavy z úryvku rozprávky a vyzveme deti na stvárnenie deja/postavy, ktorá ich v príbehu zaujala. Môžeme použiť i portréty mačiek, ktoré sme si nakreslili.

3. Aktivita

Edukačný cieľ (čiastkový cieľ): Podnecovanie komunikatívnych a osobnostných kompetencií pri výtvarnom zobrazovaní postáv z príbehu so zámerom vytvoriť plagát/koláž

Výtvarný námet: Ako si mačky kúpili televízor – J. Blažková

Výtvarný problém: Vytváranie zvieracích a ľudských postáv formou koláže

Výtvarná úloha: Vytvorte Zajačiu estrádu z rozprávky. Vytvorte, čo vás v deji najviac zaujalo.

Výtvarné inštrumenty: kniha, mačky, výkresy A4, farebný papier, lepidlo, štetce/mištičky, handričky

Motivácia: Deťom prečítame ukážku. Odpovieme na hádanku, porozprávame sa o kúzelníkoch a vyzveme deti na stvárnenie deja/postavy, ktorá ich zaujala. Aj tu môžeme použiť vytvorené mačky.

4. Aktivita

Edukačný cieľ (čiastkový cieľ): Byť spôsobilý vypočuť si autorskú rozprávku a následne zachytiť v kresbe obsah a postavu, ktorá dieťa v rozprávke zaujala

Výtvarný námet: Ako si mačky kúpili televízor – J. Blažková

Výtvarný problém: Kresba ľudskej postavy

Výtvarná úloha: Nakreslite kráľovnú z rozprávky. Nakreslite, čo vás v deji najviac zaujalo.

Výtvarné inštrumenty: kniha, mačky, výkresy A4, farbičky, pastelky

Motivácia: Deťom prečítame ďalšiu ukážku. Porozprávame sa o kráľovných a princeznách, zahráme sa na princeznú Ruženku a deti vyzveme, aby nakreslili dej/postavu, ktorá ich v príbehu zaujala.

5. Aktivita

Edukačný cieľ (čiastkový cieľ): Byť spôsobilý plošne zobraziť zvieraciu postavu s využitím techniky maľovania

Výtvarný námet: Ako si mačky kúpili televízor – J. Blažková

Výtvarný problém: Maľba zvieracej postavy

Výtvarná úloha: Namaľujte žirafu.

Výtvarné inštrumenty: kniha, mačky, výkresy A3, vodové/temperové farby, štetce (prípadne nič – maľba prstami), mištičky, handričky, obrusy

Motivácia: Deťom prečítame ukážku. Porozprávame sa o živote žiráf, o ich domove. Deti vyzveme k namaľovaniu žirafy a popri dokončovaní ich výtvarných diel môžeme dočítať daný úryvok rozprávky.

6. Aktivita

Edukačný cieľ (čiastkový cieľ): Byť spôsobilý ilustrovať dej vypočutej rozprávky s využitím vlastnej tvorivosti pri dokončení deja

Výtvarný námet: Ako si mačky kúpili televízor – J. Blažková

Výtvarný problém: Kresba deja podľa predstavy

Výtvarná úloha: Nakreslite, čo by mačky Princina a Lízička ešte mohli pozerat' v televízii, ak by sa im nepokazila.

Výtvarné inštrumenty: kniha, výkresy A4, farbičky, pastelky, mačky

Motivácia: Deťom prečítame ukážku. Pripomenieme si, čo všetko pozerali, a porozprávame sa o tom, čo deti pozerajú v televízii. Následne zadáme deťom problémovú úlohu.

Zhodnotenie projektu:

Projekt prebiehal podľa pripravených aktivít a priniesol veľmi zaujímavé výsledné produkty. Edukačné aktivity boli zamerané na sprostredkovanie výtvarného umenia deťom v materskej škole.

3.4 Projekt Výtvarné umenie a ilustrácia

Hlavný cieľ projektu: Na základe utvárania pojmu ilustrácia si uvedomovať, že práve ilustrácia je dôvod, pre ktorý sa oplatí zaujímať sa o výtvarné umenie. Výtvarnými hrami s ilustráciou chceme zvýšiť u detí záujem o výtvarné umenie.

Autorka projektu: Bc. Milada Horváthová, projekt bol riešený v rámci bakalárskej práce: Aplikácia ilustrácie vo výtvarnej edukácii v materskej škole, PdF UK Bratislava, 2009, školiteľka: doc. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

Výkonové štandardy (špecifické ciele)

oblasť perceptuálno-motorická

okruh JA SOM

- zachovať v pracovných a technických činnostiach návyky poriadku a čistoty
- zhotoviť výtvary z rozmanitého materiálu
- využívať koordináciu zraku a ruky
- držať správne grafický materiál rôznej hrúbky

oblasť kognitívna

okruh JA SOM

- aplikovať poznatky o svojom tele pri zobrazovaní ľudskej postavy

okruh L'UDIA

- uplatňovať individuálne farebné videnie
- uplatňovať na základe vlastného pozorovania farebnú rozmanitosť vo výtvarných produktoch
- zostaviť z rozstrihaných obrázkov útvary podľa predlohy
- počúvať s porozumením
- reagovať neslovne na otázky a pokyny
- komunikovať jednoduchými vetnými konštrukciami v štátnom jazyku

oblasť sociálno-emocionálna

okruh JA SOM

- uvedomovať si a uplatňovať vlastnú jedinečnosť a vlastné nápady so zreteľom na jedinečnosť iných detí v skupine
- hodnotiť svoje vlastné schopnosti v rôznych činnostiach
- nadviazať verbálny kontakt s inými deťmi a dospelými
- počúvať s porozumením
- rozširovať si pasívnu i aktívnu slovnú zásobu
- uplatniť aktívnu slovnú zásobu

okruh L'UDIA

- komunikovať otvorene bez bariér a predsudkov
- prijať v rozhovore s inými deťmi názorovú odlišnosť
- hodnotiť a rozlišovať pozitívne i negatívne charakterové vlastnosti postáv z príbehu

okruh PRÍRODA

- citlivo vnímať krásu prírody, jej čaro a jedinečnosť
- prejavovať vzťah a ochranárske postoje k prírodnému prostrediu
- rozprávať pocity, zážitky, dojmy zo starostlivosti o prírodu a zobrazovať ich

okruh KULTÚRA

- prejavovať radosť z hry
- uplatňovať tvorivosť v hre
- experimentovať s vlastnosťami farieb a uplatňovať ich tvorivé variácie
- kresliť a maľovať podľa vlastnej fantázie, predstáv i na tému, rôznymi technikami a s použitím rôzneho materiálu
- vnímať a pozorovať krásu umeleckých diel
- hodnotiť umelecké diela

- počúvať s porozumením autorskú rozprávku
- reprodukovat' voľne autorské rozprávky
- vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami pocity a dojmy z rozprávok

(Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie, 2008)

Edukačné ciele (čiastkové ciele):

- Podnecovanie osobnostných kompetencií pri aktívnom sebvýjadrovaní sa detí prostredníctvom výtvarného umenia.
- Prezentovanie porozumenia pri tematickom výtvarnom zobrazení zážitkov z vypočutej rozprávky.
- Rozvíjanie osobnostných kompetencií pri hrovom experimentovaní s výtvarným materiálom a skúmaní jeho vlastností a možností.
- Stimulovanie kritického myslenia pri hodnotení vlastných výtvarných výtvorov a výtvorov iných detí so zámerom obhájiť svoj názor a rešpektovať názory iných.
- Aktivizovanie tvorivého myslenia pri výtvarnom zobrazovaní na základe predstavy obsahovo a výtvarne bohato rozvinutého námetu, ako aj odvážnejšieho, čitateľnejšieho a technicky dokonalejšieho výtvarného prejavu.
- Podnecovanie komunikatívnych kompetencií pri aktívnom participovaní na dialógu o rozprávke, rozprávkových postavách, obsahu s dôrazom na uplatnenie aktívnej slovnej zásoby, kladenie otázok, dramatizáciu.
- Podporovanie písomnej produkcie pri tvorbe vlastnej knihy so zámerom dotvoriť, doplniť obrázky jednoduchým textom prostredníctvom grafém alebo fiktívneho písma.
- Aktivizovanie poznania pri reprodukovaní obsahu deja rozprávky, opisovaní a identifikovaní rozprávkových postáv prostredníctvom „čítania“ vlastnej ilustrácie rozprávky.

Zdôvodnenie projektu: .

Deti sa prostredníctvom ilustrovaných kníh zoznamujú s umením spôsobom, ktorý je im blízky. I keď deti predškolského veku vnímajú knihu prostredníctvom obrázkov, potrebujú pomoc dospelého, ktorý im prečíta text.

V materskej škole sa pedagógovia venujú ilustrácii väčšinou po dočítaní rozprávky, keď si spoločne s deťmi poprezerajú obrázky alebo nakreslia ilustrácie k prečítanému príbehu. Pripomeňme si, že ilustrácia rozvíja celú osobnosť dieťaťa, jeho vnímanie, intelekt, pamäť, fantáziu, zvyšuje kultúru hovoreného a písaného slova, muzikálne schopnosti a tiež verbálnu a neverbálnu komunikáciu. Pomáha dieťaťu poznávať estetické hodnoty, vnáša dieťa do sveta fantázie, učí ho rozvíjať vkus a tiež pochopiť zmysel umeleckého diela. Ilustrácia vytvára priestor na výtvarnú činnosť i pohybovú aktivitu. Ak spojíme čítanie rozprávky a činnosti s ilustráciou, získame možnosť, ako podnecovať rozvoj individuálnych zvláštností dieťaťa, vyšší stupeň jeho obrazotvornosti, fantázie, ako kultivovať a rozvíjať detskú náklonnosť pre umenie v ranom veku. Najvhodnejšou formou práce s ilustráciou je hra a spontánne činnosti, ktoré pramenia z citových zážitkov detí, pretože emocionálne prežívanie dieťa dokáže stvárniť svojbytným výtvarným prejavom.

V tomto projekte chceme ukázať, že edukačné aktivity a činnosti s ilustráciou sú rôznorodé a bohato sa v nich uplatňujú medziokruhové vzťahy.

Rozhodli sme sa pre prácu s ilustráciami Ľuby Končekovej-Veselej z knihy *Drak Plamienok* od spisovateľa Jána Uličianskeho.

Uvedené aktivity majú prebudiť u detí záujem o ilustráciu a hravou formou majú rozvíjať tvorivosť a nápaditosť detí, pričom sa rešpektujú ich individuálne osobitosti.

Cieľová skupina:

Projekt je vypracovaný pre 6-ročné deti v materskej škole.

Aktivity projektu:

Aktivita č. 1

Výtvarný problém: Dotvorenie rozprávky prostredníctvom ilustrácií v knihe *Drak Plamienok*.

Výtvarný námet: Vymysli príbeh

Výtvarné inštrumenty: kniha *Drak Plamienok* – Ján Uličiansky

Návrh na realizáciu:

Deti sa zoznámia s novou knihou, jej autorom i ilustrátorom. Vyložia ich portréty na tabuľu. Prezerajú si ilustrácie v knihe, pomenúvajú zobrazené predmety a javy, hľadajú medzi nimi vzájomné vzťahy. Úlohou detí je na základe obrázkov porozprávať príbeh

a dať rozprávke názov. Na záver si vypočujú prvú kapitolu z rozprávky, porovnajú svoje návrhy so skutočnou rozprávkou.

Aktivita č. 2

Výtvarný námet: Princezná z rozprávky

Výtvarný problém: Kolorovanou kresbou znázorniť portrét princeznej, zamerať sa na detaily, dotvoriť maľovaním a farebným pieskom. Pri kreslení ľudskej figúry sústrediť pozornosť na detail.

Výtvarné inštrumenty: výkresy, voskové pastelky, vodové farby, farebný piesok, štetec, lepidlo

Návrh na realizáciu:

Stručne si priblížime obsah prečítanej rozprávky, pozrieme ilustrácie princeznej.

V rozhovore sa zameriame na oblečenie a vlastnosti princezien, deti sa pokúsia napodobniť ich chôdzu a správanie. Zopakujeme si časti ľudského tela i rôzne druhy

oblečenia. Deti voskovým pastelom nakreslia postavu – princeznú. Zamerajú sa na detaily postavy i šiat a rôzne doplnky. Niektoré časti kresby vymaľujú vodovými farbami, iné dotvoria lepením farebného piesku.

Vyhodnotenie prevedieme formou porovnávania veľkosti, farebnosti alebo rôznych doplnkov princezien. Deti môžu určiť, ktorá princezná je najveselšia, najsmutnejšia.

Aktivita č. 3

Výtvarný námet: Auto vojvodu Fumusa

Výtvarný problém: Pokus o vyzobrať dej a zachytenie atmosféry v kráľovstve po príchode vojvodu Fumusa z rozprávky Drak Plamienok. Pokus o ilustráciu rozprávky.

Výtvarný materiál: paličky, tuš, vodové farby, voskové pastelky, výkres

Návrh na realizáciu:

Pripomenieme si časť rozprávky, v ktorej prichádza do kráľovstva vojvoda Fumus.

Porozprávame sa o znečisťovaní ovzdušia, o jeho vplyve na zdravie ľudí, o ochrane

životného prostredia. Deti kreslia paličkou namočenou do tušu ilustráciu danej časti rozprávky. Dotvorí vymaľovaním pastelkami a vodovými farbami.

Z detských výtvarných diel urobíme výstavku a deti môžu hádať, čo zobrazujú jednotlivé obrázky.

Aktivita č. 4

Výtvarný námet: Flórinka a Fumus

Výtvarný problém: Meniť výraz tváre farbou, vyjadriť charakter postavy.

Výtvarný materiál: sadrové odliatky tvárí, temperové farby, štetec, lepidlo, bavlnky, ozdobná stuha

Návrh na realizáciu:

Porozprávame sa o postavách z rozprávky, ktoré deti doteraz spoznali – princezná Flórinka a vojvoda Fumus. Deti vyjadrujú svoje názory na ich správanie i povahové vlastnosti. Dáme deťom sadrové odliatky a vyzveme ich, aby sa z nich pokúsili vytvoriť obe postavy. Umožníme im, aby si samy zvolili farby, ktoré chcú použiť pri maľovaní.

Vlasy môžu vytvoriť nalepením bavlnky, ozdobnej stuhy, poprípade materiálom, ktorý si vyberú.

Na záver každé dieťa predstaví svojho hrdinu. Vysvetlí, aké farby použilo, prečo a čo znázorňujú.

Aktivita č. 5

Výtvarný námet: Čo videla princezná, keď sa pozerala z okna

Výtvarný problém: Znázorniť prostredie typické pre danú situáciu.

Výtvarný materiál: výkres, fixky, kriedy, mlieko, štetec, tempera, palička

Návrh na realizáciu:

Opäť si pripomenieme obsah rozprávky. Vyzveme deti, aby rozprávali svoje zážitky z návštevy hradu počas výletu s rodičmi. Porozprávame sa o tom, ako hrad vyzerá, koľko má poschodí, prirovnáme ho k našej materskej škole, ktorá má len jedno

poschodie. Deti rozprávajú o tom, čo všetko by mohla princezná vidieť z jednotlivých poschodí. Pozrú si výhľad z okna materskej školy, všímajú si, čo vidia. Najskôr deti nakreslia princeznú, ako sa pozerá z okna, potom dokreslia okenný rám. Do okna kriedou namočenou v mlieku kreslia svoje predstavy. Rám okna vymaľujú hustou temperou, do ktorej paličkou vyryjú rôzne vzory. Hotové okná môžeme roztriediť podľa toho, z ktorého poschodia je možné vidieť zobrazený výhľad.

Aktivita č. 6

Výtvarný námet: Dokresli hrad

Výtvarný problém: Vybraný detail dotvárať do rôznoodej podoby.

Výtvarný materiál: kópia časti vybranej ilustrácie, farbičky

Návrh na realizáciu:

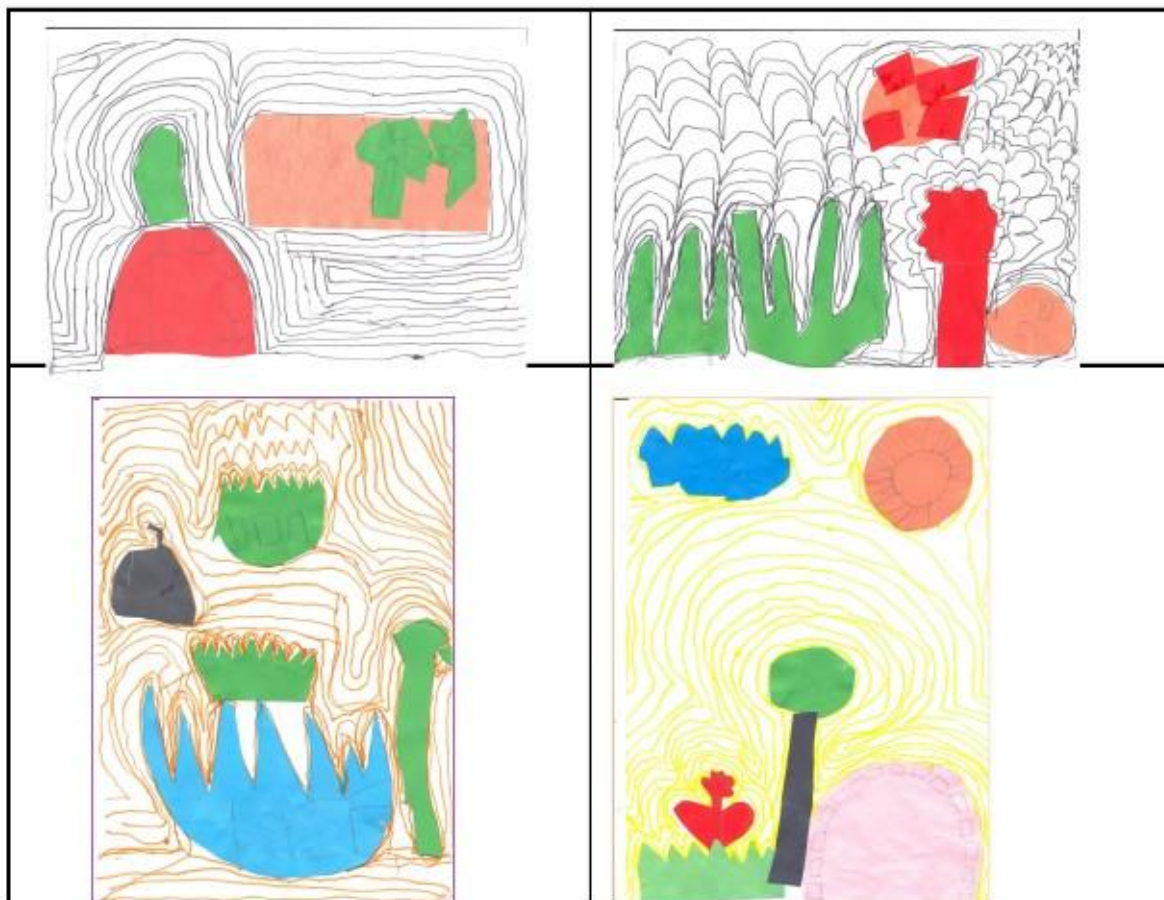
Prečítame deťom ďalšiu kapitolu z rozprávky. Popozeráme si ilustrácie, rozprávame sa o nich, deti vyjadrujú svoj názor a odôvodňujú ho. Porozprávame sa o hradoch, o ich veľkosti, rôznych tvaroch. Spoločne si poprezeráme fotografie rôznych hradov. Deti ich porovnávajú, hľadajú zhodné hrady alebo niektoré detaily.

Deti kreslia farbičkami na výkres, na ktorom je predkreslená časť hradnej veže. Ich úlohou je dotvoriť hrad do rôznoodej podoby.

Hotové kresby hradov dáme na nástenku. Deti môžu hľadať podobnosti so skutočnými hradmi, ktoré poznajú, o každom obrázku povedať, čo sa im na ňom páči.

Aktivita č. 7

Výtvarný námet: Plynové potrubie

Výtvarný problém: Vrstviť línie na vyplnenie priestoru. Vnímať líniu ako prostriedok, vďaka ktorému môže vzniknúť určitý tvar.

Výtvarný materiál: farebný papier, ceruzky, nožnice, lepidlo, fixky

Návrh na realizáciu:

Deti by už mali poznať takmer celú rozprávku, tak si porozprávame obsah. V rozhovore sa zameriame na plyn a jeho využitie, na úžitok i nebezpečenstvo. Spýtame sa detí, či už videli také plynové potrubie, ak áno, ako vyzerá. Vyzveme deti, či by vedeli z niečoho (zo stavebníc) vytvoriť potrubie. Porovnáme dĺžku potrubia jednotlivých detí. Vrátime sa späť k rozprávke a pripomenieme si, kde sa plyn nachádzal a kadiaľ viedlo potrubie, aby sa dostalo až k drakovi.

Ponúkneme deťom možnosť vytvoriť z papiera časť rozprávky s potrubím. Deti vystrihujú z farebného papiera detaily prostredia, kadiaľ viedlo potrubie, a nalepujú to na výkres. Nalepené detaily postupne obkresľujú fixkou, až vyplnia líniou celú plochu papiera.

Hodnotenie opäť necháme na deti. Hodnotia jednotlivé obrázky, odôvodnia svoj kladný i negatívny názor. Dávajú návrhy na zlepšenie.

Aktivita č. 8

Výtvarný námet: Dramatizácia rozprávky

Pomôcky: molitanové stavebnice, oblečenie a hračky, ktoré majú deti v triede k dispozícii

Návrh na realizáciu:

Túto aktivitu je vhodné zaradiť na koniec projektu, keď už deti poznajú celú rozprávku. Pripomenieme si názov knihy, autora i ilustrátora. Navrhujeme deťom hru na rozprávku. Postupne spoločne reprodukovujeme obsah rozprávky a zároveň vytvárame rôzne dekorácie súvisiace s rozprávkou (hrad, potrubie, auto) a dramatizujeme samotnú rozprávku. Nie je nutné pripraviť rekvizity, ktoré by sme chceli využiť v dramatizácii. Vhodnejšie je využiť detskú fantáziu a tvorivosť pri vymýšľaní a zhotovovaní rôznych doplnkov k rozprávke.

Na záver pochválime všetky deti za ich vynaliezavosť a šikovnosť.

Aktivita č. 9

Výtvarný námet: Lúka

Výtvarný problém: Zapúšťať farbu do navlhčeného podkladu. Farbou vyjadriť šťastie a pohodu.

Výtvarný materiál: výkres, štetec, tempery, voda

Návrh na realizáciu:

V rozhovore sa zameriame na lúku a jej zobrazenie v knihe. Pomenujeme farby, deti hádajú, akým spôsobom ilustrátor namaľoval lúku, ako na nás pôsobia farby na ilustrácii. Deti zapúšťajú farbu do navlhčeného podkladu, rozprávajú o svojich obrázkoch, aké kvety sú na ich lúke, akú vôňu tam môžu cítiť.

Aktivita č. 10

Výtvarný námet: Smutná krajina

Výtvarný problém: Farbou vyjadriť náladu, situácie, zobrazit' smutnú krajinu

Výtvarné inštrumenty: drevené farbičky, vodové farby, temperové farby, voskový pastel, štetce

Návrh na realizáciu: Porozprávame sa o ilustrácii, prečo je krajina celá sivá, prečo to tak ilustrátor namaľoval. Deti komentujú svoje dojmy, čo sa v tej krajine mohlo odohrať. Zdôrazníme ochranu životného prostredia. Porozprávame sa o dôsledkoch znečistenia prírody. Spýtame sa detí, či by aj ony vedeli namaľovať takú smutnú krajinu a akú techniku a aké farby by použili. Deti si samy zvolia, akými farbami chcú zobrazit' smutnú krajinu. K dispozícii majú drevené farbičky, voskový pastel, vodové a temperové farby. Farby môžu rôzne kombinovať. Z dokončených detských kresieb sa urobí výstavka, vyberáme najsmutnejšiu, najznečistenejšiu krajinu a tiež tú najmenej znečistenú. Spýtame sa detí, čo sa stalo v ich krajine, prečo použili konkrétne farby a čo chceli týmito farbami vyjadriť.

Aktivita č.11

Výtvarný námet: Veselá krajina

Výtvarný problém: Z jednotlivých detailov, ktoré deti vopred nakreslia, poskladať krajinu podľa svojich predstáv.

Výtvarné inštrumenty: drevené farbičky, pastelky

Návrh na realizáciu:

Rozhovorom nadviažeme na predchádzajúcu aktivitu. Opäť sa porozprávame o znečisťovaní prírody a o dôsledkoch. Poukážeme na krásu prírody, pestrosť farieb, tvarov a zvukov. Pokúsime sa napodobniť spev vtákov, žblnkanie potôčika, šum lístia. Vyzveme deti, aby sa zamysleli nad tým, ako by mala vyzerat' ich krajina, v ktorej by chceli bývať. Porozprávame sa, čo všetko by tam malo byť.

Jednotlivé detaily nakreslíme po obvode výkresu. Deti kreslia len tie detaily, ktoré chcú mať vo svojej krajine. Potom z týchto detailov poskladajú svoju veselú krajinu. Každé dieťa by malo použiť všetky detaily na svojom obrázku.

Hotové kresby vyhodnotíme. Všimáme si, či deti použili všetky detaily pri kreslení veselej krajiny. Ak niektorý detail vynechali, spýtame sa ich na príčinu. Porovnáваме farebnosť krajiniiek, vyberieme najfarebnejšiu, najveselšiu krajinu.

Aktivita č. 12

Výtvarný námet: Nájdi rozdiely

Výtvarný problém: Porovnať dve takmer zhodné kópie ilustrácie, dokresliť chýbajúce detaily.

Výtvarný materiál: kópie ilustrácie, farbičky

Návrh na realizáciu: Každé dieťa má k dispozícii dve kópie vybranej ilustrácie. Jedna môže byť farebná, druhá čiernobiela. Deti hľadajú rozdiely na ilustráciách a dokresľujú chýbajúce časti. Čiernobiela kópiu si môžu vyfarbiť. Hodnotenie je zamerané na kontrolu, či všetky deti našli chýbajúce časti.

Aktivita č. 13

Výtvarný námet: Nájdi hrad, princeznú, draka v inej knihe

Výtvarný problém: V detských knihách vyhľadávať ilustrácie od rôznych autorov, porovnávať ich, vyjadriť svoj názor a vedieť ho odôvodniť.

Výtvarný materiál: knihy z triednej knižnice

Návrh na realizáciu: V krátkosti si porozprávame obsah rozprávky o Drakovi Plamienkovi, popozreáme obrázky. Deti vo svojich knihách vyhľadávať ilustrácie, ktoré by sme mohli použiť na ilustráciu knihy Drak Plamienok. Vyjadrujú svoj názor na ilustrácie, hodnotia ich z vlastného pohľadu, zároveň svoj názor odôvodňujú. Môžeme si urobiť kópie vybraných ilustrácií a urobiť z nich novú knihu.

Aktivita č. 14

Výtvarný námet: Zahrajme sa na ilustrátorov

Výtvarný problém: Pokus o ilustráciu rozprávky.

Výtvarné inštrumenty: deti si vyberú výtvarné inštrumenty podľa voľby – ceruzky, pastelky, vodové farby, temperové farby, paličku s tušom, prstové farby

Návrh na realizáciu:

Túto aktivitu realizujeme, ak už deti poznajú dej celej rozprávky. V krátkosti si porozprávame obsah, poprezeráme ilustrácie. Pýtame sa detí na ich názor. Ktoré ilustrácie sa im páčia, ktoré nie a prečo. Čo podľa nich ilustrátor zabudol nakresliť, čo by nakreslili ony, keby boli ilustrátori.

Deti kreslia ilustráciu tej časti rozprávky, ktorá sa im najviac páčila, alebo kreslia ilustráciu, ktorá podľa nich v knihe chýba. Z hotových detských výtvarných prác urobíme výstavku. Deti hádajú, z ktorej časti je každý obrázok. Zoradíme obrázky podľa postupnosti. Môžeme si z nich urobiť knihu ilustrácií k rozprávke Drak Plamienok.

Aktivita č. 15

Výtvarný námet: Použi iné farby

Výtvarný problém: Vytvoriť novú farebnú škálu ilustrácie, vylúčiť farby, ktoré boli na pôvodnej reprodukcii.

Výtvarný materiál: xeroxové kópie ilustrácie, pastelky

Návrh na realizáciu:

Deti vyfarbujú xeroxové kópie ilustrácie rôznymi farbami, musia dodržať zásadu nepoužívať farby, ktoré sú použité na origináli ilustrácie.

Na záver porovnávame vyfarbené kópie, deti vyjadrujú svoj názor, ako na nich pôsobia jednotlivé farby, ktorá farebná kombinácia je najpôsobivejšia.

Aktivita č. 16

Výtvarný námet: Nájdi správny diel

Výtvarný problém: Doplniť chýbajúce časti obrázka vhodnými dielmi.

Výtvarný materiál: kópie prác detí z predchádzajúcej aktivity

Návrh na realizáciu:

Pripomenieme si predchádzajúcu aktivitu – deti vyfarbovali kópie ilustrácií s použitím len tých farieb, ktoré neboli na origináli.

Na každom obrázku je vystrihnutých zopár otvorov, do ktorých je potrebné doložiť chýbajúce časti.

Hodnotenie je zamerané na kontrolu, či deti vložili diely na správne miesto.

Aktivita č. 17

Výtvarný námet: Poskladaj obrázok kráľovstva – PUZZLE

Výtvarný problém: Z rozstrihaného obrázka poskladať celok.

Výtvarný materiál: rozstrihaná kópia ilustrácie

Návrh na realizáciu:

Deti skladajú rozstrihanú kópiu ilustrácie, môžu súťažiť, kto prvý poskladá obrázok.

Aktivita č. 18

Výtvarný námet: Zrkadlo pre princeznú

Výtvarný problém: Vytvoriť rám na zrkadlo, použiť prírodný i odpadový materiál

Výtvarný materiál: slané cesto, šišky, penový papier, korok, lepidlo, nožnice, práce z predchádzajúcej aktivity

Návrh na realizáciu:

Táto aktivita je pokračovaním aktivity o princeznách. Porozprávame sa s deťmi o tom, čo robia princezné celý deň, aký nábytok majú vo svojich izbách. Zameriame sa na zrkadlo. Deti hovoria svoje názory, opisujú rôzne formy zrkadiel.

Hra so zrkadlom – sledujú výrazy svojich tvárí v zrkadle, napodobňujú výraz kamaráta.

Na vystrihnutý a zlepený rám z výkresu nalepujú nastrihané kúsky farebného papiera, penového papiera, kúsky šišiek, vymodelované tvary zo slaného cesta, do ktorého vyrývajú ornamenty. Môžu použiť rôzny materiál, ktorý je k dispozícii v triede.

Hotový rám zrkadla nalepíme na portréty princezien.

Aktivita č. 19

Výtvarný námet: Vytvor si vlastnú knihu

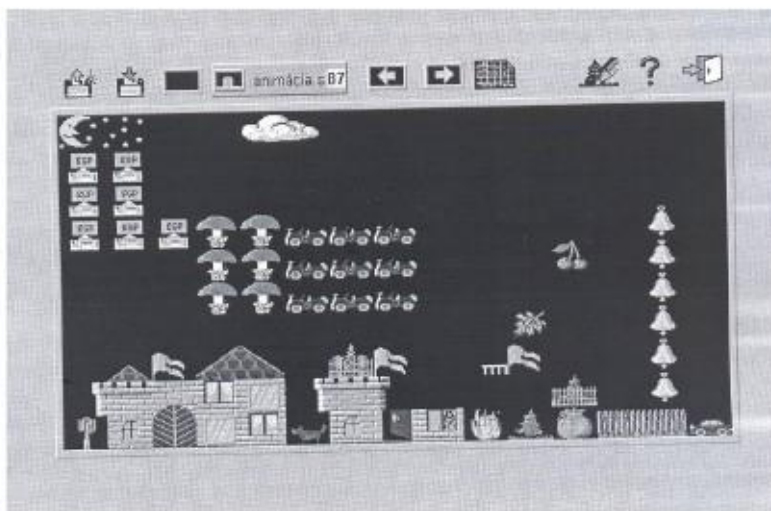
Výtvarný problém: Zo všetkých kresieb detí spoznať tú svoju, zoradiť ich podľa postupnosti deja, vytvoriť vlastnú knihu

Výtvarný materiál: práce detí, dierkovač, stuha, farbičky

Návrh na realizáciu:

Pripomenieme si všetky aktivity, ktoré sme v rámci projektu realizovali, deti si poprezerajú všetky obrázky. Každé dieťa si vyberie svoje výtvarné práce, zoradí ich podľa postupnosti deja a zviaže stuhou.

Na titulnú stranu deti odpíšu podľa vzoru názov knihy, nakreslia vlastnú ilustráciu alebo nalepia sadrovú tvár princeznej a vojvodu.

3.5 Výtvarný projekt inšpirovaný druhmi výtvarného umenia

Hlavný cieľ projektu: Východiskom projektu je umenie. Umenie má rôzne podoby podľa situácie a miesta. Vypovedá o zmysle života s emocionálnou naliehavosťou, ktorá podporuje tajomnosť symbolu. Človeka sprevádza umenie od jeho narodenia po celý život. Nie je ohraničené dobovo, miestne ani vekovo.

Cieľom projektu je stimulovať tvorivé myslenie detí a sprostredkovať im základné druhy umenia.

Autorka projektu: Bc. Jana Konrádová, projekt bol riešený v rámci bakalárskej práce:

Hodnotenie kreativity vo výtvarnom prejave detí predškolského veku, Pdf UK

Bratislava, 2009, školiteľ: doc. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

Výkonové štandardy (špecifické ciele)

oblasť perceptuálno-motorická

okruh JA SOM

- zachovať v pracovných činnostiach návyky poriadku a čistoty
- využívať koordináciu zraku a ruky

oblasť kognitívna

okruh ĽUDIA

- uplatňovať individuálne farebné videnie
- uplatňovať na základe vlastného pozorovania farebnú rozmanitosť vo výtvarných produktoch

oblasť sociálno-emocionálna

okruh JA SOM

- hodnotiť svoje vlastné schopnosti v rôznych činnostiach
- nadviazať verbálny kontakt s inými deťmi a dospelými
- uplatniť aktívnu slovnú zásobu

okruh KULTÚRA

- experimentovať s vlastnosťami farieb a uplatňovať ich tvorivé variácie
- kresliť a maľovať podľa vlastnej fantázie, predstáv i na tému, rôznymi technikami a s použitím rôzneho materiálu
- vnímať a pozorovať krásu umeleckých diel
- hodnotiť umelecké diela

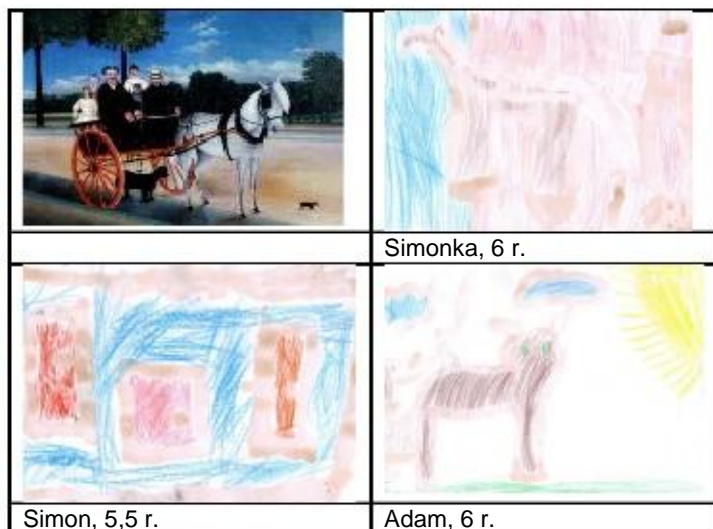
(Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie, 2008)

Edukačné ciele (čiastkové ciele):

- Podnecovanie osobnostných kompetencií pri aktívnom sebvýjadrovaní sa detí prostredníctvom výtvarného umenia.
- Rozvíjanie osobnostných kompetencií pri hrovom experimentovaní s výtvarným materiálom a skúmaní jeho vlastností a možností.
- Aktivizovanie tvorivého myslenia pri výtvarnom zobrazovaní na základe predstavy obsahovo a výtvarne bohato rozvinutého námetu, ako aj odvážnejšieho, čitateľnejšieho a technicky dokonalejšieho výtvarného prejavu.

Opis projektu:

Aktivita č. 1

Výtvarný problém: Dotvorenie príbehu prostredníctvom inšpirácie výtvarným umením.

Výtvarný námet: Vymysli príbeh

Výtvarné inštrumenty: reprodukcia obrazu, klovatina, voda, výkres, pastelky, štetec

Návrh na realizáciu:

Motiváciou je reprodukcia obrazu, na ktorom je zachytený dej. Deťom kladieme otázky:

Čo vidíte na obraze? Čo vyjadruje? Aký príbeh nám chce obraz porozprávať? Ako by mohol príbeh pokračovať?

Vysvetlíme deťom, čo je to klovatina a ako budeme postupovať pri výtvarnej tvorbe.

Najprv maľujeme s klovatinou na výkres. Po zaschnutí klovatiny dokresľujeme výkres pastelkami.

Aktivita č. 2

Výtvarný problém: Dotvorenie výtvarného produktu s využitím tvorivosti a originality.

Výtvarný námet: Vytvorenie obrazu pomocou farebných kried

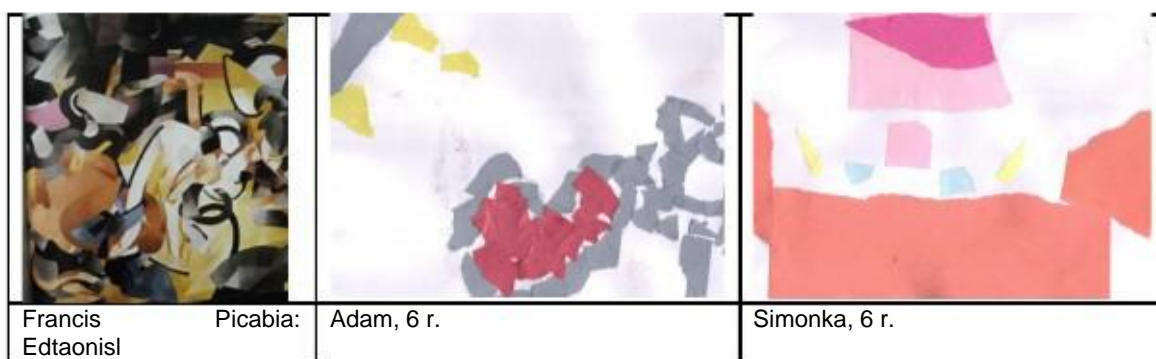
Výtvarné inštrumenty: reprodukcia obrazu, výkresy, voda, farebné kriedy

Návrh na realizáciu:

Motiváciou môže byť príbeh o maliarovi, ktorý začal maľovať svoj obraz. Prišla však na neho únava a išiel si zdiemnuť. Hneď ako zaspal, cez okno sa k nemu vkradli škriatkovia a požičali si všetky farby. Nemal s čím obraz dokončiť a chcel vás, deti, poprosiť, aby ste mu obraz pomohli domaľovať.

Každé dieťa dostane výkres a nalepí si určitú časť z obrazu. Vyberie si rôzne farby kried a namáča ich do vody a kreslí na výkres. Podľa vlastných predstáv dotvára výkres.

Aktivita č.3

Výtvarný problém: Kombinovať rôzne farebné materiály a tvoriť s využitím fantázie kompozičné celky.

Výtvarný námet: Kolážou vytvoriť svoj „vlastný“ kubistický obraz

Výtvarné inštrumenty: reprodukcia obrazu, výkres, lepidlo, farebný papier

Návrh na realizáciu:

Deťom ukážeme obraz kubistov. Jednoduchým spôsobom vysvetlíme a priblížime deťom podstatu kubizmu. S deťmi diskutujeme o tom, čo obraz znázorňuje, čo im to pripomína, či sa im obraz páči, nepáči a prečo.

Deti na základe reprodukcie obrazu vytvárajú svoj vlastný kubistický obraz podľa vopred dohodnutého postupu a pravidiel. Deti pri tvorení využívajú rôznofarebný odpadový a technický materiál, z ktorého technikou trhania a lepenia vytvárajú obraz podľa vlastných predstáv. Pred samotnou tvorivou hrou vyzveme deti, aby svoje

výtvary priebežne nekomentovali. Detské kubistické dielka budú na záver vystavené a prezentované vlastným autorom.

Aktivita č. 4

		
Donatello – Svätý Juraj	Dynamická bronzová socha Šivu	Henry Moor: Kráľ a kráľovná
		
Kristínka, 6 r.	Zuzka, 6 r.	Simon, 5,5 r.

Výtvarný problém: Modelovať plošne a priestorovo ľudskú postavu.

Výtvarný námet: Vymodeluj samého seba

Výtvarné inštrumenty: reprodukcie sôch, miska, voda, soľ, múka, podložka na cesto, temperové farby, štetec

Návrh na realizáciu:

S deťmi vedíme rozhovor na tému sochárstvo, kto sú to sochári, čo robia, z čoho sú sochy. Ako názornú ukážku prinesieme fotky rôznych typov sôch z rôznych dôb.

Pripravíme cesto z múky, soli a vody, z ktorého deti budú modelovať svoju podobizeň.

Každé dieťa dostane približne rovnaký kúsok na podložku, z ktorého sa pokúsia vymodelovať samého seba. Po zaschnutí svoje „sochy“ vyfarbia temperovými farbami.

Aktivita č. 5

		
Kostol Sant'Agnese na námestí Navona v Ríme	Indiánske iglu	Langov dom v Krelede
		
Kristínka, 6 r.	Zuzka, 6 r.	Simon, 5,5 r.

Výtvarný problém: Tvorivo využívať rôzne výtvarné techniky

Výtvarný námet: Navrhni dom svojich snov

Výtvarné inštrumenty: reprodukcie domov, nádoba s vodou, práškové farby, saponát, výkres, farbičky

Návrh na realizáciu:

Deťom vysvetlíme význam pojmu architektúra, ako ukážku prinesieme obrázky architektonických zjavov z rôznych období ľudskej civilizácie. Vedeťme s deťmi rozhovor o ich vysnenom príbytku, v ktorom by chceli bývať. Do väčšej nádoby nalejeme vodu do výšky 1cm, nalejeme do vody saponát a premiešame, aby sa nám vytvorili bublinky, postupne pridávame práškovú farbu, ktorú nemiešame, ale sypeme len do určitých bodov. Položíme výkres na hladinu vody a hneď vyberieme, necháme usušiť. Po uschnutí deti dokreslia obrázok farbičkami a prezentujú pred celou triedou dom svojich snov a predstáv.

ZÁVER

Ak chceme prebudiť záujem o výtvarné umenie, potrebujeme hľadať spojovacie prístupové cesty, ktoré budú adekvátne veku detí a ktoré presvedčivo ukážu, že výtvarné umenie môže byť rovnako zaujímavé a vzrušujúce ako iné druhy činnosti. Prostredníctvom zaujímavých detailov výtvarné umenie ponúkne citový zážitok a otvorí priestor na sprostredkovanie informácií o vývojových etapách dejín výtvarného umenia a o nachádzaní súvislosti na vertikálnej aj horizontálnej osi dejín.

Interpretačné aktivity vytvoria predpoklady získavania zručností a vedomostí za intenzívneho prelínania vizuálneho a haptického princípu, čím podnietia navodenie komunikatívnej klímy a silných zážitkov. Navodenie zážitkov a skúseností v kontakte s kvalitami zakotvenými vo výtvarnom umení učia deti prijímať hodnoty, ktoré presiahnu ich doterajšie poznatky o zážitkovú sféru.

Pre všetkých učiteľov je poznanie a porozumenie umeleckým dielam okrem zvyšovania vlastnej kultúrnej úrovne aj ako prostriedok výchovno-vzdelávacej aktivity. Výtvarné umenie pomôže učiteľovi a prostredníctvom neho i deťom riešiť určité životné situácie, orientovať sa v nich, hľadať „kľúč“ k otázkam súčasného života.

Dnes sme v štádiu, keď si začíname uvedomovať výnimočnú úlohu, ktorú môže výtvarné umenie zohrať vo výchove a vzdelávaní človeka a spoločnosti. Vizuálne vnímanie a vyjadrovanie sa je nutné nielen pre výtvarníkov. Vnímanie a uvedomenie si výtvarných umeleckých a kultúrnych hodnôt nás vedie k pochopeniu umenia ako súčasť nášho každodenného života, spoločnosti a v neposlednom rade k pochopeniu seba samého prostredníctvom vlastnej výtvarnej tvorby. Cez výtvarné umenie môžeme nielen vychovávať k umeniu ako kultúrnemu dedičstvu, ale i stimulovať vizuálne vnímanie dieťaťa. Zároveň tak aktívne motivovať detskú výtvarnú tvorbu.

Výtvarné projekty, ktoré v publikácii ponúkame, sú jednou z možností, ako sprostredkovať deťom zážitok z vnímania a poznávania umeleckého diela. Výtvarné projekty nie sú cieľom, ale prostriedkom. Podstatou výtvarných projektov zameraných na sprostredkovanie výtvarného umenia v materskej škole je vytvárať pozitívnu klímu potrebnú na proces poznávania a vnímania výtvarného umenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARNHEIM, R. 1974. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1974 (new version).
- ARNHEIM, R. 1969. *Visual Thinking*. Berkeley : University of California Press, 1969.
- ATKINSON, R, L. 2003. *Psychologie*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.
- BABYRÁDOVÁ, H. 1999. *Symbol v dětském výtvarném projevu*. Brno : Masarykova Univerzita, 1999. ISBN 80-210-2079-2.
- BABYRÁDOVÁ, H. 2002. *Rituál, umění a výchova*. Brno : Pedagogická fakulta MU, 2002. ISBN 80-210-3029-1.
- BABYRÁDOVÁ, H. 2005. *Výtvarná dílna*. Praha : Triton, 2005. ISBN 80-7254-705-4.
- BALEKA, J. 1997. *Výtvarné umění*. Výkladový slovník. Praha : Academia, 1997. ISBN 80- 200-0609-5.
- BANAŠ, J. a kol. 1989. *Didaktika výtvarnej výchovy*. Bratislava : SPN, 1989.
- BARTKO, O. 2004. *Farba a jej použitie*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004.
- BARTKO, O., FILLA, R., REIŠTTEROVÁ, Z. 1985. *Výtvarná príprava*. Bratislava : SPN, 1985.
- BELKO, J. 2001. *Profesionálne zručnosti výtvarného pedagóga v humanistickej škole*. B. Bystrica, 2001.
- BELKO, J., STOLÁR, A., HNÁT, M. 2000. *Výtvarné aktivity ako prostriedok humanizácie v pedagogickom procese*. B. Bystrica, 2000.
- BRABCOVÁ, A. 2003. *Brána múzea otvorená*. Praha : Nadace OSF Fund, JUKO Náchod 2003, ISBN 80-86213-28-5.
- BROŽEK, J., ZHOŘ, I. 1965. *Besedy o umění v 6. ročníku*. 2. vyd. Praha : SPN, 1965.
- CIKÁNOVÁ, K. 1992. *Kreslete si s námi*. Praha : Aventinum, 1992. ISBN 80-85277-79-4.
- CIKÁNOVÁ, K. 1995. *Objevujte s námi tvar*. Praha : Aventinum, 1995, ISBN 80-7151-732-1.

- CIKÁNOVÁ, K. 1998. *Tužkou, štětcem nebo myší*. Praha : Aventinum, 1998, 123 s. ISBN 80-7151-031-9.
- DAVIDO, R. 2001. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-449-4.
- DROPPOVÁ, G. 2007. *Výtvarné umenie ako súčasť poznávacieho procesu a stimul detskej výtvarnej tvorby*. Dizertačná práca. Bratislava : PF UK, 2007.
- DYTRTOVÁ, K. 2002. *Interpretace umění ve výtvarné výchově*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2002. ISBN 80-7044-424-X.
- ECO, U. 1995. *Interpretácia a nadinterpretácia obrazu*. Bratislava : Archa, 1995. ISBN 80-7115-080-0.
- GERO, Š. (et al.) 2004. *Teória výtvarnej kultúry a stručný prehľad dejín umenia*. 1. vyd. B. Bystrica, 2004. ISBN 80 -8055-867-1.
- GERO, Š., HUSÁR, J., SOKOLOVÁ, K. 2004. *Teória výtvarnej výchovy a stručný prehľad dejín umenia*. B. Bystrica, 2004. ISBN 80-055-867-1.
- GERO, Š., HUSÁR, J., SOKOLOVÁ, K. 1997. *Úvod do teórie výtvarnej kultúry*. B. Bystrica, 1997. ISBN 80-8055-075-1.
- GERO, Š., TROPP, S. 2000. *Interpretácia výtvarného diela*. Banská Bystrica : PdF, 2000. ISBN 80-8055-426-9.
- GERŽOVÁ, J. et al. 1999. *Slovník svetového a slovenského výtvarného umenia druhej polovice 20. storočia: Od abstraktného umenia k virtuálnej realite. Idey – pojmy – hnutia. Kruh súčasného umenia*. Profil, 1999, ISBN 80-968283-0-4.
- GOLEMAN, D. 1997. *Emoční inteligence*. Praha : COLUMUS, 1997. ISBN 80-85928-48-5.
- GOMBRICH, E. H. 1989. *Příběh umění*. Praha : Odeon, 1989, ISBN 8072031430.
- HAZUKOVÁ, H., ŠAMŠULA, P. 2005. *Didaktika výtvarné výchovy 1*. Praha : Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-7290-237-7.
- HORÁČEK, R. 1998. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno : CERM, 1998. ISBN 80-7204-084-7.
- HORVÁTHOVÁ, M. 2009. *Aplikácia ilustrácie vo výtvarnej edukácii v materskej škole*. Bakalárska práca. Bratislava : PdF UK, 2009.
- CHVATÍK, K. 2003 *Od avantgardy k druhej moderne*. (Cestami filozofie a literatúry). 2003. 424 s. Torst

- KAPSOVÁ, E. 1997. *Výrazové osobitosti výtvarného diela*. Nitra : FHV UKF, 1997. ISBN 80-8050-139-4.
- KASTOVÁ, V. 2000. *Dynamika symbolů*. Spektrum Portál, 2000, ISBN 80-7178-371-4.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z, PUPALA, B. (eds.). 2001. *Predškolská a elementárna pedagogika*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.
- KONRÁDOVÁ, J. 2009. *Hodnotenie kreativity vo výtvarnom prejave detí predškolského veku*. Bakalárska práca. Bratislava : PdF UK, 2009.
- KESNER, L. 1997. *Vizuální teorie: Současné angloamerické myšlení o výtvarných dílech*. Jinočany : H&H, 1997. ISBN 80-86022-17-X.
- KLEE, P. 1999. *Pedagogický náčrtník*. Triáda, 1999. ISBN 8071844373.
- LAQUET, G. H. 2002. *Il disegno infantile*. ed. Armando, 2002
- MACKO, A. 1975. *Výtvarné techniky I*. Bratislava : SPN, 1975.
- MACKO, A. 1976. *Výtvarné techniky II*. Bratislava : SPN, 1976.
- MADERIČOVÁ, A. 2010. *Odlíšnosti v používaných symboloch v zobrazovaní rozprávky vo výtvarnom vyjadrení detí predškolského veku*. Bakalárska práca. Bratislava : PdF UK, 2010.
- MACHOLDOVÁ, T., RYŠAVÝ, M. 2005. *Výtvarné práce s pohádkami: 52 jednoduchých návodů s krátkymi pohádkami*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-019-4.
- MISTRÍK, E.: *Od kultúrnej tolerancie ku kultúrnej identite*. Učebné texty pre multikultúrnu výchovu. Bratislava : IRIS, 2001. ISBN 80- 88778-35-20.
- MIŠURCOVÁ, V., SEVEROVÁ, M. 1997. *Děti, hry a umění*. 1. vyd. Praha : ISV, 1997, ISBN 80-85866-18-8.
- LACOVÁ, K. 2007. *Výtvarná výchova netradične*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2007.
- LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. 2003. *Tvořivé vyučování*. Praha : Grada, 2003. ISBN 80-247-0374-2.
- NEDVĚDOVÁ, 2000. *Výtvarná tvorba*. Rubica, 2000. ISBN 80-8583-946-6.
- NOVÁK, T. 2004. *Co dítě sdeluje, když nakreslí svou rodinu*. Olomouc : Rubico, 2004. ISBN 80-7346-937-8.
- PANOFSKÝ, E., 1981. *Význam ve výtvarném umění*. Praha : Odeon, 1981.
- PARDEL, BOROŠ, 1975. *Základy všeobecnej psychológie*. Bratislava : SPN, 1975.

- PAUSEWANGOVÁ, E. 1995. *100 her k rozvoji tvořivosti v předškolním a mladším školním věku*. Praha : Portál, 1995.
- PAVLIKÁNOVÁ, M. 2004. Umenie ako prostriedok rozvíjania verbálneho a nonverbálneho prejavu. In *História, súčasnosť a perspektívy učiteľského vzdelávania : Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2005. ISBN 80-8083-107-6.
- PAVLIKÁNOVÁ, M. 2008. Možnosti výchovy umením v materskej škole. Partizánske : Expresprint, s. r. o. In *Predškolská výchova*. 2008/2009, ročník 63, č. 1, s.27-36. ISSN 0032-7220.
- PAVLIKÁNOVÁ, M. 2009. Výtvarné premeny portrétu a krajiny: možnosti využitia umenie 19. storočia v materskej škole. Partizánske : Expresprint, s. r. o. In *Predškolská výchova*. 2008/2009, ročník 63, č. 3, s. 30-37. ISSN 0032-7220.
- POTOCSIOVÁ, V. 2008. *Detský výtvarný prejav ako prostriedok poznávania osobnosti Dieťaťa*. Bakalárska práca. Bratislava : PdF UK, 2008.
- RIEDEL, I. 2002. *Obrazy v terapii, umění a náboženstve. Interpretace obrazů z pohledu hlubinné psychologie*. Praha : Portál. Edice Spektrum, 2002. ISBN 80-7178-531-8.
- READ, H. 1967. *Výchova uměním*. Praha : Odeon, 1967.
- ROESELOVÁ, V. 1995. *Námět ve výtvarné výchově*. Illustrated by Robert Ježdík. Praha : Sarah, 1995
- ROESELOVÁ, V. 1997. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Photo by Robert Ježdík. Praha : Sarah, 1997. ISBN 80-902267-2-8.
- ROESELOVÁ, V. 1999. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha : Sarah, 1999. ISBN 80-902267-1-X.
- ROESELOVÁ, V. 2006. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu 1*. Praha : UK v Praze, PedF, 2006. ISBN 80-7290-254-7.
- ROESELOVÁ, V., JEŽDÍK, R. 2004. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově*. Praha : Sarah, 2004. ISBN 80-902267-5-2.
- SLAVÍK, J. 1999. *Hodnocení v současné škole*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9.

- SLAVÍK, J. 1997. *Od výrazu k dialogu ve výchově : Artefiletika*. Praha : Karolinum, 1997, ISBN 80-7184-437-3.
- SLAVÍK, J. 2001. *Umění zážitku, zážitek umění (teorie a praxe artefiletiky)*. Praha : Karlova Univerzita, 2001. ISBN 80-7290-066-8.
- SLAVÍK, J. 1990. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha : SPN, 1990. ISBN 80-7066268-9.
- SLAVÍK, J. 2000. *Dětská zkušenost s výtvarným projevem a vizuální kulturou*. Praha : Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2000. ISBN 80-7290-273-3.
- SLAVÍKOVÁ, V., SLAVÍK, J., HAZUKOVÁ, H. 2003. *Výtvarné čarování (artefiletika pro předškoláky a mladší školáky)*. Praha : Univerzita Karlova, 2003, 179 s. ISBN 80-7290-016-1.
- SMITH, R. 2000. *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. Praha : Slovart, 2000. ISBN 80-7209-245-6.
- SAUSSURE, F. 2008. *Kurs obecné lingvistiky*. Vydavatelství Academia, 2008. ISBN 802001568X.
- SVOBODOVÁ, M. 1998. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. H. Brod : Tobiáš, 1998, 86 s. ISBN 80-85808-47-1.
- ŠAMŠULA, P. 1996. *Obrazárna v hlavě 1-2, Výtvarná čítanka pro 2. – 5. ročník základní školy*. Praha : Práce, 1996. ISBN 80-208-0380-7.
- ŠUPŠÁKOVÁ, B. A KOL. 2005. *Vizuálna kultúra a umenie v škole. Nové myšlienky a prístupy*. Bratislava : DIGIT, 2005. ISBN 80-968441-1-3.
- ŠUPŠÁKOVÁ, B. A KOL. 2001. *Čítanka odborných textov z výtvarnej výchovy*. Bratislava : UK, 2001. ISBN: 80-223-1570-2.
- ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2000. *Detský výtvarný prejav*. Bratislava : DIGIT, 2000. ISBN 80-968441-0-5.
- ŠTOFKO, M. 2010. *Psychodidaktika procesuálnej výtvarnej výchovy*. Bratislava : VEDA, 2010, ISBN 978-80-224-1110-3.
- TAYLOR, R. 1992. *The Visual Arts in Education*. London : The Falmer Press, 1992.
- TOKÁR, M. 2003. *Kapitoly z teórie knižnej ilustrácie*. Prešov : Akcetrn Print, 2003. ISBN 80-8068-11-63.
- TOKÁR, M. 1996. *Kontexty umeleckej ilustrácie*. Prešov : Cuper, 1996. ISBN 80-901139-9-0.
- TOKÁR, M. 2002. *Obrázkové príbehy*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-8068-116-3.

- TOUFAR, A. 1980. *Výtvarná výchova dětí předškolního věku*. Brno : ÚDVSZP, 1980.
- TROPP, S. 2000. *Mail art & E-mail art & copy art*. Banská Bystrica : Metodické centrum, 2000.
- TROPP, S. 2002. *Vizuálna interpretácia výtvarného diela*. Banská Bystrica : Metodické centrum, 2002.
- UHLÍŘ, J. 2002. *Tvoříme ves tylu známých malířů*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-670-5.
- Umění a výchova : výtvarná výchova, výchova pro budoucnost : zpráva z XVIII. světového kongresu INSEA, Praha 1966*. Edited by Jaroslav Brožek. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968.
- Uvidět čtvrtý rozměr: výtvarná výchova pro počátek příštího tisíciletí*. Praha, Česká sekce INSEA, 1995.
- UŽDIL, J., ZHOŘ, I. 1964. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1964.
- UŽDIL, J. 1980. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta. Výtvarný projev a psychický život dítěte*. 3. vyd. Praha : SPN, 1980.
- UŽDIL, J. 1978. *Výtvarný projev a výchova*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- VALACHOVÁ, D. 2005. *Výtvarný prejav detí z multikultúrneho prostredia. Psychodiagnostika*. Bratislava, 2005. ISBN 80-88714-02-8.
- VALACHOVÁ D. 2009. *Povedzme to farbami : multikultúrna výchova a jej možnosti vo výtvarnej výchove*. 1. vyd. Brno : Tribun EU, 2009. ISBN 978-80-7399-855-4.
- VALALCHOVÁ, D. a kol. 2010. *Výtvarná edukácia. Netradičné výtvarné stratégie v materskej škole*. Infra Slovakia, s. r. o., 2010. ISSN 1803-5175.
- VALACHOVÁ, D. 2010. *Výtvarná edukácia v predprimárnom vzdelávaní a mimoškolskej činnosti*. Bratislava : UK, 2010. ISBN 978-80-223-2778-7.
- VANČÁT, J. 2000. *Tvorba vizuálního zobrazení: Gnozeologický a komunikační aspekt výtvarného umění ve výtvarné výchově*. Praha : UK, Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-975-8.
- VANČÁT, J., FULKOVÁ, M., SVOBODA, A. 2000. Symposium Média a obraznost (Média a obraznost : sborník symposia České sekce INSEA 2000, redakční rada: Jaroslav Vančát, Marie Fulková, Aleš Svoboda). Praha : Česká sekce INSEA, 2000. 184 s.

- Výtvarná výchova a emocionalita*: sborník textů z konference České sekce INSEA.
Edited by Radek Horáček. Praha, Česká sekce INSEA, 1997.
- VONDROVÁ, P. 2001. *Výtvarné techniky pro děti*. Praha : Portál, 2001. ISBN 8071785830.
- VONDROVÁ, P. 2006. *Tvoříme z věcí kolem nás: pop-art pro děti*. Brno : Computer Press, 2006. ISBN 80-251-1149-0.
- ZATLOUKALOVÁ-KALINOVÁ, Z. 1981. *Výtvarná výchova*. Martin : Osveta, 1981.
- ZHOŘ, I. 1995. *Výtvarná výchova v projektech I*. Havlíčkův Brod : Tobiáš, 1995. ISBN 80-85808-30-7.
- ZHOŘ, I. 1997. *Výtvarná výchova v projektech 2*. Pracovní sešit pro 8. a 9. ročník. Havlíčkův Brod : Tobiáš, 1997, 87 s. ISBN 80-85808-49-8.
- ZĚŘINA, J. 1971. *Výtvarné dílo jako znak*. Praha : Pbelisk, 1971.
- WATTOVÁ, F. 2002. *Tvorivé maľovanie*. Bratislava : Mladé letá, 2002. ISBN 80-10-00242-9.

Elektronické dokumenty:

- CHANDLER, D. 1994. *Semiotics for Beginners*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/>>.
- DELAHUNT, M. 1996. IN Interpret and interpretation. ARTLEX ArtDictionary. [online]. Michael Delahunt, 1996 – 2006. Dostupné na internete: <<http://www.artlex.com/>>